

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ

โดย ดร.วณี ปิ่นประทีป
มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากแผนงานร่วมสร้างเสริมสุขภาพกับระบบ
หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (ผรส.) เพื่อสำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ความเห็นและข้อเสนอแนะที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นของผู้ดำเนินโครงการ มิใช่ความเห็นของแผนงาน
ร่วมสร้างเสริมสุขภาพกับระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (ผรส.)

ธันวาคม 2552

สารบัญเนื้อหา

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	จ
1. ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	
1.1 ระบบหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่	3
2. ลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน	4
2.1 ข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชน	5
1) ผู้นำชุมชน	7
2) สถาบัน	12
3) วัฒนธรรม	22
4) องค์ความรู้	23
2.2 ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี จิตวิญญาณ	24
1) ระบบคิด “วัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง”	25
2) โครงสร้างวัฒนธรรมของชุมชน	29
3) วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมของชุมชนเข้มแข็ง	29
4) ระบบความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ของชุมชนที่เข้มแข็ง	30
2.3 ข้อมูลกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน	31
3. วิธีการทำงานของชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง	35
3.1 เทคนิคและวิธีทำงานของชุมชน	35
3.2 วิธีการกระตุ้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วม	41
4. รูปธรรมเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	53
4.1 กระบวนการเรียนรู้ชุมชน	53
1) ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง	54
2) องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง	54
3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ชุมชน	54
4.2 การใช้ระบบข้อมูลชุมชน	55
4.3 การทำบัญชีครัวเรือน	56
4.4. สภาผู้นำชุมชน	56
4.5 กองทุนสวัสดิการชุมชน/กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์	57
4.6 แผนแม่บทชุมชน	62
4.7 การสื่อสารและประชาสัมพันธ์	64

สารบัญเนื้อหา (ต่อ)

	หน้า
5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน	67
5.1 การรวมกลุ่ม	67
5.2 การทำงานแบบมีส่วนร่วม	67
5.3 คุณธรรมความซื่อสัตย์	68
5.4 จิตอาสา/จิตสาธารณะ	68
5.5 การมีศักยภาพและกระบวนทัศน์ใหม่	68
5.6 การใช้ระบบข้อมูลชุมชน	70
5.7 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน	70
5.8 ลักษณะผู้นำของชุมชน ผู้บริหารยุคใหม่	71
6. บทสรุป	75
ภาคผนวก	
ก การดำเนินงานของชุมชน กรณีศึกษา 10 พื้นที่	86
ข สรุปผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ	105
“การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปบทเรียนร่วมกัน การดำเนินงาน	
ของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ” วันจันทร์ที่ 19 ตุลาคม 2552	
ณ ห้องประชุมโป๊ยเซียน โรงแรมหลุยส์แทเวอร์น ถ.วิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ	
ค รายชื่อคณะกรรมการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนทั้ง 10 พื้นที่	114

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 แสดงโครงสร้างของวัฒนธรรม	24

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงการเปรียบเทียบรูปพรรณสัณฐานทางสังคมของแต่ละชุมชน	9
ตารางที่ 2	แสดงเกณฑ์ชี้วัดความดี 22 ข้อ 63 ตัวชี้วัด	13
ตารางที่ 3	แสดงวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมของชุมชนเข้มแข็ง	30
ตารางที่ 4	แสดงลักษณะของความเชื่อ ค่านิยมของชุมชนเข้มแข็ง	31
ตารางที่ 5	แสดงรายชื่อกองทุนที่มีอยู่ในชุมชน	32
ตารางที่ 6	แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	36
ตารางที่ 7	แสดงเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	65
ตารางที่ 8	แสดงปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	73
ตารางที่ 9	แสดงสัดส่วนของคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพ ที่มาจากกองทุนสวัสดิการชุมชน	79

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการศึกษาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ โดยมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) ภายใต้การสนับสนุนจากแผนงานร่วมสร้างเสริมสุขภาพกับระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ได้ทำการศึกษากองทุนสวัสดิการชุมชน ทั้งหมด 10 พื้นที่ ใน 4 ภาค ดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่ จ.เชียงใหม่ จ.พะเยา จ.ลำปาง จ.น่าน

ภาคกลาง ได้แก่ จ.กาญจนบุรี จ.ตราด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จ.หนองบัวลำภู จ.สุรินทร์ จ.อำนาจเจริญ

ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดพัทลุง

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์วิธีการดำเนินงานของชุมชนในการดำเนินงานกับท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ เพื่อนำเสนอแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ โดยวิธีการดำเนินงานดังนี้ ศึกษาเอกสาร ข้อมูล งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จัดประชุมกลุ่มย่อยรวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน 10 พื้นที่ โดยมีกรอบประเด็นคำถามที่กำหนด เพื่อต้องการให้เห็น กิจกรรมและแนวทางการดำเนินงานในการจัดตั้งกองทุนของแต่ละพื้นที่ ตลอดจน การทำงาน เชื่อมโยงกองทุนหลักประกันสุขภาพ หลังจากนั้น ได้จัดทำเอกสารสรุปแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ และได้นำกลับไปจัดประชุมเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง/ครบถ้วนร่วมกับคณะกรรมการในพื้นที่ จากนั้น ได้จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้ง 10 กองทุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของกองทุนฯ ทั้ง 10 พื้นที่

ผลการศึกษา พบว่า กองทุนสวัสดิการทั้ง 10 พื้นที่ ต่างมีเป้าหมายเบื้องต้นเหมือนกัน คือ เพื่อต้องการจัดสวัสดิการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นหลัก เริ่มจากแนวคิดการพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพากันเองในชุมชน เป็นกองทุนที่ “ทุกคนเป็นเจ้าของ” ในขณะเดียวกัน ก็มีวิธีการดำเนินงาน ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละชุมชน นั้นหมายความว่า ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ดี สามารถปรับประยุกต์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน/ประสบการณ์ทั้งที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลว มาหนุนเสริมกระบวนการพัฒนาของชุมชน อีกทั้งยังพบว่า วิธีการศึกษาดูงาน และการเปิดพื้นที่สาธารณะให้ผู้คนในชุมชนได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นประจำสม่ำเสมอ นับเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยกระตุ้นระบบความคิดของการพัฒนาต่อยอดงาน ให้กับนักพัฒนาในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี จากการจัดสวัสดิการกันเองในชุมชนและการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่น ได้ก่อให้เกิดสิ่งงดงามบนวิถีที่ชุมชนก้าวเดิน เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความห่วงหาอาทร และ เมตตาจิตที่เพื่อนมนุษย์พึงมีต่อเพื่อนมนุษย์ หลายชุมชนได้นำทุนทางสังคมที่มีอยู่ออกมาใช้ เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากนั้น ยังมีภาคีเครือข่าย ได้แก่ สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันการเงินในท้องถิ่น เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) และ ธนาคารออมสิน ฯลฯ ซึ่งคอยให้คำปรึกษา/แนะนำ และหนุนเสริมความรู้ทางวิชาการ และ งบประมาณ

ต่อมา ในปี 2549 เมื่อมีกองทุนหลักประกันสุขภาพจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ พบว่า คณะกรรมการบริหารจัดการจากกองทุนสวัสดิการชุมชน ส่วนใหญ่ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพในพื้นที่ และได้มีโอกาสใช้ประสบการณ์และความรู้ความสามารถที่ได้สั่งสมมาจากการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน มาปรับใช้ในการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพ ได้แก่ การออกแบบกิจกรรม การสร้างเสริมสุขภาพ การส่งเสริมให้คนในชุมชนสนใจการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อไม่ให้เจ็บป่วย การปรับพฤติกรรมสุขภาพเพื่อให้มีสุขภาพดีขึ้น อันเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของกองทุนสวัสดิการ กล่าวคือ หากมีการเจ็บป่วยมากกองทุนสวัสดิการต้องมีภาระค่าใช้จ่ายให้สมาชิกที่ต้องนอนโรงพยาบาล คืนละ 50 -100 บาท/ คืน ปีกละไม่เกิน 500 บาท เป็นต้น ส่งผลให้การขับเคลื่อนงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ สามารถตอบสนองความต้องการและส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้มีนโยบายขยายการจัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพไปในพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทุกตำบลในปีงบประมาณ 2554 นั้น ขณะนี้มีกองทุนสวัสดิการชุมชน ในหลายพื้นที่ ได้ดำเนินการจัดสวัสดิการให้กับชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง ดังนั้น กองทุนหลักประกันสุขภาพฯ จึงเป็นส่วนสนับสนุนในการสร้างเสริมสุขภาพอันจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในตำบลนั้นดียิ่งขึ้นไปอีก บทบาทของกองทุนหลักประกันสุขภาพฯ กับ กองทุนสวัสดิการชุมชน มีบทบาทที่แยกกันชัดเจน แต่มีเป้าหมายร่วมกัน คือ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกคนในตำบล ดังนั้น คณะกรรมการ ของทั้ง 2 กองทุนฯ จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะช่วยกันกำหนดทิศทางการพัฒนา ทั้งทางด้านสังคมและสุขภาพของคนในชุมชนร่วมกัน

.....

การศึกษาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ

สังคมไทยในอดีต มีวัฒนธรรมการใช้ชีวิตแบบช่วยเหลือเกื้อกูล มีน้ำใจต่อกัน เช่น ในยามเจ็บป่วย ก็มีเพื่อนบ้าน มาคอยเฝ้าไข้ให้กำลังใจ และ หากใครมีปัญหาชีวิต ก็มีพระพุทธรักษา/ผู้อาวุโสในชุมชนเป็นที่พึ่ง ฯลฯ นอกจากนั้น เรายังได้รับการเกื้อกูลจากธรรมชาติ เช่น สมุนไพร ยา รักษาโรค อาหาร (เห็ด หน่อไม้) อากาศที่บริสุทธิ์ ฯลฯ ทั้งหมดนี้ คือ สวัสดิการที่ผู้คนมีให้แก่กัน บนพื้นฐานของความเกื้อกูล ความมีน้ำใจ และความเคารพซึ่งกันและกัน ระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ

ปัจจุบันวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเริ่มเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ผู้คนต่างยุ่งเรื่องปากท้อง จนทำให้วัฒนธรรมที่ดั่งมาอย่างการพึ่งพาและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เริ่มเลือนหายไป หรือแม้กระทั่งสวัสดิการที่ผู้คนเคยได้รับจากธรรมชาตินั้น ก็ลดน้อยถอยลง แม้ว่า ภาครัฐจะเริ่มจัดสวัสดิการให้กับประชาชนในรูปของตัวเงิน และสิ่งของช่วยเหลือ แต่ชุมชนหลายแห่ง ก็ยังไม่สามารถจัดสวัสดิการดังกล่าว ให้ครอบคลุมได้ ดังนั้น จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ครอบคลุมทุนทางสังคมที่มากกว่า “เงินตรา” หลายแห่งรวมกันเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง แต่ก็มีหลายแห่งอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่มีการเชื่อมโยงกัน จนขาดการสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างเป็นระบบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จะเป็นตัวช่วยที่ดีในยามที่ผู้คนจะต้องหาทางออกร่วมกัน บนวิถีแห่งการพึ่งพาตนเอง

ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันสร้างปรากฏการณ์ใหม่ ที่เรียกว่า **“สวัสดิการชุมชน”** ขึ้น โดยการรวบรวมภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน มาจัดสวัสดิการให้กับตนเอง เพื่อความมั่นคงในชีวิต ซึ่งชุมชนเป็นผู้คิด ผู้ทำ วางกฎระเบียบและร่วมกันบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการกันเอง ให้ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันสร้างความรู้สึกมีมั่นคงภาคภูมิใจ และมีความสุขทั้งทางกาย และทางจิตใจ

“กองทุนสวัสดิการ” เกิดจากการร่วมกันคิด / สร้างระบบ / บริหารจัดการและร่วมกันรับผลประโยชน์ของชาวชุมชน เงินกองทุนมาจากสมาชิกได้ร่วมกันสมทบในรูปแบบที่กองทุนแต่ละแห่งกำหนดขึ้น เช่น การออมวันละบาท การนำรายได้หรือผลกำไรจากกลุ่มออมทรัพย์, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ กองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาสมทบ เพื่อตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ เป็นกองทุนที่ **“ทุกคนเป็นเจ้าของ”** นอกจากนั้น เงินกองทุนอาจมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่างประเทศ ตลอดจน ดอกผลหรือรายได้จากการดำเนินงานของกองทุน

จากการจัดสวัสดิการกันเองในชุมชนและการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่น ได้ก่อให้เกิดสิ่งงดงามบนวิถีที่ชุมชนก้าวเดิน นั่นคือ การรื้อฟื้นวัฒนธรรมที่ดั่งมา เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความห่วงหาอาทร และ เมตตาจิตที่เพื่อนมนุษย์พึงมีต่อเพื่อนมนุษย์ หลายชุมชนได้นำทุนทางสังคมที่มีอยู่ออกมาใช้ เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนั้น ยังมีองค์กรเครือข่ายชุมชน ซึ่งตระหนักร่วมกัน ถึงบทบาทและความจำเป็นในการส่งเสริมพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ด้วย

การฟื้นฟูสวัสดิการให้สามารถเป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดสวัสดิการโดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้าน เป็นการให้อย่างมีคุณค่า ผู้รับก็รับอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในวิถีชีวิต ชุมชน อย่างเคารพซึ่งกันและกัน มีกระบวนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น การใช้หลักศาสนา และการมีส่วนร่วมของคนอย่างกว้างขวาง

การจัดสวัสดิการโดยชุมชน จะยั่งยืนได้นั้น ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม และ รู้สึกเป็นเจ้าของ ดังนั้น เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงจำเป็นต้องสร้างกิจกรรมร่วมกัน ทำแล้วให้คนได้ช่วยเหลือกัน มีชีวิตร่วมกัน ใช้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ประเพณี และวิถีชุมชน จนกลายเป็นรูปแบบแห่งการบูรณาการของทุนทางปัญญาท้องถิ่น พื้นวิถีแห่งธรรมชาติขึ้นมา และพัฒนาเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ยั่งยืน จะเห็นได้ว่า การจัดสวัสดิการโดยชุมชนนั้น ถือเป็นรากฐานของการวางระบบหลักประกันชีวิตของผู้คนในพื้นที่กันเอง ตั้งแต่เกิดจนตาย ภายใต้บริบทที่ชุมชนมีและเป็นอยู่ ดังนั้น คงไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่อะไร สำหรับคนในชุมชน/ท้องถิ่น ที่มีกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล ซึ่งอยู่ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เข้าไปเป็นตัวช่วยหนึ่งที่จะหนุนเสริมให้คนชุมชนมีหลักประกันในเรื่องสุขภาพเพิ่มขึ้นจากเดิม ที่มีเพียงหลักประกันชีวิตและการจัดสวัสดิการกันเองของชุมชน

ฐานคิด “การออมเพื่อให้” จึงเป็นฐานคิดใหม่ที่สำคัญ ที่เน้นความเอื้อเฟื้อ ความเอื้ออาทร ของคนในชุมชน ไม่มุ่งเน้นการระดมทุนเพื่อการกุศล ไม่เน้นการระดมทุนที่เป็นเงินเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการระดมทั้งทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรม แทบไม่น่าเชื่อว่า การออมเงินเพียงวันละ 1 บาท จะสามารถตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ เพื่อดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชนได้ ดังเช่น ตัวอย่างพื้นที่ที่ทำการศึกษากว่า 10 พื้นที่

พื้นที่ที่ทำการศึกษา 10 พื้นที่ ได้แก่

1. กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
2. เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน จ.ลำปาง
3. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) อ.ภูเพียง จ.น่าน
4. เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาการหมู่บ้าน ต.บ้านปิน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
5. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด
6. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี
7. กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์
8. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู
9. กองบุญสัจจะสวัสดิการไต่บ้าน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ
10. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่องฟืน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

1. ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า คือ สิทธิของประชาชนไทยทุกคนที่จะได้รับบริการสุขภาพที่มีมาตรฐานอย่างเสมอหน้า ด้วยเกียรติและศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกัน โดยภาระด้านค่าใช้จ่ายในการใช้บริการไม่เป็นอุปสรรคที่ประชาชนจะได้รับสิทธิดังกล่าว ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ามีเป้าหมายเพื่อสร้างหลักประกันให้กับประชาชนสุขภาพดี ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพได้มากขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมดูแลและบริหารจัดการระบบสุขภาพได้ โดยถือว่า “สุขภาพ” เป็นเรื่องของประชาชนทุกคน อีกทั้งการส่งเสริมให้ระบบหลักประกันสุขภาพมีความยั่งยืน โดยเป็นระบบที่มุ่งเน้น “การสร้างสุขภาพมากกว่าการซ่อมสุขภาพ”

ดังนั้น การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้กับประชาชนจึงเป็นมิติหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ที่ไม่เพียงแต่ประชาชนจะได้รับสิทธิอย่างครบถ้วนภายใต้ระบบที่มีมาตรฐานเดียวกันแล้ว ใช้จ่ายด้านสุขภาพในประเทศยังมียอดรวมต่ำกว่าหรือสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพได้อีกทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการจัดให้มีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าเป็นการสร้างระบบ และกลไกเพื่อกระจายภาวะทางการเงิน การคลังด้านสาธารณสุขไปสู่กลุ่มคนต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นธรรมในระบบสุขภาพมากขึ้น เป็นการเฉลี่ยสุขเฉลี่ยทุกข์กันของสมาชิกในสังคม

อย่างไรก็ตามระบบหลักประกันสุขภาพที่ดีนั้นจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมในการกำหนดสิทธิประโยชน์ การจัดการและการตรวจสอบการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ว่าได้ใช้ไปเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางสุขภาพของคนในชุมชนและในประเทศอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการสร้างสุขภาพโดยรวมของชุมชนด้วย ทั้งนี้ภายใต้ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

1.1 ระบบหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่

ในมาตรา 47 พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ระบุไว้ว่า เพื่อสร้างหลักประกันสุขภาพให้กับบุคคลในพื้นที่ โดยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น การเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในการบริหารจัดการระบบหลักประกันสุขภาพนั้น เป็นกลวิธีที่สำคัญในการนำมาใช้เพื่อปฏิรูปการบริการสุขภาพให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า ระบบหลักประกันสุขภาพถือเป็นสวัสดิการสังคมประเภทหนึ่งที่รัฐบาลให้กับประชาชนชาวไทยทุกคน แต่อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณและเพื่อความยั่งยืนของระบบหลักประกันสุขภาพดังกล่าว จึงเกิดแนวคิดที่จะให้องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการระบบหลักประกันสุขภาพของตนเองที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนต่อไป

และเพื่อสร้างหลักประกันสุขภาพให้กับบุคคลในพื้นที่ โดยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น คณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติจึงกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลเป็นผู้ดำเนินการและบริหารจัดการระบบหลักประกันสุขภาพ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและการ

ฟื้นฟูสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ โดยผ่านกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติในส่วนของงบประมาณสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค (พลเดช ปิ่นประทีป, 2549 อ้างถึงใน วณี ปิ่นประทีป)

2. ลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนมีทั้งหมด 4 ด้านด้วยกัน คือ

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การกินดีอยู่ดี การมีอำนาจต่อรอง กับนายทุน มีอิสระภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีทุนสำรองสำหรับ กิจการสาธารณะและสวัสดิการชุมชน การมีทรัพยากรเพียงพอกับการบริโภค การมีโอกาสเข้าถึงและ ใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสิ่งที่มี ค่าน้อย หรือ ไม่มีค่าของชุมชน การปลอดจากการพึ่งพิงตลาดทุน และปัจจัยในการผลิตจากภายนอก เพื่อลดการพึ่งพิงให้เหลือน้อยที่สุด การขายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม มีความสามารถในการ จัดระบบธุรกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจน ปลอดจากความเสี่ยงในการผลิต หรือ มีความ เสี่ยงน้อย

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านการเมือง ได้แก่ การมีอำนาจในการผลักดันรัฐ หรือ กลุ่มผลประโยชน์ให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชุมชนได้ การมีสิทธิเหนือชุมชน การไม่ตกอยู่ภายใต้ อำนาจของภายนอกอย่างเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นรัฐ หรือ กลุ่มอำนาจใด

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การมีความสามัคคี มี ความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึก สาธารณะ มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหา รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยกันและกันในยามจำเป็น มีวิถีคิดที่จะพึ่งตนเอง มี กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน มีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีความสามารถปรับ ใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน มีความปลอดภัยในชีวิต สุขภาพ และ ทรัพย์สิน

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติที่ดี มีการจัดระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ คนในชุมชนมี จิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

การจำแนกความเข้มแข็งของชุมชนออกเป็นด้าน ๆ เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน และสามารถนำไป เปรียบเทียบกับภาพที่มักมีผู้กล่าวว่า “เป็นศักยภาพ หรือ วัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้น” จริง ๆ แล้ว สิ่งที่เราเรียกกันว่า “ความเข้มแข็งของชุมชน” นั้น เกิดขึ้นภายในกระบวนการปรับตัว และการ แก้ไขปัญหาของชุมชนนั่นเอง

2.1 ข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชน

ทุนทางสังคมนับเป็นนวัตกรรมย่อยอันใหม่ในชุดวาทกรรม “ประชาสังคม” (Civil Society) ที่ถูกนำเข้าสู่กระแส “การพัฒนา” ของสังคมไทย อันเนื่องมาจากแนวคิดและประสบการณ์ของนักวิชาการตะวันตก (โรเบิร์ต พูทน์ม) ที่ได้ศึกษากระบวนการการประชาสังคมในประเทศอิตาลี ด้วยเหตุนี้การนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้กับบริบทสังคมไทย อันเป็นสังคมตะวันออกที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ และปรัชญาของสังคมที่แตกต่างออกไป จึงต้องมีความระมัดระวัง เนื่องด้วย “ทุนทางสังคม” เป็นเรื่องใหม่ จึงมีความพยายามให้ความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคมของนักวิชาการจำนวนหนึ่ง ซึ่งพบว่า มีความแตกต่างไปตามนัยยะและบริบทรวมทั้งประสบการณ์ในการทำงานของผู้ที่ให้ความหมาย ตัวอย่างเช่น

โรเบิร์ต พูทน์ม (อ้างถึงใน วณี ปิ่นประทีป, 2550) กล่าวถึง เป็นส่วนที่เอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะประเด็นความสัมพันธ์กันทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกันและกัน ที่ส่งผลให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ความไว้วางใจเป็นสิ่งที่จะช่วยเชื่อมโยงระหว่างส่วนย่อย ๆ ของชุมชนเข้าด้วยกัน รวมทั้งการเชื่อมต่อรอยแยกของสังคมเข้าด้วยกัน ในลักษณะดังกล่าว ทุนทางสังคมจึงเป็นเสมือนสะพานเชื่อมที่จะทำให้เกิดความร่วมมือเพิ่มขึ้นระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายในชุมชน และเป็นการเปิดกว้างสำหรับทุก ๆ คน

ทุนทางสังคม: ความหมายและประสบการณ์จากบริบทสังคมไทย

ในสังคมไทยมีสิ่งที่เรียกว่า ทุนทางสังคมอยู่แล้ว และในอดีตได้ถูกนำมาใช้จัดการแก้ไขปัญหาของชุมชน ดังนั้น “ทุนทางสังคม” จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการไทยหลายท่าน เช่น

อเนก นาคะบุตร (2541) เชื่อว่า ทุนทางสังคม หรือ ความเข้มแข็งของชุมชนมิใช่เรื่องใหม่ที่จะเกิดขึ้นในประเทศไทย หากแต่เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน การเกาะเกี่ยวกับทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือ การจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า ทุนทางสังคม คือ พลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้ชุมชนต่าง ๆ มีความสามารถในการจัดการปัญหาได้มากขึ้น และท้ายที่สุดสามารถพึ่งตนเองได้จริงในระยะยาว

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2541) กล่าวว่า “ทุนทางสังคมอาจเป็นนามธรรม ซึ่งหมายถึงความเข้มแข็งของชุมชน ท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลัง การมีองค์กร มีหน่วยที่จะจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน เหล่านี้เรียกว่า ทุนทางสังคม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานให้ท้องถิ่นและชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน ทุนทางสังคมจึงเปรียบเสมือนจิตวิญญาณของสังคม จิตวิญญาณมีคุณค่าและเป็นพลังสำคัญให้แก่บุคคลนั้นใด ทุนทางสังคมก็มีคุณค่าและเป็นพลังสำคัญให้แก่ชุมชนและสังคมนั้น”

ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องมีการผสมผสานกับทุนเดิมของชุมชน แต่ในสถานการณ์ที่ชุมชนมีความหลากหลายจะต้องพิจารณาว่า ทุนเดิมของชุมชนนั้นมีอะไรบ้างและจะต่อยอดได้อย่างไร เราควรสร้างระบบการ

จัดการทุน โดยการรวมกลุ่มและการเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อจัดการทุนโดยใช้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง มีทุนเดิมของชุมชนเป็นเครื่องมือ ดังนั้น การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งจำเป็นต้องหาทุนเดิมให้เจอและการนำทุนใหม่มาเป็นทุนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

องค์ประกอบของทุนทางสังคม: การพิจารณาด้านโครงสร้างและหน้าที่หรือผลลัพธ์

ของทุนทางสังคม

มีการกำหนดองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่หลากหลายกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและพื้นฐานของแต่ละสังคม รวมทั้งการให้นิยามความหมายที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ใดก็ได้มีการจัดหมวดหมู่และสรุปลักษณะที่สำคัญ ๆ ของทุนทางสังคมไว้อย่างน้อย 2 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกเป็นทุนทางสังคมที่ระบุโครงสร้างหน้าที่โดยอธิบายกระบวนการทำงานของทุนทางสังคม กลุ่มที่สองเป็นทุนทางสังคมที่นำเสนอผลลัพธ์ หรือ ปรากฏการณ์ของทุนทางสังคม ที่มีลักษณะเป็นภาพรวม หรือ การบูรณาการของสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้น (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2548)

1) องค์ประกอบในเชิงโครงสร้างและหน้าที่ สามารถแบ่งได้ 2 ระดับคือ ระดับมหภาค และ ระดับจุลภาค

(1) เรื่องเกี่ยวกับสาระ หรือ วิถีคิด ความเข้าใจและการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ของประชาชน ซึ่งจะอยู่ในรูปของการให้คุณค่า ความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และบรรทัดฐานทางสังคม

(2) เรื่องของโครงสร้าง ที่สะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบและระดับการปฏิบัติของสถาบันท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่สามารถตอบสนองต่อการทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา

2) องค์ประกอบในเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์

การระบุถึงองค์ประกอบในเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์นั้น มักจะเป็นการนำเสนอภาพรวมของทุนทางสังคมในเชิงบูรณาการ หรือ ในเชิงผลลัพธ์ว่าประกอบด้วย องค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

(1) วัฒนธรรมชุมชน เป็นสิ่งที่ผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิด การมองโลก ความเชื่อและจิตสำนึกที่สัมพันธ์กับบุคคลในระดับปัจเจกบุคคล ชนเผ่า และเชื้อชาติ

(2) กฎ จารีต ประเพณี อันเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่มุ่งสร้างระบบขึ้นมา เพื่อดูแลควบคุมชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าและระบบคิดของชุมชนนั้น

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสั่งสมมาเช่น ภูมิปัญญาด้านการเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรมและการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ องค์ความรู้เหล่านี้กลั่นกรองจากประสบการณ์ที่ละเอียดลึกซึ้งและแนบแน่นกับธรรมชาติอย่างแยกไม่ออก

(4) ระบบกรรมสิทธิ์ และการจัดการทรัพยากรของชุมชนอันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณวัตถุ ซึ่งถือเป็นมรดกตกทอดมาสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งมีหน้าที่ต้องปกป้องรักษาทำนุบำรุง

(5) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวนอน เช่น

ลักษณะของระบบครอบครัวเครือญาติมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามตกทุกข์ได้ยาก ความสัมพันธ์อันอบอุ่นนี้จะเป็นโครงสร้างอันสำคัญที่จะยึดโยงชุมชนให้เข้มแข็งไม่แตกสลายโดยง่าย

(6) ทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสร้างเสริมชุมชนให้เข้มแข็ง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้นำทางปัญญา หรือ ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ ที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพด้านต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน และ 2) กลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกลุ่มที่รวมกันเป็น กลุ่มความคิด กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา กลุ่มนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อทำกิจกรรมอันเกิดประโยชน์ต่อชุมชน

หากพิจารณาองค์ประกอบของทุนทางสังคมในเชิงบูรณาการ หรือ ผลลัพธ์นั้น อาจจัดหมวดหมู่ ได้ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ

(1) ทุนมนุษย์ ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และ ความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

(2) ทุนที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา การเมือง รวมทั้งองค์กรที่ต้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน สมาคมวิชาชีพ ฯลฯ

(3) ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ครอบคลุมถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

ความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางสังคมต่อชุมชน

ทุนทางสังคมช่วยให้เกิดกลุ่ม หรือ เครือข่ายทางสังคมขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ กองทุนหมู่บ้าน หรือ กองทุนสวัสดิการต่าง ๆ และมีเป้าหมายอยู่ที่การจัดสรร และกระจายทรัพยากรให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม กระบวนการของทุนทางสังคมจะมุ่งสร้างเสริมทรัพยากร ทุนให้แก่ชุมชนและสังคม และมีความมุ่งหวังว่า ทรัพยากรและทุนเหล่านี้จะช่วยให้ชุมชนและสังคมเกิดพลังที่จะขับเคลื่อนงานต่าง ๆ หรือช่วยในการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

“ทุนทางสังคม” เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และ องค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม สำหรับ องค์ประกอบ “ทุนทางสังคม” ที่สำคัญมีองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ที่มีบทบาทและมีความเกี่ยวพันกัน ดังนี้

1) **ผู้นำชุมชน** หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทหลักในการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพ ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ ด้านจิตใจ ให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม และรักชาติ ด้านสติปัญญา ให้มีศักยภาพและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

โดยทั่วไป “ผู้นำ” หมายถึง บุคคลที่มีแรงขับเคลื่อนภายใน ในการทำงานสูง มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการทำงานที่ท้าทาย (Challenge) มีพลังอำนาจที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย สามารถ

กระตุ้น โน้มน้าว และจูงใจให้ผู้อื่นทุ่มเททำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายได้อย่างชาญฉลาดและแบบคาย ดังนั้น “ผู้นำ” จึงมีความหมายและความสำคัญมาก ขึ้นในปัจจุบัน

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนที่ทำการศึกษามีทุนทางสังคมที่ทั้งเหมือนและแตกต่างกัน ขึ้นกับบริบทของแต่ละพื้นที่ที่สำคัญ เช่น บางพื้นที่ใช้สถาบันการเมือง/การปกครองเป็นกลไกในการขับเคลื่อนหรือหนุนเสริมการทำงาน ในขณะที่เดียวกัน ก็มีหลายพื้นที่ใช้สถาบันการศึกษาและสถาบันครอบครัวควบคู่กันไป และพบว่า ทุกกองทุนต่างมีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน ด้วยการเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ จากประสบการณ์การทำงานของชุมชน มาใช้ในการดำเนินงาน จะเห็นได้ว่า ทุนทางสังคมเหล่านั้น ล้วนเป็นตัวจักรสำคัญในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้การพึ่งพาและการช่วยเหลือกันเองในชุมชน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1 ซึ่งแสดงการเปรียบเทียบรูปธรรมที่เป็นตัวอธิบายความสามารถของชุมชน ในการดึงเอาทรัพยากรทุนทางสังคมที่มีอยู่ ออกมาใช้เพื่อคลี่คลายสถานการณ์/แก้ไขปัญหา ตลอดจน นำมาพัฒนาต่อยอดการทำงานในชุมชน ให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบรูปธรรมทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน

ลำดับ	กองทุน	ทุนทางสังคมของชุมชน				
		ผู้นำ		สถาบันที่มีบทบาท นำในชุมชน	วัฒนธรรม	องค์ความรู้
		ทางการ	ไม่เป็นทางการ			
1.	กองทุนสวัสดิการชุมชน วันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	1) อสม. 2) เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย	1) พระสงฆ์ 2) เยาวชน 3) กลุ่มแม่บ้าน 4) ผู้สูงอายุ	ครอบครัว	X	X
2.	เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อ สวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคม อย่างยั่งยืน จ.ลำปาง	1) กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน 2) อสม. 3) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 4) สท, ส.อบต.	1) ข้าราชการบำนาญ เช่น ตำรวจ ครู เกษตร ฯลฯ 2) พระสงฆ์ 3) ภาคประชาสังคม 3) ผู้สูงอายุ 5) กลุ่มเยาวชน	การศึกษา	X	X
3.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) อ.ภูเพียง จ.น่าน (ผู้นำชุมชน 42 ชุมชน มีทั้งที่เป็น ทางการและไม่เป็นทางการ)	1) กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน 2) นายกฯ 3) ส.อบต./ 4) สารวัตรกำนัน 5) อสม. 6) แพทย์ประจำตำบล 7) เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย	1) พระสงฆ์ 2) ผอ.โรงเรียน 3) แกนนำเยาวชน 4) ผู้ช่วยสัตวแพทย์ 5) ผู้สูงอายุ	ศาสนา + การศึกษา	X	X

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบรูปธรรมทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	ทุนทางสังคมของชุมชน				
		ผู้นำ		สถาบันที่มีบทบาท นำในชุมชน	วัฒนธรรม	องค์ความรู้
		ทางการ	ไม่เป็นทางการ			
4.	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน ต.บ้านป็น อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา	1) ผู้ใหญ่บ้าน 2) ส.อบต. 3) อสม.	1) ปราชญ์ชาวบ้าน 2) แกนนำกลุ่มต่าง ๆ 3) กลุ่มแม่บ้าน 4) ข้าราชการครู	การศึกษา	X	X
5.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด	1) นายก อบต.ท่าโสม 2) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 3) อสม. 4) ภาคประชาสังคม 5) กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	1) พระสงฆ์ 2) ภาคประชาสังคม 3) กลุ่มแม่บ้าน 4) ปราชญ์ชาวบ้าน 5) ข้าราชการครู และ กลุ่ม เยาวชนในโรงเรียน 6) กลุ่มผู้สูงอายุ	ศาสนา	X	X
6.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี	1) รองนายกเทศมนตรีเทศบาล ตำบลหนองสาหร่าย 2) เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย 3) คณะกรรมการสวัสดิการ ชุมชน 21 คน 4) กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	1) ปราชญ์ชาวบ้าน	ครอบครัว + การเมือง/ การปกครอง + การศึกษา	X	X

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบรูปธรรมทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	ทุนทางสังคมของชุมชน				
		ผู้นำ		สถาบันที่มีบทบาท นำในชุมชน	วัฒนธรรม	องค์ความรู้
		ทางการ	ไม่เป็นทางการ			
7.	กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	1) อสม. 2) เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย 3) ผู้ใหญ่บ้าน/ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 4) ส.อบต./รองนายก อบต.	1) พระสงฆ์ 2) กลุ่มแม่บ้าน 3) กลุ่มสตรี	การเมือง/ การปกครอง	X	X
8.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู	1) สมาชิกสภาเทศบาล 2) อสม. 3) เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย	1) พระสงฆ์ 2) แกนนำชุมชน 3) กลุ่มแม่บ้าน 4) ปราชญ์ชาวบ้าน 5) เยาวชน/ครู/นักเรียน	ครอบครัว + การศึกษา	X	X
9.	กองทุนสัจจะสวัสดิการไต่บ้าน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ	1) อสม. 2) ผู้ใหญ่บ้าน	1) พระสงฆ์ 2) แกนนำชุมชน 3) นักวิจัยท้องถิ่น 4) ปราชญ์ชาวบ้าน	ศาสนา + การศึกษา	X	X
10.	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ บ้านช่องฟืน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	1) ผู้ใหญ่บ้าน	1) ประมงอาสา 2) กลุ่มเยาวชน 3) กลุ่มผู้หญิงในชุมชน 4) กลุ่มผู้สูงอายุ	ศาสนา	X	X

หมายเหตุ: ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำทางธรรมชาติ และ ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้ง/เลือกตั้ง

2) สถาบัน ในการศึกษาครั้งนี้ สถาบัน หมายถึง สถาบันครอบครัว ศาสนา การเมืองการปกครอง ภาคธุรกิจเอกชน การศึกษา สื่อ ล้วนแล้วแต่มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังในชุมชน/สังคม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2.1) สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น ด.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี มีธนาคารชุมชน ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่ทำหน้าที่รับฝากเงิน เน้นการพึ่งกันเอง และพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน ดังนั้น จึงมีการนำกำไรที่เกิดจากสถาบันการเงิน 30% ไปจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้น เพื่อดูแลสุขภาพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย ซึ่งในขณะนั้น (ปี 2546) ยังมีสถานะเป็น อบต. ได้สมทบงบประมาณ ปีละ 100,000 บาท จนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น ยังได้รับเงินสมทบจากสมาชิกคนละ 400 บาท / ปี โดยทางกองทุนฯ ได้กำหนดกติกาให้ใช้ความดี หรือ ที่เรียกกันว่า “ธรรมบุญ 22 ตัว” และมี “ตัวชีวิต 63 ตัว” เป็นหลักประกันในการกู้เงิน ซึ่งข้อกำหนดนี้ได้มาจากการมีส่วนร่วมของคนทั้งตำบล เช่น การใช้ใบประกาศเกียรติคุณ หรือ โล่รางวัลต่างๆ ของบิดา/มารดา ค่าประกันเงินกู้เพื่อการศึกษาของบุตร อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งวิธีการนี้ นอกจาก เด็กจะได้เงินไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในบิดา/มารดา รักการทำความดี และ สำนึกในความรักของบิดา/มารดา เกิดความกตัญญูต่อบิดามารดาด้วยเช่นกัน รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงเกณฑ์ชี้วัดความดี 22 ข้อ 63 ตัวชี้วัด

ลำดับที่	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด	ผู้ประเมิน
1	ผู้นำดี - ผู้นำโดยตำแหน่ง - ผู้นำตามธรรมชาติ	1. คิดดี พุดดี ทำดี เป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและ ประเทศชาติ (ได้รับการรับรอง หรือ ใบประกาศเกียรติบัตร) 2. ซื่อสัตย์ มุ่งมั่น ตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส (ประเมินโดยประชาชนปีละ 1 ครั้ง) 3. เสียสละ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ รับผิดชอบ	1. ประชาชน มีมติจากเวทีประชาคมที่มี ผู้เข้าร่วมประชุมอย่างน้อย ร้อยละ 80 ของหลังคาเรือน และมีมติ รับรองร้อยละ 90 ของผู้เข้าประชุม (ประเมินปีละ 1 ครั้ง)
	ผู้ตามดี	1. คิดดี พุดดี ทำดี เป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ (ได้รับการรับรองหรือ ใบประกาศเกียรติบัตร) 2. ซื่อสัตย์ มุ่งมั่น ตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส (ประเมินโดย ประชาชนปีละ 1 ครั้ง) 3. เสียสละ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ รับผิดชอบ	1. สภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย มีมติรับรองร้อยละ 90 ของคณะกรรมการสภา (ประเมินปีละ 1 ครั้ง)
2	สุขภาพดี	1. ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง (มีการป้องกันควบคุมโรค/เจ็บป่วยดูแลอย่างดี) 2. จิตใจผ่องใสไม่เป็นโรคเครียด โรคซึมเศร้า (มีการดูแล สุขภาพร่างกายตามช่วงวัยอายุ) 3. ร่างกายไม่มีกลิ่นเหม็น 4. เครื่องแต่งกายสะอาด 5. บ้านเรือนสะอาดเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกบริเวณ บ้าน (ตามเกณฑ์บ้านน่าอยู่) 6. ช่วยทำความสะอาดในหมู่บ้านอย่างน้อย 6 ครั้ง/ปี 7. การบริโภคอาหาร (น้ำหนักตามเกณฑ์อายุ วัย ส่วนสูง)	ข้อ 1- 4 ประเมินโดยเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ข้อ 5 ผ่านเกณฑ์บ้านน่าอยู่ ข้อ 6 ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ข้อ 7-8 ประเมินโดยเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย

ตารางที่ 2 แสดงเกณฑ์ชี้วัดความดี 22 ข้อ (ต่อ)

ลำดับที่	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด	ผู้ประเมิน
		8. การออกกำลังกายสม่ำเสมอ (ทั้งต่อเนื่อง 30 นาทีและสะสม)	
3	อาชีพดี	1. อาชีพสุจริต (ไม่ผิดกฎหมาย) 2. มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว (ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ จปฐ. 23,000 บาท/ ปี) 3. ไม่มีคนว่างงาน (ประเมินโดยองค์การการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย) 4. ผ่านการยอมรับของชุมชน (ชุมชนรับรองสถานภาพ)	ข้อ 1 – 2 ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ข้อ 3 ประเมินโดยองค์การการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
4	กลุ่มองค์กรดี	1. มีการรวมกลุ่มกันทำงานและสามารถแก้ไขปัญหาได้ 2. มีโครงสร้างการบริหารและมีคณะกรรมการ 3. มีระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจน (ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบล) 4. ผ่านการยอมรับของชุมชน (ชุมชนรับรองสถานภาพ)	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ข้อ 4 ประเมินโดยประชาชน มีมติจากเวทีประชาคมที่มีผู้เข้าร่วมประชุมอย่างน้อย ร้อยละ 80 ของหลังคาเรือน และมีมติรับรองร้อยละ 90 ของผู้เข้าประชุม (ประเมินปีละ 1 ครั้ง)
5	สวัสดิการดี (ดูการมี/เข้าร่วมของผู้นำประชาชน กลุ่มองค์กรหมู่บ้าน)	1. มีกองทุนสวัสดิการของชุมชน 2. จัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นแกนหลัก 3. ครอบคลุมทุกคน ครบวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย 4. เท่าเทียม/เสมอภาคกัน (ประเมินโดยกองทุนสวัสดิการ)	ประเมินโดยกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
6	ครอบครัว (ครอบครัวอบอุ่น)	1. ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง 2. ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อยอาทิตย์ละ 1 ครั้ง 3. รับประทานอาหารพร้อมกันอาทิตย์ละ 3 มื้อ 4. ช่วยกันทำงาน	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

ตารางที่ 2 แสดงเกณฑ์ชี้วัดความดี 22 ข้อ (ต่อ)

ลำดับที่	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด	ผู้ประเมิน
7	สามัคคีดี	1. ไม่มีการทะเลาะวิวาทในชุมชน 2. ร่วมมือกันทำงานส่วนรวมเสร็จตามเวลาที่กำหนด	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จากข้อมูลการกระทำความผิดของตำรวจ
8	จิตใจดี	1. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (บริจาคให้วัด โรงเรียน ชุมชน สาธารณะ) 2. มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
9	มีสัจจะ	1. ซื่อตรง (ยืมเงิน / กู้เงินชำระคืนตามกำหนดเวลา) (ประเมินโดยแหล่งทุนและกองทุนต่าง ๆ)	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
10	เรียนรู้อดี	1. อายุ 7 ปีขึ้นไปร้อยละ 90 อ่านและเขียนภาษาไทยได้ (ประเมินโดยผู้นำ) 2. มีเรื่องเรียนรู้ในชุมชนอย่างน้อย 2 เรื่อง (ประเมินโดยชุมชน กลุ่มโรงเรียน) 3. มีการเพิ่มเติมหลักสูตรท้องถิ่นสอนในโรงเรียน 1 หลักสูตร/โรงเรียน	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย และคณะครูจากโรงเรียนบ้านสระลุมพุก/โรงเรียน วัดหนองขุย และโรงเรียนเกียรติวัชรเวดิน
11	มีความกตัญญูดี	1. เลี้ยงดูเอาใจใส่พ่อแม่ 2. ดูแล เชื้อพ้องเคารพปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา	(สอบถามจากเพื่อนบ้านอย่างน้อย 2 หลังคาเรือน)
12	ปฏิบัติตามระเบียบ	1. ไม่ทำผิดกฎหมาย (ดูข้อมูลจากตำรวจ) 2. ปฏิบัติตามระเบียบของหมู่บ้าน/ตำบล (ดูข้อมูลจากหมู่บ้าน) 3. ระเบียบกลุ่มองค์กร (ดูข้อมูลจากกลุ่ม)	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย (ข้อมูลจากการกระทำความผิดของตำรวจ/ข้อมูลของหมู่บ้านและข้อมูลของกลุ่มองค์กร)

ตารางที่ 2 แสดงเกณฑ์ชี้วัดความดี 22 ข้อ (ต่อ)

ลำดับที่	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด	ผู้ประเมิน
13	ประพัตติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี	1. ศีล 5 ข้อ ระยะเวลา 1 เดือน ละเมิดไม่เกิน 3 ข้อ 2. ตักบาตร/ทำบุญอย่างน้อย 12 ครั้ง/ปี	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย (จากการสอบถามเพื่อนบ้านอย่างน้อย 5 หลังคาเรือน)
14	ประหยัด/อยู่แบบพอเพียง	1. ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย (จดบันทึกรายจ่ายแล้วลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลงได้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 5 2. ใช้น้ำ ไฟ อย่างประหยัด (ค่าน้ำ – ค่าไฟฟ้าลดลง)	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย (ข้อ 1 ประเมินจากสมุดบันทึกรายรับ-รายจ่าย และสามารถลดรายจ่ายฟุ่มเฟือยลงได้ ร้อยละ 5 ข้อ 2 ประเมินจากใบเสร็จค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ย้อนหลัง 3 เดือน
15	การเก็บออมดี	1. มีการออมเงินฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์เป็นประจำอย่างน้อย 20 บาท / เดือน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของครอบครัวในตำบลหนองสาหร่าย 2. มีการออมเงินฝากไว้กับสถาบันการเงินชุมชนเป็นประจำอย่างน้อย 100 บาท / เดือน	ประเมินโดยองค์กรการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
16	นิยมไทยใช้ของไทย	1. ร้องเพลงชาติไทย/ยืนตรงเมื่อได้ยินเพลงชาติไทย (ทุกครั้งยกเว้นมีภารกิจ) 2. ใช้ผลิตภัณฑ์ของชุมชน 10 % ของผลิตภัณฑ์ที่เคยใช้ อย่างน้อย 50 % ครึ่งเรือน	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
17	มีวิถีชีวิตตามหลักประชาธิปไตย	1. ยอมรับและปฏิบัติตามเสียงข้างมาก 2. เคารพและปฏิบัติตามมติที่ประชุม (ประเมินโดยประชาคม) 3. การใช้สิทธิ์ออกเสียงในการเลือกตั้งทุกระดับ	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ข้อ 3 ประเมินโดย อบต. หนองสาหร่าย (ข้อมูลการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง)

ตารางที่ 2 แสดงเกณฑ์ชี้วัดความดี 22 ข้อ (ต่อ)

ลำดับที่	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด	ผู้ประเมิน
18	มีวินัยดี	1. ปฏิบัติตามลำดับก่อนหลัง (เข้าคิว) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 2. ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร (คาดเข็มขัด – ใส่หมวกนิรภัย) ไม่เคยถูกจับกุม	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ข้อ 2 ประเมินจากข้อมูลของตำรวจ
19	ตรงเวลา	1. การเข้าประชุม /นัดหมาย (ลงเวลาที่ประชุม) 2. การมาทำงาน (ลงเวลาที่ทำงาน /โรงเรียน)	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
20	การละเว้นสิ่งเสพติดและอบายมุข	1. ไม่เสพยาเสพติด (ยาบ้า ยาเค ยาอี เฮโรอีน) 2. ไม่สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ 3. ไม่ดื่มสุรา (ในเวลาทำงานและขับรถ) 4. ไม่เล่นการพนัน (ไพ่ ไฮโล กำถั่ว ห่วยเถื่อน ฯลฯ)	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ข้อ 1 ประเมินจากข้อมูลของตำรวจ
21	มีมารยาทและวัฒนธรรมไทยที่ดี	1. การไหว้ 2. การเคารพผู้อาวุโส 3. การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีไทยในวันต่าง ๆ อย่างน้อย 5 ครั้ง / ปี	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
22	การมีส่วนร่วมดี	1. เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านอย่างน้อย ปีละ 8 ครั้ง 2. เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างน้อยปีละ 12 ครั้ง	ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย (ประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรมและสมุดลงชื่อเข้าร่วมประชุม)

2.2) สถาบันศาสนา เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยว กล่อมเกลাজิตใจของคนในสังคม ให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สถาบันศาสนา ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชน มีคำกล่าวว่า **“ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากความ”** หมายความว่า ยิ่งคนอยู่รวมกันมากเท่าไร ก็จะทำให้จัดการเรื่องต่างๆ ได้ยากตามไปด้วย หลายชุมชนตระหนักและมีบทเรียนในเรื่องนี้ดี จนเกิดการเรียนรู้ จากการศึกษา พบว่า มีหลายพื้นที่ ใช้จุดแข็ง ที่ว่า **“สถาบันศาสนา เป็นศูนย์รวมและยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน”** เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน จนประสบผลสำเร็จและนำไปสู่การขยายผลในชุมชนอื่น ๆ ได้อีกด้วย ตัวอย่างชุมชนและรูปธรรมในเรื่องนี้ ได้แก่

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด เริ่มจาก พระสุบินปณิโต และ พระครูวิมลโสมนันท์ ได้นำความรู้เรื่องกลุ่มออมทรัพย์ ที่ได้ศึกษาเรียนรู้จากครูชบ ยอดแก้ว มาปรับเป็น **“กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์”** โดยในเบื้องต้น ท่านได้ใช้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมะ และ อาศัยหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเป็นแนวทางกระตุ้นให้คนตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง ท่านเปรียบเทียบชีวิตชาวบ้านกับนิทาน **“เสือกับวัว”** ว่า **“ถ้าหากชาวบ้านไม่รวมกลุ่มกันก็จะถูกจับกินจากกระแสนทุนภายนอก แต่ถ้า ทุกคนได้นำเงินมาออมร่วมกันแล้ว ถือว่า ทุกคนได้นำมาใช้ประโยชน์”** นั่นก็หมายความว่า **“ทุกคนได้ทำบุญร่วมกัน”**

การใช้วัดเป็นฐานในการทำงานกลุ่ม โดยการสร้างเงื่อนไขการบริหารจัดการให้คนรักษาสัจจะ เปิดรับสมาชิกเป็นรุ่น มีรายละเอียดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ใช้กฎกติกาการควบคุมทางสังคม เช่น กรณีที่กู้แล้วไม่ชำระคืนให้ผู้ค้ำประกันจำแทน หรือ ถ้าผู้ค้ำประกันไม่อยู่ให้ผู้ที่ยกกู้เงินในวันนั้นยอมเฉลี่ยเงินเป็นค่าเงินกู้ให้สมาชิกคนนั้น แล้วให้แต่ละคนไปทวงจากผู้กู้ที่ยังไม่ชำระคืน นอกจากนั้นยังมีกระบวนการทางสังคมอื่น ๆ เช่น การประกาศเสียงตามสาย การคว่ำบาตรไม่ร่วมงาน ไม่ช่วยงาน และงดการจ่ายสวัสดิการที่จะได้รับจากกองทุน ฯลฯ ปัจจุบันกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ขยายตัว อย่างกว้างขวาง ในพื้นที่จังหวัดตราด 166 กลุ่ม สมาชิกรวม 59,178 คน เงินออมรวม 492,472,340 ล้านบาท มีเงินเพื่อการจัดสวัสดิการ รวม 214,508,620 ล้านบาท เงินทำบุญวันละบาท 11,982,917 บาท (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2551)

จากกิจกรรมการออมและสร้างสวัสดิการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ขยายไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานความคิดเพื่อแก้ปัญหาและพึ่งตนเองของชุมชน เช่น โครงการเกษตรอินทรีย์ ที่ส่งเสริมให้ทำน้ำหมักชีวภาพและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการเกษตรมากขึ้น ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้อยาเคมีต่าง ๆ ซึ่งต้องนำเข้าจากต่างประเทศ เพราะนอกจากจะเป็นผลเสียต่อสุขภาพแล้วยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ได้รวมตัวกันซื้อกากน้ำตาลที่นำมาใช้ทำปุ๋ยชีวภาพจากราคาท้องตลาดเดิมกิโลละ 15 บาท ลดเหลือกิโลกรัมละ 5 บาท ความสำเร็จในการใช้ปุ๋ย จุลินทรีย์ในจังหวัดตราด สามารถดูได้จากปริมาณกากน้ำตาลที่เครือข่ายได้จากริมประมาณ 22 ตัน ปัจจุบันเพิ่มสูงขึ้นเป็น 60 ตัน/เดือน และเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายปุ๋ยจุลินทรีย์ เชื่อมโยงการซื้อขายกากน้ำตาลกับกลุ่มต่างๆ ในทุกภูมิภาค การทำธุรกิจชุมชนร่วมกัน เช่น เครือข่ายสามารถต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง ขายแก๊สให้สมาชิกในราคาที่ลดลง และนำส่วนต่าง มาสมทบเป็นกองทุนสวัสดิการ การทำ

ประกันภัยตาม พรบ. ประกันบุคคลที่ 3 การอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านเปรตใน ที่ทำให้ป่าฟื้นตัว สัตว์น้ำ ชุกชุมขึ้น ฯลฯ

ดังนั้น หากจะกล่าวว่า พระอาจารย์สุบินปณีโต และ พระครูวิมลโสมนันทน์ ผู้ซึ่งมีวัตรปฏิบัติดีงามเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชาวชุมชนจังหวัดตราด ก็คงจะไม่ผิดนัก ด้วยว่า ท่านทั้ง 2 เป็นผู้ที่ทำให้แนวคิดและหลักการดำเนินชีวิตที่พอเพียง บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง ภายใต้ทรัพยากรที่ตนมี โดยไม่คาดหวังพึ่งพิงหรือรอรับความช่วยเหลือจากรัฐ และ ความมุ่งมั่นพยายามที่จะปลดแอก (หนี้สิน) ของชุมชน จนก่อเกิด การจัดสวัสดิการเพื่อดูแลกันเองในชุมชนตามมา จึงนับได้ว่า “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์” เป็นความมั่งคั่งที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชนและสถาบันทางศาสนาอย่างแท้จริง

กองทุนสัจจะสวัสดิการไต่บ้าน ต.เปือย อ.ลิ้ออำนาจ จ.อำนาจเจริญ ซึ่งมีพระครูอุดมโพธิกิจ เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยเริ่มจากกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เข้าไปถือศีล (ปฏิบัติธรรม) ในวัด บนพื้นฐานความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น จากนั้น ในปี 2542 จึงได้เริ่มขยายผลสู่ชุมชน ครอบคลุมทุกเพศ/วัย ด้วยการ จัดวงคุยระดมความคิดเห็นของชาวบ้านขึ้นในปี พ.ศ.2543 มีพ่อวิเชียร อุตสาหะวงศ์ ปราชญ์ชาวบ้านเป็นแกนนำ ภายใต้การสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม(SIF) ในการตั้งวงคุยในครั้งนั้น มีตัวแทนชาวบ้านจากทั้ง 13 หมู่บ้านเข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน จนนำไปสู่การเก็บข้อมูลชุมชนในทุกๆด้าน ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนของคนตำบลเปือย จากการสำรวจข้อมูล พบว่า ปัญหาที่สำคัญและทำให้ชาวบ้านต้องเป็นหนี้สินมากที่สุดคือ ปัญหาจากการทำนา ซึ่งมีสาเหตุมาจาก ทางราชการสนับสนุน การทำการเกษตรที่เน้นการเพิ่มผลผลิต ด้วยการสนับสนุนการใช้ปุ๋ยเคมี มีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เป็นแหล่งเงินกู้รายใหญ่ ชาวบ้านพบว่ากระบวนการดังกล่าว ทำให้ได้ผลผลิตมากขึ้นจริง แต่ในขณะเดียวกัน ค่าใช้จ่ายในการผลิตก็เพิ่มมากขึ้นด้วย ส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตมีราคาสูง ซึ่งเป็นภาระหนี้สินให้แก่แต่ละหลังคาเรือนเพิ่มขึ้น

กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนจึงเกิดขึ้น พร้อมๆ กับความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนเมื่อโจทย์ใหญ่ คือ “**เรื่องหนี้สินจากการผลิต**” แกนนำและตัวแทนชุมชนจึงร่วมกันจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยมองว่าจะเป็นกลไกสำคัญในการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชน ทำให้ชุมชนมีเงินออม เงินเก็บ สมาชิกกลุ่มมีเงินในการแก้ปัญหาของตนเองได้ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2543 ภายใต้หลักการ การรวมคนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลุ่มบุคคลที่มารวมกัน ส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นเครือญาติกัน ต่อมา ปี พ.ศ.2547 โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่ จังหวัดอำนาจเจริญ นำโดยนักวิจัยในท้องถิ่น ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ ในการดำเนินกิจกรรมการสร้างสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด

พระครูอุดมโพธิกิจ ยังได้พาชาวบ้านไปศึกษาดูงานสัจจะออมทรัพย์ที่จังหวัดตราด เพื่อเป็นการพัฒนาต่อยอดความคิด ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่สามารถยึดเหนี่ยวให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ดำเนินการได้อย่างลุล่วงคือ “**การถือสัจจะ**” โดยสมาชิกต้องยึดถือในความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา หากละเมิดกฎ กติกา จะโดนปรับเป็นเงินและเสียสัจจะ ความน่าเชื่อถือในหมู่สมาชิกด้วยกัน ซึ่ง กฎ กติกาต่างๆ นั้น

ก็ล้วนเกิดจากการร่วมกันคิด ปรับเปลี่ยน และแก้ไขของสมาชิกกลุ่มนั่นเอง เช่น หลักการควบคุมกันเองของสมาชิกกลุ่มจะสะสมทรัพย์ ด้วยการออมเงินคนละ 20 – 50 บาท/เดือน มีเงินหมุนเวียนในกลุ่ม จำนวน กว่า 600,000 บาท สำหรับการกู้ยืมเงินนั้น คิดอัตราค่าบำรุงร้อยละ 1 บาท/เดือน และปันผลหุ้นละ 10 บาท มีระยะเวลาผ่อนชำระเงินกู้ได้นานถึง 24 เดือน ด้วยการผ่อนชำระคืนรายเดือนจนกว่าจะหมดหนี้ โดยที่กลุ่มจะฯ มีกฎ กติกาที่เน้นความสัตย์ซื่อในการชำระหนี้ ที่ช่วยสร้างวินัยในการเงินของชาวบ้าน และมีระเบียบในการปล่อยกู้ยืมมีขั้นตอนในการพิจารณาทั้งเรื่องภาระหนี้สินของผู้กู้ เป้าหมายการกู้ยืม ซึ่งเป็นการคัดกรองสมาชิกหากไม่สามารถทำจริง ก็จะมีผลต่อการกู้ยืมครั้งต่อไป และมีบทลงโทษทางสังคมจากสมาชิกในกลุ่มซึ่งล้วนเป็นเครือญาติ พี่น้องกันอีกทาง นอกจากนี้ตำบลเปือย ยังมีกลุ่มกิจกรรมอาชีพเกิดขึ้นหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มอาชีพวัฒนธรรมเดิม เช่น กลุ่มสตรีทอผ้า ปลูกหมอนเลียงไหม และ กลุ่มอาชีพใหม่ ได้แก่ กลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์, กลุ่มเลี้ยงวัว, กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด, ร้านค้าชุมชน, วิทยุชุมชน และ กองบุญสัจจะสวัสดิการไต้หวันซึ่งขยายผลมาจากการจัดสวัสดิการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นอกจากนี้ ยังได้จัดเวทีประชุมสามัญประจำปีขึ้น ในเดือนเมษายนของทุกปี เป็นวงคุยที่สมาชิกได้ขับเคลื่อนงานร่วมกัน ซึ่งในเวทีดังกล่าว คณะทำงานจะรายงานผลการดำเนินการ และ มีการคัดสรร คณะทำงานใหม่ จำนวน 7 – 9 คน ตลอดจน การปรับเปลี่ยนกฎระเบียบที่ติดขัด เป็นกระบวนการที่โปร่งใสตรวจสอบได้ เวทีดังกล่าวจึงทำให้สมาชิกได้มีโอกาสเชื่อมร้อยกันเหนียวแน่นขึ้น ประกอบกับการที่ท่านพระครูอุดมโพธิกิจ วัดโพธิ์ศิลา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของแต่ละกลุ่ม โดยใช้กิจกรรมทางศาสนา เช่น การเทศนาซึ่งเป็นวิธีการตักเตือน สั่งสอน ให้ข้อคิดจากข้อผิดพลาดของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ยิ่งทำให้การจัดการกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนโปร่งใส และน่าเชื่อถือมากขึ้น ขณะเดียวกัน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ก็สามารถจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะโจทย์ใหญ่เรื่องหนี้สินจากการเกษตร จึงนับได้ว่า บทบาทหน้าที่ของ กลุ่มสัจจะฯ สามารถช่วยลดปัญหาการกู้ยืมเงินนอกระบบ อีกทั้ง ชาวบ้านมีเงินออมและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ เช่น กู้ยืมซื้อวัว ควายเพื่อเลี้ยงขาย และเป็นแรงงานในไร่นา และ มีร้านค้าวิสาหกิจชุมชน ที่เข้ามาเป็นตัวกลางซื้อขายปุ๋ยแก่ชาวบ้านในราคาถูกพิเศษช่วยลดรายจ่ายการผลิต การกู้ยืมเงินกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ช่วยลดหนี้นอกระบบลงถึง 70% แม้ว่าจะยังมีหนี้สินในระบบ เช่น หนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นหนี้ระยะยาว ต้องชำระคืนทั้งต้นและดอกเบี้ย พร้อมกัน แต่การกู้ยืมเงินกลุ่มสัจจะฯ ช่วยทำให้ชาวบ้านมีแหล่งเงินสร้างรายได้เพิ่ม กู้เอาไปลงทุนเพิ่มอาชีพที่จะเป็นรายได้มาช่วยลดภาระหนี้สิน หรือไปชำระหนี้สินที่ค้างอยู่

กองบุญสัจจะสวัสดิการไต้หวัน จัดตั้งขึ้นในวันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2548 เป็นการต่อยอดจากกลุ่มสัจจะฯ โดยสมาชิกมองเห็นร่วมกันว่าในการออมทรัพย์ นอกจากสมาชิกจะกู้ยืมและรับเงินปันผลแล้วนั้นยังได้รับเงินสวัสดิการ ซึ่งแบ่งจากยอดเงินฝาก ซึ่งครอบคลุมเฉพาะเรื่องโรคภัยไข้เจ็บและเสียชีวิตเท่านั้น ดังนั้น จึงน่าจะมีกลุ่มกิจกรรมที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในทุกๆ เรื่องแม้ว่ากองบุญฯ จะมีเป้าหมายที่การจัดการสวัสดิการเพื่อชุมชน แต่กลับพบว่าความคาดหวังที่สมาชิกต้องการคือการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เงินกองบุญฯ เป็นเพียงเครื่องมือในการรวมคน เพื่อ

ระดมการมีส่วนร่วมสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน พื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมที่แบ่งปันเกื้อกูลกลับสู่ชุมชนอีกครั้ง กองบุญฯ จึงเป็นกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน ที่จะให้คนในชุมชนได้พบเจอ รู้จักกันมากขึ้น มีกิจกรรมเชื่อมร้อยกันมากขึ้น สมาชิกของกองบุญฯ จะออมเงินวันละ 1 บาท (เดือนละ 30 บาท) เข้ากองบุญฯ โดยเข้าใจร่วมกันว่าเงินก้อนนี้คือเงินบริจาคสำหรับชุมชน ภายใต้กติกาที่จะช่วยเหลือกันในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ เช่น กรณีเกิด เด็กแรกเกิดจะได้รับการผูกแขนรับขวัญคนละ 500 บาท แม่เด็กนอนโรงพยาบาล ไม่เกิน 5 คืน คืนละ 100 บาท, เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีสวัสดิการรายได้ เดือนละ 300 บาท โดยมีเงื่อนไขว่าต้องเป็นสมาชิกเป็นระยะเวลา 15 ปี อายุ 60 ปีขึ้นไปจึงจะได้รับเงินสวัสดิการก้อนนี้, ในกรณีเสียชีวิต เป็นสมาชิก 6 เดือน – 1 ปี ได้รับเงินช่วยเหลือ 2,500 บาท เป็นสมาชิก 1 – 2 ปี 5,000 บาท และ 2 – 4 ปี 10,000 บาท นอกจากเงินสวัสดิการสำหรับสมาชิกแล้ว กองบุญฯ ยังดำเนินการเกี่ยวกับชุมชนโดยมีการให้เงินช่วยเหลือด้านความเป็นอยู่และการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส (ข้อมูล ณ วันที่ 7 กันยายน 2552)

ปัจจุบัน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย ตลอดจนระบบการคมนาคมที่สะดวก สบาย นับเป็นประตูเชื่อมต่อกับผู้คน เกิดการผ่องถ่ายความรู้จากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่งได้ ดังเช่น จังหวัด ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น จ.เชียงใหม่ ลำปาง อำนาจเจริญ ฯลฯ ที่เดินทางไปศึกษาดูงาน และเรียนรู้การดำเนินงานของจังหวัดตราด แล้วนำกลับไปปรับใช้และพัฒนาชุมชนของตนเอง ให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตัวเอง จนประสบผลสำเร็จได้อย่างงดงาม

2.3) สถาบันการเมืองการปกครอง ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน หลายพื้นที่ตระหนักและเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้จากการขับเคลื่อนงานของกองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ มีรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแก ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล คอยให้การสนับสนุน และ ร่วมขับเคลื่อนงาน หรือ กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี ที่สร้างกฎระเบียบทางการเมืองท้องถิ่นขึ้นใหม่ เพื่อรับใช้ชุมชนอย่างแท้จริง เป็น “การเมืองสมานฉันท์” ไม่มีการแย่งชิงตำแหน่งทางการเมือง เช่น นายกฯ อบต.เมื่อหมดวาระ จะขยับขึ้นเป็นที่ปรึกษา ไม่ลงเลือกตั้งใหม่ และทุกคนที่สมัครรับเลือกตั้ง ต้องทำหนังสือลาออกจากตำแหน่ง ก่อนที่จะได้รับเลือกตั้งทุกคน เพื่อเป็นการแสดงความจริงใจต่อนโยบายที่แถลงต่อชุมชน หากได้รับเลือก และไม่ทำตามนโยบาย ชุมชนจะยื่นหนังสือลาออกไปยังกระทรวงมหาดไทยเอง ทั้งหมดนี้ คือ ตัวอย่างการจัดการตัวเอง และการจัดการกันเองของคนในชุมชน

2.4) สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับ การพัฒนาให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคม ภาคธุรกิจเอกชน ใช้หลักปรัชญาภิบาลในการดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม ซึ่งเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาลและสื่อ เป็นสถาบันที่สามารถชี้นำและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรม ค่านิยมของคนในสังคมวงกว้าง

จากการศึกษา พบว่า มีหลายพื้นที่ เช่น จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดตราด จังหวัดหนองบัวลำภู และ จังหวัดอำนาจเจริญ ได้เล็งเห็นความสำคัญในด้านนี้ จึงได้มีการจัดสรร

เงินสวัสดิการเพื่อการศึกษาเด็ก/เยาวชน เพื่อส่งเสริมเด็กเรียนดี แต่ยากจน ให้มีโอกาสได้เรียนหนังสือ สูง ๆ และมีอนาคตที่ดี

ตัวอย่างชุมชนบ้านโคงไต้น ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู ความน่าสนใจของชุมชนนี้ คือ การให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น ซึ่งก่อนที่จะมีการจัดตั้งกองทุนนั้น ชุมชนได้มีโอกาสไปศึกษาเรียนรู้จากเพื่อนบ้านทั้งที่ประสบผลสำเร็จ และไม่ประสบผลสำเร็จ แล้วจึงกลับมาเริ่มตั้งกองทุนขึ้นในชุมชนของตนเอง มีการตั้งกฎระเบียบในการทำงานเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน มีการนำบทเรียน หรือ ชุดประสบการณ์ที่ได้ศึกษาเรียนรู้ มาปรับใช้ในชุมชน โดยการทดลองทำก่อน เพื่อป้องกันความเสี่ยง ยกตัวอย่างเช่น เริ่มแรกชุมชนจัดตั้งร้านค้าชุมชนเล็ก ๆ เมื่อได้รับการตอบรับจากชุมชน จึงได้ขยายกิจการ และขยายแนวคิดสู่กลุ่มต่าง ๆ จนเกิดกองทุนในพื้นที่เพิ่มอีก 12 กองทุน ได้แก่

1) กองทุนสัจจะรายเดือน	2) กองทุนแม่บ้าน
3) กองทุนเยาวชน	4) กองทุนบั้งไฟ
5) กองทุนเลี้ยงไก่	6) กองทุนปลูกผัก
7) กองทุนโอง	8) กองทุนอยู่ดีมีสุข
9) กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	10) กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน
11) กลุ่มฉาปนกิจสงเคราะห์	12) กองทุนข้าวพันธุ์ดี

ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลก เมื่อชุมชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนการสอนของครู ด้วยการสนับสนุนการก่อสร้างอาคารอุปโภค สาธารณูปการ เช่น การปรับปรุงอาคารโรงเรียน และสนับสนุนทุนการศึกษาให้เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในท้องถิ่น ส่วนเด็ก/เยาวชนที่ศึกษาในระดับอาชีวศึกษา/อุดมศึกษา ก็จะเปิดโอกาสให้กู้เงินเพื่อการศึกษาและใช้เงินคืนกองทุนเมื่อเด็กเรียนสำเร็จมีงานทำ แต่หากผู้ปกครองมีเงินก็สามารถชำระหนี้คืนได้ก่อนกำหนด ซึ่งเงินเหล่านี้จะถูกหมุนเวียนให้กับเด็ก ๆ ที่เรียนดีแต่ยากจน รายอื่น ๆ ต่อไป นับได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวของชุมชนเป็นการฝึกให้เด็ก/เยาวชนมีความรับผิดชอบตนเอง มีความซื่อสัตย์ สุจริต ได้เรียนรู้การได้รับโอกาสดี ๆ จากผู้อื่น และรู้จักหยิบยื่นโอกาสที่ดีให้กับผู้อื่นด้วยเช่นกัน

3) วัฒนธรรม

การพัฒนาชุมชน ภายใต้การให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งของชุมชน ท้องถิ่น หรือ เมือง ซึ่งนอกจากจะต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ กิจกรรมการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะรากฐานที่สำคัญที่สุด คือ **“ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ”** ชุมชน ท้องถิ่น หรือ เมือง ที่ตนอาศัยอยู่ หรือ ที่ตนกำเนิด ซึ่งก็มีความหลากหลายแตกต่างกัน ดังนั้น มิติทางวัฒนธรรม จึงเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและนำมาเป็นพลังสร้างสรรค์ในการพัฒนา เพราะเป็นทุนที่สำคัญของสังคมไทย ด้วยว่า **“วัฒนธรรม”** คือ องค์กรรวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคม มนุษย์สร้างสรรค์และสั่งสมขึ้นมา ภายใต้ภูมิปัญญาและการแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ มีการปรับตัวให้

สอดคล้องกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้บริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน ดังนั้น มิติทางวัฒนธรรมจึงเป็นพลังสร้างสรรค์ต่อการพัฒนาชุมชน ด้านหลัก 3 ด้านด้วยกัน คือ

3.1) ด้านเป้าหมายการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรมจะช่วยกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้มีความชัดเจนและเชื่อมโยงกัน คือ การเคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม และความยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.2) ด้านทิศทางการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรมจะช่วยให้มองเห็นทิศทางการพัฒนาที่หลากหลายมากขึ้น แทนที่จะจำกัดอยู่เพียงแนวทางเดียว เพราะระบบคิดทางวัฒนธรรมจะให้ความสำคัญกับการคิดที่มีบริบทที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละกรณีและยังช่วยให้การศึกษาปัญหาของการพัฒนา ก่อเกิดทางเลือกใหม่ และ การแลกเปลี่ยนแนวคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนระหว่างชุมชนกับชุมชน

3.3) ด้านกระบวนการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรมจะช่วยให้มองเห็นความสำคัญของศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาตนเอง เพราะกระบวนการทางวัฒนธรรมได้เริ่มขึ้นจากในชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการปรับตัว ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของชุมชนมากที่สุด ตลอดจนการปรับเปลี่ยนเรียนรู้และการร่วมมือกับสังคมภายนอกในระดับต่าง ๆ (ธีรพงษ์ แก้วหาญ, 2544 อ้างถึง อานันท์ กาญจนพันธุ์)

มิติทางวัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคม นั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ โดยอยู่ในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดั่งาม ค่านิยม ความเป็นไทย วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอด เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ จากการศึกษาพบว่า จังหวัดในภาคเหนือ และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หลายจังหวัด ได้ใช้ประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นเป็นเครื่องมือเชื่อมร้อยผู้คนเข้ามาร่วมจัดสวัสดิการชุมชน ผ่านการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดอำนาจเจริญ และ จังหวัดหนองบัวลำภู

4) องค์ความรู้

ในการศึกษารั้ครั้งนี้ หมายถึง ชุดความรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดในชุมชน ซึ่งจะประกอบไปด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้อื่นที่เกิดขึ้นใหม่ คือ

4.1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรม ที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนาน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติ

4.2) ความรู้อื่นที่เกิดขึ้นใหม่ สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย และสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ เช่น การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

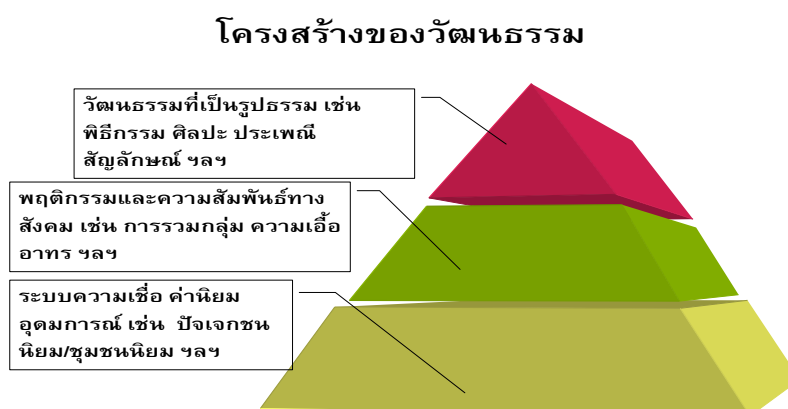
กระบวนการพึ่งตัวเองของชุมชน เรื่องเงินเป็นองค์ความรู้ ที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน การศึกษาค้นคว้านี้พบการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์ มีจุดแข็งดังนี้

1. มีฐานเงินของตนเองทำให้คิดระบบสวัสดิการได้ตามปัญหาความต้องการและวงเงินที่มีอยู่ โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแหล่งทุนภายนอก ไม่ได้เรียกร้องการสงเคราะห์ช่วยเหลือจากภายนอก ไม่มีเงินรัฐก็ทำได้ แต่ถ้ารัฐสมทบมาก็จะช่วยให้ทำได้กว้างขวางมากขึ้น/เร็วขึ้น
2. คนในชุมชนรู้จักกัน รู้ข้อเท็จจริงว่าบ้านไหนเป็นอย่างไร ใครเจ็บป่วย ครอบครัวยากลำบาก ไม่ต้องทำข้อมูลเอกสารมากมาย ส่งต่อกันหลายชั้นตอนกว่าจะได้รับความช่วยเหลือ สามารถช่วยกันติดตามดูแลหลังที่ช่วยไปแล้วด้วยกระบวนการทางสังคมในหมู่บ้าน
3. ระเบียบกติกา การจ่ายสวัสดิการคล่องตัว หลักเกณฑ์ต่างๆ ปรับเปลี่ยนได้ จะเพิ่มวงเงิน จะเพิ่มประเภทสวัสดิการ ก็สามารถปรับได้ทุกปี จะให้ความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษก็สามารถทำได้ทันที เช่น กรณีเกิดภัยธรรมชาติ
4. การใช้สวัสดิการเป็นแรงจูงใจการออมทรัพย์ ใช้การออมทรัพย์สม่ำเสมอเป็นเงื่อนไขในการได้รับสวัสดิการ การใช้สวัสดิการในการจูงใจให้คนลดเลิกอบายมุข การขยันทำมาหากิน ผู้คนได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยน ทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งใช้สวัสดิการไปในการจูงใจให้เกิดการพึ่งตนเอง

2.2 ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี จิตวิญญาณ

ประวัติศาสตร์ชุมชน ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี จิตวิญญาณ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นเป้าหมายหล่อหลอมให้ มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ หรือ เรียกได้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ” และถ้ามนุษย์มีประวัติศาสตร์ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี และจิตวิญญาณที่แตกต่างกัน ก็จะส่งผลถึงพฤติกรรมที่แสดงออกและการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน เกิดเป็นรูปธรรมของวัฒนธรรม เช่น พิธีกรรม ศิลปะ ประเพณี ฯลฯ ดังโครงสร้างของวัฒนธรรมในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงโครงสร้างของวัฒนธรรม

ที่มา : ปรีศนา พงษ์ทัตติกรกุล เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มปป.

1) ระบบคิด “วัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง” ในการศึกษาครั้งนี้ อาจแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก คือ

1.1) กลุ่มศาสนธรรม ให้ความสำคัญกับการนำเอาหลักศาสนธรรมมาใช้พัฒนา วัฒนธรรมของชุมชน โดยไม่จำกัดเฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางศาสนาของ ชุมชนนั้นๆ

ตัวอย่างเช่น ชุมชนเปือย ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ ที่พระสงฆ์ได้นำหลักธรรมเข้า มาสอดแทรกกับเรื่องเศรษฐกิจของชุมชน เชื่อมโยงไปสู่การออม ถ่ายทอดให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ (ผู้สูงอายุ) ที่มาจำศีลที่วัด ที่มีแนวคิดอยากช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยาก โดยเฉพาะยามเจ็บไข้ได้ป่วย จน กลายเป็น “กลุ่มออมทรัพย์” ซึ่งนับเป็นการพึ่งพาตนเอง และ นอกจากนั้น ยังเป็นการแสดงออกด้าน ความรักและความเอื้ออาทรต่อกันของผู้คนในชุมชนกันเอง ผ่านการจัดสวัสดิการของชุมชนให้ ครอบคลุมผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส นอกจากนั้น ยังมีการถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมการเรียนรู้ เพื่อ เป็นเบ้าหล่อหลอมให้กับเด็กเยาวชน ได้มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษอีกด้วย

อีกตัวอย่างหนึ่งที่มีความโดดเด่นด้านการเคลื่อนไหวงานชุมชนโดยกลุ่มศาสนธรรม คือ ชุมชน ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด นำโดย พระอาจารย์สุบินปณีโต และ พระครูวิมลสมันต์ ซึ่ง เปรียบเสมือนหัวใจของคนท่าโสม เพราะเมื่อชุมชนเกิดปัญหาชาวชุมชน จะเข้าไปข้อคำแนะนำและ ปรึกษาพระสงฆ์ทั้ง 2 รูปเสมอ ท่านได้ทำกิจสงฆ์ เช่น การออกเทศน์ให้คนในตำบลมีคุณธรรม ก่อนจะ มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นับว่าเป็นการหล่อหลอมผู้คนในชุมชน ได้เชื่อมโยงผู้คนเข้ามาทำ กิจกรรมออมทรัพย์ โดยใช้หลักศาสนาเป็นตัวหลัก ในการสร้างกฎระเบียบการปฏิบัติร่วมกัน ความ งดงามจากงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น การรวมตัวกันของชาวหมู่ที่ 1 ตำบล ท่าโสม ที่ใช้วิธีการด้าย นำนํ้ายางไปขาย รายได้ทั้งหมดรวมให้วัด เพื่อการจัดสวัสดิการให้กับผู้คนใน ชุมชน

1.2) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน

กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เป็นทุกคน ทนุภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแกนสำคัญในการขับเคลื่อน ประชาชนในพื้นที่ ในการรวมกลุ่มกัน พึ่งพาตนเองในพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น ชาวชุมชนท่าโสม หมู่ 1 ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด

1.3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

อันเป็นกลุ่มนักคิดที่เน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับชุมชนจากฐานราก ไม่ปฏิเสธวัฒนธรรมสมัยใหม่ แต่ต้องสามารถพึ่งตนเองได้ ตัวอย่างเช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหนอง สาหร่าย ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี โดยเริ่มต้นจาก

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาคน แบ่งคนเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 หัวใจสู้ 20%

กลุ่มที่ 2 รอดูที่ทำ 60%

กลุ่มที่ 3 ไม่เอาไหนเลย 20 %

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาผู้นำ แบ่งผู้นำเป็น 2 ลักษณะ คือ

- ผู้นำเป็นทางการ 5 ส. (ผู้ใหญ่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ สอ.บ. 2 คน)

หากผู้นำทั้ง 5 มีความสามัคคีกัน จะมีผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในสภาพความเป็นจริง พบว่า ผู้นำทั้ง 5 ส. มักจะมีความเห็นในการพัฒนาแตกต่างกัน จึงส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน

- ผู้นำตามธรรมชาติ 9 กลุ่ม ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำสตรี อสม. อพม.

ผู้นำเยาวชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ตัวแทนผู้สูงอายุ อพป.ร. อสส.

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลในชุมชน ให้เป็นปัจจุบันและมีความต่อเนื่อง โดย

ใช้เครื่องมือการทำบัญชีครัวเรือน แผนชีวิตรายครอบครัว รวมกันเป็นแผนชุมชนรายหมู่บ้าน และนำมารวมเป็นแผนแม่บทชุมชนตำบล เพื่อกำหนดเป็นแผนพัฒนาตำบล ภายใต้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 6 ตัวชี้วัด

จากวิธีการดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทั้ง 9 หมู่บ้านเกิดกิจกรรมของการพึ่งตนเอง ดังต่อไปนี้

หมู่ 1 ปู่อินทรีย์อัดเม็ด

หมู่ 2 น้ำดื่ม

หมู่ 3 ร้านค้าชุมชน ธนาคารขยะ

หมู่ 4 ที่ตั้งธนาคารชุมชน สวัสดิการชุมชน ธนาคารความดี

หมู่ 5 ผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำยาปรับผ้านุ่ม

หมู่ 6 ตลาดกลางรับซื้อข้าวเปลือก ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

หมู่ 7 น้ำหมักอินทรีย์ชีวภาพ

หมู่ 8 ขนมอบเคี้ยว กลัวยอบ กลัวยอบเนย เบเกอรี่

หมู่ 9 เครื่องจักสาน เช่น ทำไม้กวาด กระเป๋า

ทั้งหมดนี้ เป็นการพึ่งตนเอง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้คนในชุมชน สร้างการออม ซึ่งนอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาแล้ว ยังช่วยให้เงินไม่รั่วไหลออกจากชุมชนอีกด้วย

1.4) กลุ่มวัฒนธรรมที่พยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด ในการจัดการกับปัญหาของชุมชน ทั้งในด้านการเกษตร ปัญหาชุมชน เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับลักษณะพื้นฐานที่แท้จริงทางวัฒนธรรมของชุมชนไทย

จากการศึกษา พบว่า เกือบทุกพื้นที่ ต่างให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้วัฒนธรรมเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานให้เกิดพลังเชิงบวก ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งวัฒนธรรมที่ดีงามที่ควรยึดถือ ปฏิบัติหรือวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ที่อาจไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมโดยทั่วไป ดังกรณีศึกษา 2 แห่งนี้

ตัวอย่างชุมชน ต.น้ำเกี๋น อ.ภูเพียง จ.น่าน ซึ่งมีวัฒนธรรมดั้งเดิมของการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่ม กลุ่มที่มีความเข้มแข็งมากเช่น กลุ่มร่นกลุ่มเสี้ยว ที่ได้ใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในกลุ่มต่างๆ เช่น การนับถือผีปู่ย่า การทอผ้า การเย็บใบตอง การทำ

บายศรี การจักสาน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคเบื้องต้น ตลอดจนการใช้ประสบการณ์ของชุมชนจากการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหายาเสพติด การเล่นเกมพนัน การอนุรักษ์ป่าชุมชน และรูปแบบประชาสังคมมาเป็นตัวเชื่อมในการขับเคลื่อนงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ

กรณีชุมชนบ้านปิ่น ต.บ้านปิ่น อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา ซึ่งขาดการเรียนรู้/ความรู้เท่าทันผู้ที่อยากได้ประโยชน์จากเด็กที่ขาดโอกาส ความไม่รู้เล่ห์คนลวง ทำให้ต้องขายบริการบางรายโชคดีได้นำรายได้มาจุนเจือครอบครัว บางรายโชคดี ได้สามีต่างชาติดำรงไว้ จึงเกิดวัฒนธรรมการเอาอย่าง แต่กลับไม่ได้มองถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น การติดโรคเอดส์ หรือ การถูกเอารัดเอาเปรียบจากการค้าแรงงาน ดังนั้น ในปี 2534 ครูมุกดา อินทะสาร ร่วมกับกลุ่มแกนนำชุมชน ได้เดินทางไปศึกษาดูงานที่ จ.สกลนคร และต่อมาจึงได้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้น ในปี 2535 เพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน และ เพื่อแบ่งเบาปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน โดยเริ่มจาก 7 ธนาคาร และเพิ่มเป็น 37 ธนาคาร ในปี 2537 มีการทำงานเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านของ 4 ตำบล คือ ตำบลบ้านถ้ำ ตำบลบ้านปิ่น ตำบลหนองหล่ม และ ตำบลคือเวียง

นอกจากนี้ ธนาคารหมู่บ้านยังเป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการเพาะปลูกพืชระยะสั้น หลังจากที่มีธนาคารหมู่บ้านเกิดขึ้นในชุมชนช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น และแก้ปัญหาหนี้นอกระบบได้บางส่วน แต่สำหรับหนี้ก้อนใหญ่ ที่เป็น หนี้ ธกส. นั้น ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ จะเห็นได้ว่าธนาคารหมู่บ้านได้ช่วยรื้อฟื้นคุณค่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพิ่มบทบาทผู้หญิงในชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการเงินในครอบครัวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ปี 2542 เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดสวัสดิการจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เป็นเงิน 11,600,000 บาท ใช้เป็นเพื่อจัดสวัสดิการ 4,160,000 บาท ชาวบ้านรู้สึกภาคภูมิใจมาก เนื่องจากเป็นครั้งแรกที่การรวมกลุ่มของชาวบ้าน ที่สามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก เพื่อนำมาสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตนเอง ทำให้เครือข่ายสามารถช่วยเหลือ ผู้ยากลำบากในชุมชนที่เป็นผู้ติดเชื้อเอดส์ เด็กด้อยโอกาส ตลอดจน ผู้สูงอายุ 446 คน โดยที่บุคคลเหล่านั้น มิได้เป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านมาก่อน (ธนาคารหมู่บ้านใช้วิธีการหักเงินบางส่วนจากเงินที่จะให้เปล่ามาออมในธนาคารหมู่บ้าน) ทำให้คนยากลำบากในชุมชนเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านมากขึ้น ส่วนเงินหมุนเวียนอีก 10,000,000 บาท ได้นำไปให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพถึง 1,300 ราย เมื่อมีผลกำไรก็นำไปจ่ายเป็นสวัสดิการผู้ยากลำบากต่อไป จุดเด่น ของเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ คือ ผู้นำเครือข่ายเป็นที่รู้จัก และได้รับการยอมรับจากชุมชนสูง ทำให้เครือข่ายเป็นที่เรียนรู้ ฐานะของกลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ และสามารถประสานทรัพยากรการทำงานร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น กรรมการบางท่าน ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนให้เป็น อบต. หลังจากหมดวาระการทำงานให้ธนาคารฯ แล้ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้บางส่วน โดยเฉพาะการให้ อบต. หันมาสนใจงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต / สวัสดิการแทนการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ

ผลงานรูปธรรมของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านในด้านสวัสดิการ จะครอบคลุมคนทุกกลุ่มอายุ ในหมู่บ้านโดยใช้ธนาคารหมู่บ้านเป็นฐาน ได้แก่

1. เป็นฐานแหล่งเงินทุน สำหรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิก จากเดิมที่คนในหมู่บ้านไม่ค่อยมีการออม เมื่อจำเป็นต้องใช้เงินก็ต้องกู้ยืมเงินดอกเบี้ยร้อยละ 10 – 20 /เดือน ในการลงทุน ซึ่งมีกลุ่มสมาชิก **37 กลุ่ม สมาชิกรวม 9,384 ราย เงินออมหุ้น 5,697,653 บาท เงินหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ 20,815,285 บาท** บางหมู่บ้าน 3 ปี ให้สมาชิกถอนเงินไปใช้หนี้ในระบบและคงไว้ซึ่งเงินหน้าหมู่บ้าน เงินสวัสดิการและเงินพัฒนากลุ่ม (ข้อมูล ณ วันที่ 25 มีนาคม 2552)

2. การจัดสวัสดิการชุมชน จากแนวทางการดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้านได้กำหนดการจัดสรรผลกำไรจากการดำเนินงานมาจัดสวัสดิการ สำหรับสมาชิกในอัตราร้อยละ 20 โดยสมาชิกธนาคารหมู่บ้านได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล ครั้งละ 200 – 1,000 บาท/ปี ช่วยเป็นเจ้าภาพฌาปนกิจศพ 1 คืน ๆ ละ 500 บาท การศึกษา การพัฒนาชุมชน ฯลฯ

ปัจจุบันศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านมีกองทุนสวัสดิการชุมชน รวม 11,734,397 บาท (เป็นกองทุนสวัสดิการที่ได้รับจาก SIF และดอกผลจากการดำเนินการของกองทุน) ได้ช่วยเหลือสวัสดิการผู้นำ 33 คน รวม 165,000 บาท ผู้ยากลำบากในชุมชน 296 รวม 237,600 บาท ครอบครัวยุติธรรม 6 คน รวม 6,200 บาท สนับสนุนกีฬาหมู่บ้าน 2 กลุ่ม รวม 8,000 บาท สนับสนุนกลุ่มสตรีในการประกอบอาชีพ 20,000 บาท ในส่วนที่เป็นกองทุนหมุนเวียนประกอบอาชีพคนยากจน ได้จัดเป็นกองทุนผู้สูงอายุ 37 กลุ่ม รวม 140,000 บาท กองทุนประกอบอาชีพ 757 คน รวม 7,133,765 บาท กองทุนเพื่อพัฒนาในโครงการบ้านพักพัฒนาคุณภาพชีวิต รวม 420,000 บาท ช่วยเหลือเป็นทุนการศึกษา 50 คน รวม 250,000 บาท

ในส่วนของกองทุนสวัสดิการเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านนั้น ทุนสวัสดิการมาจากกลุ่มธนาคารหมู่บ้านสมทบ การทำธุรกิจปั้มน้ำมัน กองทุนอื่น ๆ หน่วยงานสนับสนุนและเงินบริจาค แยกการจัดสรรเงินเบี้ยยังชีพผู้ด้อยโอกาส 50% สวัสดิการผู้นำ 20% การบริหารจัดการ 20% ศึกษาและพัฒนากลุ่ม 10% ในปี 2546 เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ได้จ่ายสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล 886 คน รวม 336,480 บาท เบี้ยยังชีพ (ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ติดเชื้อ ฯลฯ) 236 คน รวม 298,750 บาท ครอบครัวยุติธรรมที่เสียชีวิต 78 คน รวม 55,300 บาท ทุนการศึกษา 929 คน รวม 301,600 บาท

ด้านสวัสดิการที่เป็นการสนับสนุนสาธารณประโยชน์นั้น ได้สนับสนุนการจัดงานผู้สูงอายุ 79,560 บาท สนับสนุนกีฬา 87,600 บาท สนับสนุนงานประเพณีต่าง ๆ 41,030 บาท ซ่อมแซมสะพาน 225,800 บาท สมทบสร้างอาคารสำนักงาน 342,530 บาท พัฒนาหมู่บ้าน 29,240 บาท จ่ายเป็นค่าน้ำประปา และค่าใช้ไฟฟ้าให้วิทยุชุมชน ,งบประมาณหมุนเวียนนำดอกผลให้เด็กที่ขาดโอกาส ในโครงการบ้านพักเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (ข้อมูล ณ วันที่ 25 มีนาคม 2552)

ผลการดำเนินงานของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านดอกคำใต้ นอกจากจะส่งผลโดยตรงในการทำให้คนในหมู่บ้านที่ขาดโอกาสที่จะได้รับสวัสดิการในระบบได้รับสวัสดิการแล้ว ผู้ยากไร้ที่เดิมไม่ได้เป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ยังได้เข้ามาเป็นสมาชิกและได้รับสวัสดิการอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย จึงนับ

ได้ว่า เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดผู้นำใหม่ๆ มาสานต่องานพัฒนา สามารถประสานความร่วมมือ / ทรัพยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุน เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนจากพื้นที่ต่างๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และช่วยให้แนวคิดแนวทางธนาคารหมู่บ้าน และการจัดสวัสดิการชุมชนได้ขยายไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง

สิ่งที่ศูนย์รวมน้ำธนาคารหมู่บ้านจะดำเนินการในช่วงต่อไป คือ การสานต่อกิจกรรมเดิมที่เครือข่ายได้ร่วมกันทำให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น เช่น การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ การเชื่อมโยงกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุ การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การลด / เลิกใช้ปุ๋ยเคมี และวิสาหกิจชุมชน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้า อุปโภค บริโภคจากภายนอก การลดเหล้าในงานศพ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เป็นหนี้ก้อนใหญ่ เช่น หนี้ ธกส.

2) โครงสร้างวัฒนธรรมของชุมชน

2.1) วัฒนธรรมที่ปรากฏในเชิง “รูปธรรม” เช่น ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือ แผนชุมชน สหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

2.2) วัฒนธรรมที่ปรากฏในรูปของ “ความสัมพันธ์ทางสังคม” ปรากฏในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในชุมชน เช่น ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือกัน การพึ่งตนเอง ความร่วมมือร่วมใจกัน เป็นต้น

2.3) วัฒนธรรมที่ปรากฏในรูปของ “ระบบความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์” ยากที่จะเห็นเป็นรูปธรรม แต่เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในคนในชุมชน เช่น ค่านิยมอุดมการณ์แบบ อนาธิปัตย์นิยม คือ คุณลักษณะสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมไทยเดิม ที่รักความอิสระ และ ความมีน้ำใจ คนไทยชอบทำอะไรตามใจ ไม่ชอบการบังคับกดขี่ ไม่ชอบการใช้อำนาจ ไม่ชอบรัฐ ขณะเดียวกัน คนไทยมีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ถือเป็นพี่เป็นน้อง แบ่งกันอยู่แบ่งกันกิน อยู่รวมเป็นชุมชนขนาดเล็ก เรียกว่า บ้าน สังคม และ วัฒนธรรมชาวบ้านไทยเป็นอนาธิปัตย์นิยม) การพึ่งพาตนเอง ค่านิยมเรื่องการสร้างเครือข่าย เป็นต้น

3) วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมของชุมชนเข้มแข็ง

รูปธรรมของวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง สามารถจำแนกได้ทั้งหมด 8 ประเภท ด้วยกัน ได้แก่ 1) การวางแผนอนาคตของชุมชน เช่น การมีแผนแม่บทชุมชน 2) การมีการรวมตัวในรูปของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอนุรักษ์ ฯลฯ 3) การสร้างรากฐานความเข้มแข็ง เช่น การทำเกษตรกรรมขั้นพื้นฐาน การทำวนเกษตร ฯลฯ 4) การสร้างความเข้มแข็งในระดับก้าวหน้า เช่น วิสาหกิจของชุมชน 5) การดำรงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การมีกิจกรรมร่วมกันของผู้นำชุมชน เช่น มีสภาผู้นำ ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้านของชุมชน 7) มีการสร้างความเข้มแข็งในระดับกว้าง เช่น การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน 8) การมีกิจกรรม งานประเพณีทางศาสนา ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมของชุมชนเข้มแข็ง

ลำดับ	วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมของชุมชนเข้มแข็ง	จังหวัด
1	การวางแผนอนาคตของชุมชน เช่น การมีแผนแม่บทชุมชน	เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา น่าน ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ สุรินทร์
2	การมีการรวมตัวในรูปของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนสวัสดิการ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ	เชียงใหม่ ลำปาง น่าน พะเยา ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ สุรินทร์ พัทลุง
3	การสร้างรากฐานความเข้มแข็ง เช่น การทำเกษตรกรรมดั้งเดิม การทำการเกษตรผสมผสาน ฯลฯ	เชียงใหม่ พะเยา น่าน ตราด กาญจนบุรี สุรินทร์ ลำปาง
4	การสร้างความเข้มแข็งในระดับก้าวหน้า เช่น วิสาหกิจของชุมชน	พะเยา น่าน ตราด กาญจนบุรี พัทลุง ลำปาง
5	การดำรงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น	เชียงใหม่ น่าน ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ สุรินทร์ พัทลุง ลำปาง
6	การมีกิจกรรมร่วมกันของผู้นำชุมชน เช่น มีสภาผู้นำ ผู้นำอาสา ประชาชนชาวบ้านของชุมชน	เชียงใหม่ น่าน ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู สุรินทร์ ลำปาง พัทลุง ลำปาง
7	มีการสร้างความเข้มแข็งในระดับกว้าง เช่น การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน	เชียงใหม่ พะเยา น่าน ลำปาง ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ สุรินทร์ พัทลุง ลำปาง
8	การมีกิจกรรม งานประเพณีทางศาสนา	เชียงใหม่ น่าน ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ สุรินทร์ พัทลุง ลำปาง

หมายเหตุ : ปรับจากแนวคิดของปรีศนา พงษ์ทัตศิริกุล

4) ระบบความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ของชุมชนที่เข้มแข็ง

ความเชื่อ คือ สิ่งที่มีมนุษย์แต่ละคนหรือแต่ละสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ถูกต้องที่สุด ซึ่งมักจะแสดงออก ในรูปของความเชื่อทางศาสนาที่นับถือแตกต่างกันไป ส่วน **“ค่านิยม”** นั้นหมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สนใจหรือปรารถนาจะได้ และ อุดมการณ์ ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 มีความหมายว่า “อุดมคติอันสูงส่งที่จูงใจมนุษย์ให้พยายามบรรลุถึง” คำว่า **“อุดมคติ”** หมายถึง จินตนาการที่ถือว่าเป็นมาตรฐานแห่งความดี ความงาม และความจริง ทางใดทางหนึ่งที่มีมนุษย์ถือว่าเป็น เป้าหมายแห่งชีวิตของตน ดังนั้น **“อุดมการณ์”** จึงหมายถึง จินตนาการที่ถือว่าเป็นมาตรฐานแห่งความดีงาม และความจริง ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตอันสูงส่งที่จูงใจให้มนุษย์พยายามบรรลุถึง

จากการศึกษาการดำเนินงานของชุมชน พบว่า ลักษณะของความเชื่อ ค่านิยม ของแต่ละชุมชน ประกอบไปด้วย 1) การยึดหลักศาสนาธรรม 2) การยึดหลักการพึ่งตนเอง ใช้ทรัพยากรภายในชุมชน ค่อยๆ สร้างความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชน 3) การช่วยเหลือกันภายในชุมชน การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน 4) การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชุมชน/เครือข่าย 5) อนุรักษ์นิยมแบบก้าวหน้า รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงลักษณะของความเชื่อ ค่านิยม ของชุมชนเข้มแข็ง

ลำดับ	ลักษณะของความเชื่อ ค่านิยม ของชุมชนเข้มแข็ง	จังหวัด
1	การยึดหลักศาสนาธรรม	เชียงใหม่ น่าน ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ สุรินทร์ พัทลุง ลำปาง
2	การยึดหลักการพึ่งตนเอง (ใช้ทรัพยากรภายในชุมชน ค่อยๆ สร้างความ เข้มแข็งขึ้นจากภายในชุมชน)	เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา น่าน ตราด กาญจนบุรี สุรินทร์ หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ พัทลุง
3	การช่วยเหลือกันภายในชุมชน (การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน)	เชียงใหม่ พะเยา น่าน ตราด กาญจนบุรี สุรินทร์ หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ พัทลุง ลำปาง
4	การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชุมชน/เครือข่าย	เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง น่าน ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู สุรินทร์ อำนาจเจริญ พัทลุง
5	อนุรักษ์นิยมแบบก้าวหน้า (หมายถึง การยึดถือสิ่งที่ดั้งเดิม ในขณะเดียวกันก็พยายามปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก)	พะเยา ลำปาง น่าน ตราด กาญจนบุรี หนองบัวลำภู สุรินทร์ พัทลุง

หมายเหตุ: ปรับปรุงจากแนวคิดของปรีศนา พงษ์ทัตศิริกุล

2.3 ข้อมูลกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

ปัจจุบันมีกลุ่มต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมากมายในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ และ บางกลุ่มก็เกิดขึ้นเองตามความต้องการของชาวบ้าน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มที่สามารถดำเนินงานอยู่ได้อย่างต่อเนื่องนั้น มักจะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเอง ด้วยว่าชาวบ้านได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จนทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

จากการศึกษาในพื้นที่ 10 พื้นที่ พบว่า ทุกพื้นมีกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันเองของชาวบ้านมากมาย ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการชุมชน เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน ฯลฯ โดยทุกกลุ่มมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน และแม้ว่า ในกระบวนการก่อเกิดกลุ่มต่าง ๆ นั้น ชุมชนต้องผ่านปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ทั้งเรื่องการทำ ความเข้าใจกับชาวบ้านกันเอง เพื่อหาแนวร่วมในการพัฒนา และเพื่อการกระตุ้นการทำงาน ตลอดจน การระดมทุนกันเองจากผู้คนใน

ชุมชน แต่ด้วยความมุ่งมั่น/ตั้งใจจริงของชาวบ้าน จึงทำให้ทุกชุมชน สามารถผ่านวิกฤตมาได้ อย่างสวยงาม และนี่เป็นอีกหนึ่งรูปธรรมที่สะท้อนให้เห็นความพยายามของชุมชน ด้วยการพึ่งตนเอง พึ่งพากันเอง ในเชิงเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อเอาชนะความยากจน และการอยู่รอดในสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก ซึ่งนับเป็นความสง่างามของชุมชนอย่างแท้จริง รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

ลำดับ	จังหวัด	กองทุนที่มีอยู่ในชุมชน
1.	กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	1) กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท 2) กองทุนเงินล้าน 3) กองทุนหลักประกันสุขภาพ
2.	เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน จ.ลำปาง	1) กองทุนออมบุญวันละบาท 2) กองทุนเงินล้าน 3) กองทุนหลักประกันสุขภาพ 4) กองทุนธนาคารหมู่บ้าน 5) กองทุนสัจจะออมทรัพย์ 6) กลุ่มเกษตรอินทรีย์ 7) กลุ่มข้าวแต่น 8) กลุ่มทำยาสมุนไพร 9) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ภายในศูนย์มีกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มเลี้ยงกบฯลฯ) 10) กองทุนร่วมใจ (กองทุนฅาปนกิจสงเคราะห์สมทบตามความสมัครใจ) 11) กองทุนผู้สูงอายุ
3.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) อ.ภูเพียง จ.น่าน	1) กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) 2) กองทุนเงินล้าน 3) กองทุนหลักประกันสุขภาพ 4) กองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิต 5) กองทุน กขคจ. 6) กองทุนสนับสนุนเกษตรกรตำบลน้ำเกี๋ยน 7) กองทุน อสม. 8) กองทุนผู้สูงอายุ 9) กองทุนฅาปนกิจสงเคราะห์ 10) กองทุนเรือแข่ง

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	กองทุนที่มีอยู่ในชุมชน
4.	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน ต.บ้านปิ่น อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา	1) เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน 2) กองทุนเงินล้าน 3) กองทุนหลักประกันสุขภาพ 4) กองทุนสวัสดิการชุมชน 5) กองทุนช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส 6) กองทุนธนาคารข้าว 7) กองทุนประกันความเสี่ยง 8) กองทุนผู้สูงอายุ 9) กองทุนธนาคารหมู่บ้าน
5.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด	1) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ 2) กองทุนทำบุญวันละบาท 3) กองทุนเงินล้าน 4) กองทุนหลักประกันสุขภาพ 5) กองทุนแม่บ้าน 6) กองทุนเครดิตยูเนียน 7) กองทุนกลุ่มเกษตรกรทำสวนผลไม้ 8) กองทุน กขคจ. (กองทุนเพื่อแก้ไข ปัญหาความยากจน) 9) กองทุนเกษตรกรทำไร่สับปะรด
6.	กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี	1) กองทุนสวัสดิการชุมชน 2) ธนาคารชุมชน 3) กองทุนเงินล้าน 4) กองทุน อสม. 5) กองทุนหลักประกันสุขภาพ 6) กลุ่มร้านค้าสวัสดิการชุมชน 7) กลุ่มเยาวชน 8) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ 9) กลุ่มผู้สูงอายุ 10) กลุ่มสตรี 11) กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ 12) กลุ่มเกษตรกรทำนา 13) กลุ่มปลูกผัก 14) กลุ่มสภาผู้นำ 79 15) กลุ่มสร้างสุขภาพ

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อกองทุนที่มีอยู่ในชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	กองทุนที่มีอยู่ในชุมชน
7.	กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	1) กลุ่มออมทรัพย์เครือข่ายอาสาสมัคร สาธารณสุข 2) กองทุนผู้สูงอายุ 3) กองทุนผู้พิการ 4) กองทุนสุขภาพภาคประชาชนตำบล เมืองแก 5) กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท 6) กองทุนเงินล้าน 7) กองทุนระบบหลักประกันสุขภาพตำบล 8) กองทุนกลุ่มสตรีตำบล 9) กองทุนฌาปนกิจของ อสม. 10) ธนาคารข้าว 11) กลุ่มเลี้ยงโค/กระบือ
8.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู	1) กองทุนสัจจะรายเดือน 2) กองทุนแม่บ้าน 3) กองทุนเยาวชน 4) กองทุนบั้งไฟ 5) กองทุนเลี้ยงไก่ 6) กองทุนปลูกผัก 7) กองทุนโอง 8) กองทุนอยู่ดีมีสุข 9) กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม 10) กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน 11) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ 12) กองทุนข้าวพันธุ์ดี
9.	กองทุนสัจจะสวัสดิการชาวบ้าน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ	1) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ 2) กองทุนสัจจะสวัสดิการไต้หวัน 3) กองทุนเงินล้าน 4) กองทุนหลักประกันสุขภาพ 5) กองทุนชุมชนพอเพียง 6) กองทุน กขคจ. (โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน) 7) กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ 8) กองทุนแม่ของแผ่นดิน 9) ธนาคารกองทุนพ่อของแผ่นดิน

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อกองทุนที่มีอยู่ในชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	กองทุนที่มีอยู่ในชุมชน
10.	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่องฟีน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ 2) กองทุนเงินล้าน 3) กองทุนหลักประกันสุขภาพ 4) กองทุนแม่ของแผ่นดิน 5) กองทุนอาหารกลางวันเด็ก 6) กองทุนฟื้นฟูทะเลสาบและสิ่งแวดล้อม 7) กองทุนพัฒนากลุ่ม (สมาชิก) 8) กองทุนพัฒนาแกนนำ (คณะกรรมการ) 9) กองทุนกลุ่มสตรีบ้านช่องฟีน 10) กองทุนอยู่ดีมีสุข 11) กองทุนการศึกษานักเรียน 12) กองทุนผู้สูงอายุ 13) กองทุนพัฒนาอาชีพ

หมายเหตุ: ทุกกองทุนมีคณะกรรมการกองทุน เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน กรรมการบางคน เป็นกรรมการมากกว่า 1 กองทุน

3. วิธีการทำงานของชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

3.1 เทคนิคและวิธีการทำงานของชุมชน

การขับเคลื่อนงานกองทุนทั้ง 10 พื้นที่นั้น มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง ซึ่งแต่ละพื้นที่มีเทคนิคและวิธีการในการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานที่แตกต่างกัน เช่น จ.เชียงใหม่ จ.ลำปาง จ.น่าน จ.พะเยา จ.กาญจนบุรี จ.หนองบัวลำภู จะใช้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ หรือ บางพื้นที่ใช้งานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นสะพานในการเชื่อมผู้คนในท้องถิ่นได้มาพบกัน เพื่อร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนและคิดหาทางออกในการจัดการชุมชนร่วมกัน การใช้สื่อประชาสัมพันธ์แบบที่เข้าถึงง่ายอย่างวิทยุชุมชน หรือ การบอกปากต่อปาก โดยมีเวทีให้ประชุมปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนกระทั่งตกผลึกทางความคิดว่า หากทุกคนหันมาเก็บออมและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง หนทางรอดของชุมชนก็มีความเป็นไปได้สูง ส่วน ชื่อกองทุนนั้น ก็แล้วแต่ชุมชนจะตั้งกัน เพราะเป็นการระดมทุนกันเองในชุมชน เหมือนดังชื่อของพื้นที่ 10 พื้นที่ที่ได้ทำการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
1	กองทุนสวัสดิการวันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	ปี 2539 มีสมาชิกเริ่มต้น 10 กว่าคน ประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุ แม่บ้าน อสม.แพทย์แผนไทย ออม 35 บาท/คน/เดือน มีคณะกรรมการกลุ่มเล็ก ๆ ดำเนินงาน จากนั้นมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ปัจจุบันชุมชนมีเงินออมทรัพย์มากกว่า 4 ล้านบาท ปี 2547 ได้เข้าร่วมการทำงาน “เมืองไทยแข็งแรง” ภายใต้โครงการ “แม่แฝกแข็งแรงสู่เมืองไทยแข็งแรง” ภาคิเครือข่ายเข้ามีส่วนร่วมมากมาย ได้แก่ ตูเจ้า(พระสงฆ์) หน่วยงานภาครัฐ เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น กรมอนามัย อาสาสมัคร กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน	1. ค้นหาปัญหาของชุมชน โดยมีพื้นที่ให้ชาวบ้านได้อยู่จากกัน (พูดคุยปรึกษาหารือกัน) และช่วยกันคิดหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้รับผิดชอบของแต่ละกลุ่ม เพื่อดำเนินการตามความก้าวหน้าโครงการกันอย่างต่อเนื่อง หลังจากที่ได้กลับไปทำงานในชุมชนแล้ว 2. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มได้นำเสนองาน จากนั้น 3. มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์ และศึกษาดูงาน “การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการ สัจจะวันละบาท จ.ลำปาง เพื่อนำความรู้มาพัฒนาการดำเนินงานของชุมชนให้ดีขึ้น	1. กระบวนการทำงาน 1.1 จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุน โดยคัดเลือกผู้นำธรรมชาติที่มีความซื่อสัตย์เสียสละ ซึ่งตำบลแม่แฝก มีทุนทางสังคมที่เป็นอาสาสมัครอยู่มาก คิดเป็น 1/10 ของประชากรทั้งตำบล 1.2 ระดมทุนจากสมาชิกในแต่ละเดือน 1.3 จัดสวัสดิการให้แก่ สมาชิกกลุ่ม โดยดูแลตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย 2. การจัดสวัสดิการ เช่น ค่าทำขวัญเด็กแรกเกิด เงินสวัสดิการผู้สูงอายุ ค่ารักษาพยาบาล ค่าตอบแทนการสูญเสียรายได้ (กรณีนอนโรงพยาบาล) ค่าฌาปนกิจ เช่น ออมครบ 3 ปี (1,095 บาท) ถ้าเสียชีวิต จะต้องจ่ายเงิน (17,300 บาท) จ่าย	1. ให้กู้เงิน โดยคิดค่าบำรุง (ดอกเบี้ย) ร้อยละ 1 บาท และนำรายได้ส่วนนี้ ไปจ่ายเงินปันผล และจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก 2. ทุกคนมีสิทธิเข้าเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนฯ ได้ (สมาชิกคัดเลือกกันเอง)

ตารางที่ 6 **แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)**

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
1	กองทุนสวัสดิการวันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ (ต่อ)			สวัสดิการฌาปนกิจ ไป 17 ราย เป็นเงิน 195,000 บาท 3. เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน วิถีชีวิตของชุมชนเป็นไปในลักษณะการพึ่งพาอาศัยและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงทำให้ชุมชนมีความผูกพันกัน และนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังคำพูดของผู้เข้าร่วมประชุมท่านหนึ่งที่ว่า “ออมเพื่อกู้สร้างศัตรูทันใด ออมเพื่อให้สร้างความเลื่อมใสศรัทธา”	
2	เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน จ.ลำปาง	เริ่มทำโครงการนำร่อง 5 จังหวัด และ มีโอกาสศึกษาดูงาน จ.สงขลา จ.ตราด พร้อมนำจุดเด่นกลับมาพัฒนาต่อยอดงานของชุมชน ขณะนั้น ลำปางใช้งบประมาณของตัวเองทำการบันทึกระบบสวัสดิการเป็นสมุดคู่ปรับ	1.จัดเวทีประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนออมบุญวันละ 1 บาท โดยแกนนำชุมชน ที่ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานจากพื้นที่อื่น ๆ พร้อมทั้งหาแนวร่วมในการจัดตั้งกองทุนฯ	1.กระบวนการทำงาน มีคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุน และ มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ (สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน) 1.1 เก็บรวบรวมเงินออมทรัพย์จากสมาชิก 1.2 ปลออยเงินกู้ เพื่อช่วยเหลือ	1. ผู้มีบารมี ในท้องถิ่นให้การสนับสนุน โดยเฉพาะข้าราชการที่ชาวบ้านให้ความไว้วางใจ เชื่อถือ/เชื่อใจ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เปรียบเสมือนแรงดึงดูดให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
2	เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อ สวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคม อย่างยั่งยืน จ.ลำปาง (ต่อ)	พร้อมทั้งขยายความรู้กระจาย ครอบคลุมทั้งพื้นที่ และ ขยายให้ กลุ่มอื่นได้ร่วมใช้ระบบร่วมกัน	2.ที่ประชุมมีมติแต่งตั้ง คณะกรรมการบริหารจัดการ กองทุนฯ (จดทะเบียนเป็นองค์กร สาธารณประโยชน์เรียบร้อยแล้ว)	1.3 สมาชิกในยามเดือดร้อน จ่ายดอกเบี้ย/เงินปันผล 2.รูปแบบการออม/กู้ 2.1 การออม นำส่งเข้าบัญชีเงิน ฝากเป็นประจำทุกเดือน 2.2 การกู้ สมาชิกสามารถกู้เงิน ออมทรัพย์ตัวเองได้	2. จัดเวทีประชุมชี้แจงให้ทราบ ทั่วถึงกัน 3. เปิดเผยข้อมูล ผลการ ดำเนินงาน โปร่งใส ตรวจสอบได้ 4. ประชาสัมพันธ์ปากต่อปาก
3	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกีฮ่น อ.ภูเพียง จ.น่าน	แกนนำชุมชนมีโอกาสฟังแนวคิด การจัดตั้งกองทุนฯ จาก นพ.อมร นนทสุต และครูชบ ยอดแก้ว กอปกับชุมชนต้องการแก้ไข ปัญหาและจัดการตัวเอง เช่น การกำหนดวิธีการช่วยเหลือ กันเองในชุมชน หลังจากได้รับ แนวคิดจาก นพ.อมร นนทสุต และครูชบ ยอดแก้ว ชุมชนได้เริ่ม ศึกษาอย่างจริงจัง และชวนกัน ทดลองทำ ปรากฏว่า คนส่วนใหญ่ ในชุมชนเห็นด้วย และเข้ามามี ส่วนร่วมมากมาย	จัดเวทีประชุมปรึกษาหารือเพื่อ การจัดตั้งกองทุน พร้อมทั้ง เลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร จัดการกองทุน	1.กระบวนการทำงาน 1.1 มีเป้าหมายที่ต้องการให้ทุก คนในชุมชน “กินอิ่ม นอนอุ่น ผัน ดี” 1.2 จัดประชุมปรึกษาหารือ โดย คณะกรรมการบริหารจัดการ กองทุน (เดิมมีการประชุมตาม อริยาตย์ ไม่เป็นทางการ) ปัจจุบันมีกองทุนหลักประกัน สุขภาพ ของ สปสช.	1. จัดเวทีสัญจร เพื่อสร้าง ความรู้/ความเข้าใจและให้ชุมชน เกิดความตระหนักในเรื่องการ พึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันเองใน ชุมชน โดยใช้กองทุนสวัสดิการ ชุมชนเป็นเครื่องมือในการ ขับเคลื่อนงาน และ การจัด สวัสดิการชุมชน เป็นตัวกระตุ้น ให้เกิดการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีการกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
3	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน (ต่อ)	ตั้งขึ้น ในวันที่ 1 ม.ค. 2549 ชุมชน จึงได้ร่วมกันก่อตั้งกองทุน ขึ้น พร้อมทั้งเลือกตั้งคณะ กรรมการบริหารจัดการกองทุน เริ่มแรกมีสมาชิก ประมาณ 700 คน ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 1,100 คน		ทำให้ต้องมีการประชุมเป็นวาระ ตามระเบียบ 2-3 เดือน / ครั้ง 1.3 ดำเนินกิจกรรมอันเป็น ประโยชน์ ต่อชุมชน เช่น การจัด อบรมให้ความรู้ งานกระตุ้น/ สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนใส่ใจ และห่วงใยตัวเอง บุตรหลาน เอื้อ อาทรซึ่งกันและกัน ไม่ทอดทิ้ง กัน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส หญิงมีครรภ์ 2. การจัดสวัสดิการ จัดสวัสดิการ 4 เรื่อง ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ส่งเสริมการออม ไม่เน้นการกู้	
4	ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ต.บ้านปิน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา	ปี 2534 อาจารย์มุกดา อินต๊ะสาร ได้ชวนคุณจันทร์สม วงศ์ขัติย์ ประธาน กลุ่มแม่บ้านผลิตกระดาษ สา ไปร่วมประชุม “ธนาคาร หมู่บ้าน” ที่โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ จ.เชียงใหม่	1.สำรวจข้อมูลชุมชน และจัด ประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นและ หาแนวทางในการจัดการแก้ไข ปัญหาร่วมกัน ธนาคารหมู่บ้าน พร้อมจัดตั้งศูนย์	- ใช้ธนาคารเป็นเครื่องมือในการ แก้ปัญหาหนี้ของระบบ - การให้คุณค่าของความเป็น มนุษย์ของผู้คนที่เท่าเทียมกัน - ใช้ธนาคารเป็นเครื่องมือในการ แก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ เช่น	มอบทุนการศึกษาให้กับบุตร หลานเรียนดีแต่ยากจนในชุมชน ให้ศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ระดับ ป ร ะ ถ ม ศี ก ษ า จ น ถึง ระดับอุดมศึกษา เพื่อให้เด็ก สามารถเลี้ยงตัวเอง

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีการกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
4	ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ต.บ้านปิน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา (ต่อ)	สมประสงค์ หลังจากที่ได้ร่วม รับฟังและแลกเปลี่ยนแล้ว ทุกคน ต่างตระหนักและเห็นความสำคัญ ว่าจะสามารถแบ่งเบาภาระหนี้สิน ได้ วันที่ 5 ม.ค.2535 จึงได้เริ่ม ก่อตั้ง “ธนาคารหมู่บ้าน” ขึ้นเป็น ครั้งแรก (ครบ 1 ปี มีการปันผล) ช่วงแรกคุณชลิตา ศรีสหบุรี และ คณะช่วยเป็นพี่เลี้ยงจัดเวทีให้ โดยเชิญผู้นำชุมชนที่สนใจร่วมฟัง ด้วย อาจารย์มุกดา อินต๊ะสาร เป็นแกนนำในการจัดตั้งธนาคาร หมู่บ้าน และได้จัดตั้งเป็น “ ศูนย์ รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน” มีนายนิคม บุญยยืน เป็นประธาน ศูนย์ฯ คนแรก	รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านขึ้น และ มีการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายใน ตำบลเดียวกัน ก่อเกิดเป็น เครือข่ายฯ ปัจจุบันศูนย์รวม น้ำใจธนาคารหมู่บ้านมีสมาชิก ทั้งหมด 34 หมู่บ้าน และมี คณะกรรมการบริหารจัดการศูนย์ ฯ ซึ่งในแต่ละตำบล มี คณะกรรมการตำบลละ 1 คณะ โดยมีนายประยูร เผ่าเต็ม เป็น ประธาน (ทุกหมู่บ้านดำเนินงาน เป็นอิสระ) มีเครือข่ายคอย สนับสนุนและร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้การดำเนินงาน	การล่อลวงคำประเวณี หรือ การ คำ แรงงาน เด็ก / ผู้ด้อยโอกาส โดยการนำรายได้ ส่วนหนึ่งมาเป็นทุนการศึกษาให้ เด็กได้เรียนหนังสือ มีการศึกษา จนสามารถประกอบอาชีพเลี้ยง ตัวเองและครอบครัวได้ บางราย ได้รับทุนจากต่างประเทศเรียน จบการศึกษาชั้นปริญญาโท	เอาเปรียบจากการค้าแรงงาน ซึ่งวิธีนี้ทำให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วม มากเพราะประโยชน์เกิดขึ้นจริง ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม
5	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อ พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด	จุดเริ่มต้นเกิดจากคำถามของ พระอาจารย์สุบินฯ ที่ว่า “หาก ชาวบ้านยังมีหนี้สิน ชุมชนจะอยู่ เป็นสุขได้อย่างไร?”	1. จัดเวทีเพื่อวิเคราะห์ปัญหา ชุมชนร่วมกัน โดยการถอด บทเรียนชุมชน พบว่า ชาวบ้าน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง	1. กระบวนการทำงาน 1.1 มีคณะกรรมการบริหาร จัดการกองทุน และ มีการประชุม อย่างสม่ำเสมอ	ใช้หลักคุณธรรมเป็นตัวกระตุ้นให้ คนเข้ามีส่วนร่วม ยึดหลักการ ทำบุญเพื่อช่วยเหลือกันเองใน ชุมชน และการจัดสวัสดิการ

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
5	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด (ต่อ)	ตั้งนั้น ท่านจึงได้ประชุมปรึกษาหารือร่วมกับคณะกรรมการฯ เพื่อถอดบทเรียนชุมชน และ ค้นหารากเหง้าของปัญหา เพื่อหาแนวทางจัดการปัญหาได้อย่างถูกต้อง/เหมาะสม	ทั่วไป เช่น รับจ้างกรีดยางพารา ทำการเกษตรกรรมต่าง ๆ และส่วนใหญ่มีหนี้สินนอกระบบ อันมีสาเหตุมาจากการพนัน การซื้อของเงินผ่อน ส่วนหนึ่งเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต หรือ ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับตัวเอง และครอบครัว 2. หาแนวทางการจัดการปัญหาร่วมกัน โดยการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชุมชน “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์” ต.ท่าโสม ครอบคลุมทั้งตำบล ใน 5 หมู่บ้าน ดำเนินงานเป็นอิสระต่อกัน ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน ทั้งตำบลเดือนละ 1 ครั้ง	1.2 มีระบบการจัดเก็บข้อมูล โดยใช้โปรแกรม Excel ในการจัดทำระบบบัญชี และการทำบัญชีจัดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในสมุดทำรายการบัญชี 1.3 มีคณะกรรมการตรวจสอบบัญชี ทำหน้าที่ตรวจสอบระบบบัญชีของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพื่อความถูกต้อง โปร่งใส ตรวจสอบได้ 2. การออมเงิน 2.1 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต.ท่าโสม ตั้งมา 9 ปี (มีจำนวนสมาชิกมากเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัด) ภาพรวมสมาชิกทั้งตำบล คิดเป็นร้อยละ 70.99 % (ข้อมูล ณ วันที่ 14 กันยายน 2552) 1) สมาชิกซื้อหุ้นได้ไม่เกิน 50 หุ้น ๆ ละ 10 บาท	ให้กับผู้ที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชน

ตารางที่ 6 **แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)**

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
5	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อ พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด(ต่อ)			การซื้อขายหุ้นทำได้ ปีละ 1 ครั้ง ในวันประชุมประจำปีของสมาชิก เมื่อสมัครเป็นสมาชิกจะได้รับ สวัสดิการทันที 2.2 กองทุนวันละบาท วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ที่ด้อย โอกาส (ครบ 180 วัน จะได้รับสวัสดิการ ตามสิทธิของแต่ละรุ่น) จัดสวัสดิการ 4 ด้าน ได้แก่ 1) เกิด (คลอดบุตร เบิกนอน โรงพยาบาลได้ 20 คืน ต้องเป็น สมาชิก 180 วัน ขึ้นไป จึงจะ ได้รับการคุ้มครอง) 2) แก่ เป็นการจัดสวัสดิการ บำนาญให้กับสมาชิกที่เป็น สมาชิกรับ 15 ปี ขึ้นไป จนถึง 60 ปี จะได้รับสวัสดิการตั้งแต่	

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
5	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อ พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด (ต่อ)			300 บาท/เดือน สูงสุด 1,200 บาท /เดือน 3) เจ็บ ในกรณีนอนโรงพยาบาล ได้รับสวัสดิการ 100 บาท / คืน ไม่เกิน 10 คืน 4) ตาย (มีอายุการเป็นสมาชิก ตั้งแต่ 180 วัน ขึ้นไป - 5,840 วัน ได้รับค่าทำศพตั้งแต่ 2,500 บาท สูงสุดไม่เกิน 30,000 บาท จุดเด่น คือ มีการจ่ายสวัสดิการ บำนาญให้กับผู้สูงอายุ 3. การกู้ยืม 1) กู้ระเบียบ/ข้อตกลง ร่วมกัน หากสมาชิกรายใด ทำ ผิดสัญญา กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จะไม่ให้การช่วยเหลือ อีกเลย 4. การจ่ายเงินปันผล แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) 50% จัดสวัสดิการ 2) 50% ปันผลคืนสมาชิก	

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
6	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี	ปี 2540 ก่อตั้งกองทุนสวัสดิการ ต่อมาปี 2549 เริ่มมีกองทุน หลักประกันสุขภาพ โดยการ สนับสนุนงบประมาณจาก สำนักงานหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติ (สปสช.) จำนวน 37.50 บาท /คน ซึ่งตำบลหนองสาหร่าย มีประชากรทั้งสิ้น 3,506 คน แต่ คิดให้แค่ 3,000 คน (เนื่องจาก ส่วนหนึ่งถูกมองเป็นประชากร แฝง) อบต.สมทบ 10% (ขณะนี้ สมทบเป็น 50% เมื่อยกฐานะ เป็นเทศบาลตำบลไปแล้ว) นอกจากนั้น ในปี 2551 ยังได้รับ การสมทบงบประมาณจากชุมชน อีก 10 บาท/ ครอบครัว และ ปีนี้ (2552) ได้เพิ่มเป็นครอบครัวละ 20 บาท	1. จัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางใน การแก้ไขร่วมกัน 2. ศึกษาข้อมูลชุมชน ตลอดจน วิเคราะห์โครงสร้างคน/ทำแผน แม่บทชุมชน 3. วิเคราะห์ปัญหาพร้อมแนว ทางการแก้ไขร่วมกัน จากนั้น ได้ จัดตั้งกองทุนสวัสดิการขึ้น พร้อม ทั้งได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ดำเนินงานกองทุนฯ และในปี 2549 มีคณะกรรมการฯ จาก กองทุนสวัสดิการบางส่วน จาก 9 หมู่บ้าน เข้าร่วมเป็นกรรมการ ของกองทุนหลักประกันสุขภาพ ด้วย โดยใช้ชื่อกองทุนว่า “กองทุนหลักประกันสุขภาพ ชุมชนตำบลหนองสาหร่าย”	1.กระบวนการทำงาน 1.1 วิเคราะห์โครงสร้างคน เพื่อ เข้าใจสภาพทุนทางสังคมของ ชุมชน 1.2 วิเคราะห์โครงสร้างผู้นำ / คนทำงาน 1.3 ทำแผนแม่บทชุมชน เพื่อ วิเคราะห์ปัญหา/ความต้องการ ของชุมชน 1.4 มอบโล่ รางวัลให้บุคคลที่ทำ คุณประโยชน์กับชุมชน เพื่อยก ย่องเชิดชู/ให้เกียรติยศ กับคนดี สุรา หรือ ผู้ที่ใช้ความรุนแรงใน ครอบครัว ให้ตระหนักและกลับ ตัวเป็นคนดี รูปธรรมการทำงาน ได้แก่ ธนาคารชุมชนหนอง สาหร่าย 1.5 จัดสรรเงิน 30% ให้กองทุน สวัสดิการชุมชน เพื่อดูแลผู้ ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน	1. ธนาคารความดีโดยใช้เกณฑ์ การมีส่วนร่วมดี 22 ข้อ 63 ตัวชี้วัดเป็นตัวกำกับเงินกู้ 2. การทำปฏิทินงานหมู่บ้าน

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
7	กองทุนสวัสดิการชุมชน “สัจจะออมทรัพย์วันละบาท” ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	เริ่มจากSIF โดยการรวมกลุ่ม ของอสม. มีผู้ร่วมก่อตั้ง 4-5 คน ทำโครงการที่ศูนย์ NET ตอน แรกชุมชนยังไม่ค่อยเข้าใจ ได้ เจ้าหน้าที่ที่อำเภอเป็นที่ปรึกษา จากนั้น นำข้อมูล กลับมาปรึกษา เจ้าหน้าที่สาธารณสุข กอปรกับ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จาก SIF จึงได้เริ่มก่อตั้งกองทุน สวัสดิการชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ ลำบาก ผู้ยากไร้ กลุ่มออมทรัพย์ เกิดพร้อมกับกลุ่มของSIF จึงมี ความต่อเนื่อง ในด้านการบริหาร จัดการ ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมี กรรมการเก็บเงินกองทุน เงิน ออมทรัพย์ด้วย ปัจจุบันมีเงิน หมุนเวียนประมาณ 1,300,000 บาท	1.การจุตประกายแนวคิด โดย อสม.กับเจ้าหน้าที่ สอ. ในการ ชักชวนกลุ่มแกนนำชุมชน มา พูดคุย ถึง แนวทาง การจัด สวัสดิการชุมชน 2.ค้นหาทุนในท้องถิ่น แกนนำจะ ช่วยกันค้นหาทุนที่ชุมชนมีอยู่ เดิมเช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม อาชีพ กลุ่มเด็กฯฯ ตลอดจน ทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ภูมิ ปัญญา 3.สังเคราะห์ข้อมูล จัดเป็น หมวดหมู่ ให้ชุมชนมองเห็น ภาพรวมและความเชื่อมโยงใน ชุมชน จัดเวทีประชาคม 4.ขยายแกนนำให้ครอบคลุม พื้นที่ พร้อมประสานหน่วยงาน รัฐท้องถิ่นมีส่วนร่วม	1.กระบวนการทำงาน 1.1 การจัดตั้งคณะกรรมการ 1.2 การจัดประชุม 1.3 การออมทรัพย์ ตำบลเมืองแกเริ่มดำเนินงานกลุ่ม ออมทรัพย์เครือข่ายอาสาสมัคร สาธารณสุข เมื่อปี 2539 โดยชุมชน มีแนวคิดการจัดการกองทุน จาก ฐานงาน SIF เดิม (มีเงินคงเหลือมา ตั้งต้นกองทุน 5 แสนบาท) จากนั้น ก็ดำเนินการเรื่อยมา ปี 2545 มีการ จัดทำแผนชุมชน ปี 2547 มีการ พัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ระบบสุขภาพโดยชุมชนและต่อมา ใน ปี 2549 ชุมชนมีการระดมทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนสุขภาพภาค ประชาชนตำบลเมืองแก และได้รับ งบประมาณสนับสนุนจากองค์การ บริหารส่วนตำบลเมืองแก 300,000 บาท	1. มีสวัสดิการค่าอาหารให้กับ คนทำงาน 2. สร้างความตระหนักให้คนใน ชุมชน เห็นความสำคัญของการ รวมกลุ่มเพื่อพึ่งพาตนเอง และ การช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาส

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
8	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู	เริ่มปี 2546 โดยแกนนำชุมชนมี แนวคิดเรื่อง"การบริโภคสินค้า ราคาถูกกว่าท้องตลาด" จึงได้เริ่ม ศึกษาดูงานในพื้นที่ใกล้เคียง เน้นศึกษาเรื่องการจัดทำระเบียบ ข้อบังคับการจัดตั้งกองทุนฯ โดยเฉพาะ จากนั้นได้นำมา ทดลองทำในชุมชน และมีการ สรุปผล/ประเมินผลการ ดำเนินงาน ซึ่งเมื่อชุมชน มองเห็นทิศทางความเป็นไปได้ จึงเริ่มขยายกิจการ พร้อมทั้งนำ ผลกำไรส่วนหนึ่ง จัดสรรเป็น สวัสดิการให้กับชุมชน เบื้องต้น เพื่อเป็นทุนการศึกษาบุตรหลาน และทุนสาธารณูปโภคให้กับวัด โรงเรียน ในการทำนุบำรุงอาคาร สถานที่ ตลอดจนเครื่องมือ อุปกรณ์ สื่อการเรียน/สอนต่างๆ	ชุมชนมีกองทุนต่างๆ มากมายที่ เกิดขึ้นจากความต้องการและ ความร่วมมือของคนในชุมชน กันเอง ซึ่งลักษณะของการก่อ เกิดและการจัดตั้งจะมีลักษณะ คล้ายกัน โดยเริ่มจากการก่อตั้ง ร้านค้าชุมชน และการจัด สวัสดิการชุมชน เมื่อกิจการ ได้รับการตอบรับจากชุมชนเป็น อย่างดี ชุมชนจึงเริ่มขยายผลสู่ การจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ อีก 12 กองทุน และทุกกองทุนมีการจัด สวัสดิการ หรือ จัดสรรเงินเพื่อ ทำสาธารณูปโภค	1.กระบวนการทำงาน 1.1 การศึกษาดูงาน เพื่อการ เรียนรู้และนำมาปรับใช้ในชุมชน โดยการเรียนรู้และศึกษางานจาก เพื่อนบ้านทั้งที่ประสบผลสำเร็จ และ ไม่ประสบผลสำเร็จ 1.2 จัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อสร้างความรู้/เข้าใจ ในการ จัดตั้งร้านค้าชุมชน และการจัด สวัสดิการชุมชน ตลอดจน การมี ส่วนร่วมของชุมชนในการจัด กิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การก่อสร้างรั้ววัด การให้ ทุนการศึกษา การสร้างห้องน้ำ โรงเรียน ฯลฯ 1.3 จัดตั้งคณะกรรมการบริหาร จัดการกองทุนต่าง ๆ ยึดหลัก เอกภาพในการทำงาน มีการ เชื่อมโยงประสานงานกันระหว่าง กองทุนต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ	สำหรับคนทำงาน ใช้หลักการทำไร่มาก ค่าตอบแทนมาก (คิด % จาก กำไรสุทธิ) สำหรับสมาชิก เงินปันผลจากยอดซื้อ และ สวัสดิการ เพื่อทุกคนในชุมชน

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
8	กองทุนสัจจะออมทรัพย์วันละบาท ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู (ต่อ)			1.4 การดำเนินงานร้านค้าชุมชน 1.5 การออมทรัพย์ 1.6 การปันผลและการจัดสวัสดิการ เน้นหลักความเป็นธรรมและโปร่งใส ตรวจสอบได้ 2.เทคนิคการทำงาน 2.1 เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน เริ่มจากการร่วมคิด /ทำ/ตัดสินใจ เพื่อกระตุ้นความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เกิดเป็นรูปธรรม ที่เป็นเครื่องมือในการทำงาน เช่น มีกฎระเบียบการดำเนินงานของกองทุนฯ ต่าง ๆ มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ที่สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามกัน อย่างชัดเจน หากมีการละเมิด หรือ ทำผิดกฎ ชุมชน มีมาตรการทางสังคม ในการติดตามตรวจสอบกันเอง	

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
8	กองทุนสัจจะออมทรัพย์วันละบาท ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู (ต่อ)			2.2 นำบทเรียน หรือ ชุดประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ มาปรับใช้ในชุมชน และ ทดลองทำเล็ก ๆ ก่อน สำเร็จแล้วขยายผล เช่น ทำร้านค้าชุมชนร้านเล็ก ๆ เมื่อชุมชนยอมรับจาก จึงขยายกิจการ/แนวคิดสู่กลุ่มต่าง ๆ 2.3 การสร้างแรงจูงใจ 1) สมาชิก กระตุ้นการมีส่วนร่วม โดยจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ใช้หลักจ่ายผลตอบแทน ตามสัดส่วนของกำไรที่ได้รับ 2) คณะกรรมการ โดยจ่ายค่าตอบแทน เป็นเปอร์เซ็นต์ จากกำไรสุทธิ ที่ได้รับจากร้านค้าชุมชน	

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
8	กองทุนสัจจะออมทรัพย์วันละบาท ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู (ต่อ)			3.รูปธรรมการทำงาน เกิดกองทุนในพื้นที่ 12 กองทุน ได้แก่ 1) กองทุนสัจจะรายเดือน 2) กองทุนแม่บ้าน 3) กองทุนเยาวชน 4) กองทุนบั้งไฟ 5) กองทุนเลี้ยงไก่ 6) กองทุนปลูกผัก 7) กองทุนโอง 8) กองทุนอยู่ดีมีสุข 9) กลุ่มปลูกหมอนเลี้ยงไหม 10) กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน 11) กลุ่มฉาปนกิจสงเคราะห์ 12) กองทุนข้าวพันธุ์ดี โดยทุกกองทุนมีคณะกรรมการกองทุนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งทุกกองทุนมีกิจกรรมสาธารณประโยชน์ร่วมกันอยู่เป็นนิตย เช่น สร้างกำแพงวัด ปรับปรุงอาคาร ให้ทุนการศึกษา ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้	

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
9	กองทุนสัจจะสวัสดิการไต่บ้าน ด.เปื่อย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ		1. การจัดทำระเบียบกองทุน - การรับสมัครและการสิ้นสุดสมาชิกภาพ - การจ่ายเงินสมทบ - ประเภทของสวัสดิการ - การจ่ายเงินสวัสดิการ และนำเข้าชี้แจงในเวทีประชาคมทั้งตำบล เพื่อแสดงความเห็นเพิ่มเติม จนเป็นที่ยอมรับร่วมกัน 2. เปิดรับสมัครและระดมเงินกองทุน - สมาชิก(บุคคล หรือ ครอบครัว) - สถานที่รับสมัคร คือ ที่ทำการกลุ่มฯ ณ วัดโพธิ์ศิลา 3. การระดมเงินทุนจากแหล่งอื่น เช่น การทอดผ้าป่า การขอรับสนับสนุนจาก อบต. เป็นต้น 4. มีระบบข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเปิดเผย โปร่งใส สมาชิกทุกคนสามารถเข้าถึงได้	1.รูปแบบการออมทรัพย์ เป็นรายเดือน โดยแบ่งออกเป็น 1.1 เงินออมจากสมาชิก 30 บาท /เดือน ทุกวันที่ 9 ของเดือน ระหว่างเวลา 08.00 – 12.00 น. 1.2 เงินสมทบจาก พอช. 100,000 บาท 1.3 อบต.50,000 บาท 2.การจัดสวัสดิการ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 2.1 50 % เพื่อการจัดสวัสดิการ 4 เรื่อง ได้แก่ 1) กรณีเกิด - บุตรได้ค่าทำขวัญ 500 บาท - มารดาได้ค่านอนโรงพยาบาล 500 บาท / คืน ไม่เกิน 10 คืน 2) กรณีแก่ - เมื่อเป็นสมาชิกครบ 15 ปี (อายุ 60 ปีขึ้นไป รับสวัสดิการทุกเดือน)	ใช้หลักคิด “ให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี” และ การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ คือ การทำบุญอย่างหนึ่ง “สุขใจ” ทั้งผู้ให้และผู้รับ เป็นตัวกระตุ้นและผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วม เน้นการพึ่งพาและช่วยเหลือกันเองในชุมชน ให้ครอบคลุมทุกเพศ/วัย ทั้งที่เป็นสมาชิกและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

ตารางที่ 6 **แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)**

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
9	กองทุนสัจจะสวัสดิการไต้หวัน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ (ต่อ)	ใช้กติกาของ จ.ตราดเป็นเค้า โครง ปรับตามความเหมาะสม และบริบทชุมชน		3) กรณีเจ็บ - ได้รับค่านอนโรงพยาบาล 100 บาท / คืน ไม่เกิน 10 คืน (ปีละไม่เกิน 1,000 บาท) 4) กรณีเสียชีวิต (เมื่อออมสัจจะ ครบ 6 เดือน) - ได้รับค่าทำศพ 5,000 บาท จน ครบ 16 ปี ได้รับสูงสุด 30,000 บาท 2.2 30 % จัดเป็นการลงทุน ธุรกิจชุมชน 2.3 20 % จัดเป็นการบริหาร จัดการกองทุน	
10	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้าน ช่องหิน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	ปี 2533 องค์การชุมชน “กลุ่มแล ใต้” เข้ามาชวนคิดเรื่อง “การ ฟื้นฟูทะเลสาบ” เพื่อหาวิธีคืน ความอุดมสมบูรณ์สู่ทะเล จึง ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มฟื้นฟูทะเลสาบ กิจกรรมหลัก คือ ทำเขตอนุรักษ์ ทรัพยากรสัตว์น้ำ และมีการ	1. จัดทำระเบียบกองทุน - การรับสมัครและการสิ้นสุด สมาชิกภาพ - การจ่ายเงินสมทบ - ประเภทของสวัสดิการ - การจ่ายเงินสวัสดิการ 2. เปิดรับสมาชิกและระดม	1.กระบวนการทำงาน 1.1 จุดเริ่มต้นมีกลุ่มแกนนำและ เยาวชน เข้าไป พูดคุยกับ ประชาชนในแต่ละหลังคาเรือน 1.2 มีการจัดตั้งคณะกรรมการ โดยในระยะแรกเน้นการมีส่วน ร่วมของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์	

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการทำงานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	กำเนิดกองทุนสวัสดิการ	วิธีการจัดตั้งกองทุน	เทคนิค วิธีการทำงาน	วิธีกระตุ้นให้คนเข้าร่วม
10	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้าน ช่องพิน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปาก พะยูน จ.พัทลุง (ต่อ)	ประชุมปรึกษาหารือกันสมำเสมอ จากนั้น มีการหารือกัน เพื่อปรับ วิธีทำงาน เพื่อให้เห็นผลเร็วขึ้น ชาวบ้านให้ความร่วมมือสูง อีกทั้ง ทั้งเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนา เอกชน ได้สนับสนุนให้ไปศึกษาดู งานกลุ่มออมทรัพย์ที่ศรีวิวงศ์ จ. นครศรีธรรมราช แล้วนำ ความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในชุมชน ซึ่งก็ประสบความสำเร็จสูง ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมาก ปี 2534 มีกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ เกิดขึ้นใน ต.เกาะหมาก เพื่อ ช่วยเหลือสมาชิกและแก้ไข ปัญหาต่างๆ ในชุมชน ชุมชน พบว่า ปัญหาเหล่านี้ไม่สามารถ แก้ไขได้ภายในกลุ่ม จึงรวมตัว กันเป็นเครือข่าย เพื่อหาแนวทาง ในการอยู่รอดร่วมกัน	เงินกองทุน - สมาชิก(บุคคล หรือ ครอบครัว) - สถานที่รับสมัคร คือ ที่ทำการ กลุ่มฯ ณ บ้านช่องพิน หมู่ 2 3. การขอรับสนับสนุนจาก อบต. 4. มีการจัดเก็บข้อมูล แบบ บันทึกมือ ที่เป็นปัจจุบัน เปิดเผย โปร่งใส ตรวจสอบได้	ในระยะต่อมาใช้วิธีสรรหาและ นำเสนอต่อสมาชิกเพื่อคัดเลือก คณะกรรมการ 1.3 มีการประชุมคณะกรรมการ กลุ่มออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ 3-4 เดือน/ครั้ง ตามวาระโอกาส ปรึกษาหารือกันอย่าง 1.4 มีการกำหนดวัน/เวลาในการ ทำการของกลุ่มออมทรัพย์ ชัดเจน โดยกำหนดเป็นทุกวันที่ 15 ของเดือน 1.5 การทำธุรกิจชุมชน เช่น การ รับซื้อน้ำยาง การขายปุ๋ยแบบ ระบบขายตรงให้กับสมาชิก (ถ้าไรนำเข้ากลุ่มออมทรัพย์) กิจการแปปลาชุมชน	ใช้กิจกรรมที่ผูกพันกับวิถีชีวิต ของชุมชน เป็นตัวกระตุ้นให้ทุก คน ตระหนักและมีส่วนร่วมใน การจัดการตนเอง

3.2 วิธีการกระตุ้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วม

การพัฒนาชุมชนอันจะนำไปสู่ความยั่งยืนนั้น กระบวนการพัฒนาชุมชนต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก โดยต้องให้ผู้ที่อยู่กับปัญหา หรือ มีปัญหาได้ร่วมกันพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นย่อมมีความแตกต่าง ทั้งในเรื่องฐานะการศึกษา อาชีพ อายุ เพศ ฯลฯ เป็นการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมๆกัน ดังนั้น แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในแต่ละกลุ่มแต่ละชุมชน จึงมีความยืดหยุ่นสูง ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการเข้าถึงปัญหาและจิตใจผู้คน อีกทั้งธรรมชาติของผู้คนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะต้องเป็นกระบวนการที่สลับไหล โดยมีผู้คนที่อยู่กับปัญหาเป็น “ศูนย์กลาง”

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในเบื้องต้นนั้น ต้องสร้างแรงจูงใจทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับทั้งต่อตัวเองและชุมชน จากนั้น จึงสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน ลักษณะของการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) รูปแบบ/วิธีการ

1.1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

- ขั้นริเริ่มตัดสินใจ
- ขั้นดำเนินการตัดสินใจ
- ขั้นตัดสินใจปฏิบัติการ

1.2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

1.3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

2) กิจกรรมการมีส่วนร่วม

2.1) การมีส่วนร่วมในการประชุม

2.2) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ

2.3) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

2.4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม

2.5) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวนผู้อื่น

2.6) การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้

4. ธุรกรรมเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนต่าง ๆ ล้วนมีเครื่องมือช่วยเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถสรุปได้พอสังเขป ดังนี้

4.1 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ชุมชน เป็นวิธีหนึ่งในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และ การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ดังนั้น การเสริมสร้างพลังของการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ จึงเป็นการสร้างคุณค่าในการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน จากการศึกษาใน 10 พื้นที่ สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย
ขั้นแรก คือ คนในชุมชนต้องรับรู้และตระหนักในปัญหาของชุมชน
ขั้นที่สอง คือ สมาชิกชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา
ขั้นที่สาม คือ สมาชิกชุมชนร่วมกันแสวงหาและเลือกแนวทางแก้ปัญหา
ขั้นที่สี่ คือ สมาชิกชุมชนร่วมกันดำเนินการ
ขั้นที่ห้า คือ สมาชิกชุมชนร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ
ขั้นที่หก คือ การพัฒนาและปรับปรุงงานร่วมกัน

โดยส่วนใหญ่ชุมชนจะร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาเป็นกลุ่มย่อย หรือ ที่ประชุมในหมู่บ้าน ซึ่งทุกชุมชนที่ทำการศึกษาก็จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมวางแผน บางชุมชนเลือกที่จะจัดการกับปัญหาแบบลองผิดลองถูก และที่สำคัญทุกชุมชนต่างก็ดำเนินการในลักษณะของการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการขึ้น ซึ่งมีชื่อเรียกกองทุนที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชน และชื่อของกองทุนต่าง ๆ นั้น มักจะเป็นตัวสะท้อนลักษณะการดำเนินงานของชุมชน หรือ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนไว้ด้วยเสมอ ตัวอย่าง เช่น กองบุญสัจจะสวัสดิการ “ไต่บ้าน” ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ นั้นหมายความว่า ชาวชุมชนตำบลเปือย ได้ร่วมกันออมทรัพย์ไว้เพื่อเป็นสวัสดิการให้กับผู้คนในชุมชน อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ด้วยความซื่อสัตย์ จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านมีความปรารถนาแม้กระทั่งการตั้งชื่อกองทุน เพื่อให้สะท้อนถึงสิ่งที่ชุมชนมีความตั้งใจ หรือ เจตนารมณ์ของชุมชนที่พยายามจัดการตัวเอง ภายใต้การพึ่งพาและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

- 2) องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย

- 2.1) กิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การศึกษาประสบการณ์จากชุมชนอื่น/

การศึกษาดูงาน/การทัศนศึกษา การสนทนาปรึกษาหารือและเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมอย่างเป็นทางการ จนกระทั่งนำไปสู่การปฏิบัติจริง

- 2.2) ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย ฐานการเรียนรู้ภายในชุมชน ได้แก่ สมาชิก

ชุมชน ผู้นำชุมชน และฐานการเรียนรู้ภายนอกชุมชน ได้แก่ ชุมชน บุคคล องค์กรภายนอก

- 2.3) เนื้อหา/องค์ความรู้ ประกอบด้วย ประเด็นเนื้อหาของปัญหาในแต่ละด้าน/

ความต้องการพัฒนา และ การแก้ปัญหา/พัฒนาชุมชน

- 3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก ๆ ด้วยกันคือ

- 3.1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำที่มีคุณธรรม มีจริยธรรม และเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน สมาชิกที่มีคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนั้น สมาชิกต้องเห็นประโยชน์ของการพัฒนาร่วมกัน และ ความสัมพันธ์ในชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นการแก้ปัญหาเกิดจากชุมชนเอง

- 3.2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ แนวคิด และ การปฏิบัติของนักพัฒนาจากภายนอก การสนับสนุนจากองค์กร/แหล่งทรัพยากรภายนอก เช่น กองทุนเพื่อสังคม (SIF) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สภาพแวดล้อม / ขึ้นอยู่กับบริบท

ของชุมชนนั้น ๆ เช่น การดำเนินกิจกรรมอยู่บนพื้นฐานของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างนี้เป็นต้น

4.2 การใช้ระบบข้อมูลชุมชน

ชุมชนเกือบทุกแห่งที่ทำการศึกษาค้นคว้า ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ระบบข้อมูลชุมชนแทบทั้งสิ้น ด้วยตระหนักว่า **“ข้อมูลชุมชน”** จะช่วยให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์สภาพของชุมชนได้ อันจะนำไปสู่การจัดการกับปัญหา หรือ สิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนกันเองได้ โดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ หรือ หากว่ามีหน่วยงานภาครัฐ / เอกชน ยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การมีระบบการจัดการข้อมูลภายในชุมชน ก็จะเป็นประโยชน์ให้กับผู้ที่เข้ามาช่วยทำงาน ได้เข้าใจบริบทชุมชน สภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และสามารถวิเคราะห์ วิเคราะห์ โอกาส จุดอ่อน จุดแข็ง ซึ่งอาจเป็นปัจจัยเงื่อนไข/ปัจจัยหนุนเสริมให้การขับเคลื่อนงานชุมชนสำเร็จ ลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างกระบวนการทำงานของพื้นที่ ที่สะท้อนให้เห็นการตระหนักและให้ความสำคัญกับระบบการจัดการข้อมูล ได้แก่

เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน จ.ลำปาง

หลังจากที่ชาวชุมชนตำบลพระบาทวังตวง ได้เรียนรู้เทคนิค/วิธีการทำงานจากประสบการณ์ของพื้นที่อื่น ๆ แล้ว จึงได้เริ่มวางแผนการจัดทำบ้านที่กระบวนสวัสดิการ โดยใช้สมุดคู่ฝาก ซึ่งชุมชนได้ช่วยกันพัฒนาระบบ (โดยใช้งบประมาณขององค์กรเอง) ขยายความรู้ให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ตำบล และจังหวัด ให้สามารถใช้ระบบร่วมกันได้ โดยภาพรวมมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ที่มีประสบการณ์
- 2) จัดประชุมชี้แจงและสร้างความเข้าใจกับเครือข่าย
- 3) จัดระดมทุนจากสมาชิกครอบคลุมทุกหมู่บ้าน/ตำบล รวมตัวกันเป็นเครือข่าย
- 4) มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน ทั้งคณะกรรมการสมาชิก ตลอดจน ภาคราชการที่เกี่ยวข้อง ด้วยวิธีปากต่อปาก วิทยุชุมชน หรือ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

5) มีระบบการจัดการข้อมูลที่โปร่งใส/ตรวจสอบได้ เช่น มีการเปิดเผยข้อมูลสถานะทางการเงินของกลุ่มให้กับสมาชิกรับทราบทุกครั้ง เพื่อความน่าเชื่อถือและเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นเครื่องมือจัดการกับข้อมูลให้เป็นระบบ เพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้ นอกจากนั้น ยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิก และ ความสะดวก รวดเร็วในการสืบค้นข้อมูล ปัจจุบัน ตำบลพระบาทวังตวง ได้นำโปรแกรมทั้งหมดที่พัฒนาได้ ไปขยายผลสู่กลุ่มต่าง ๆ ที่พร้อมใช้ทุกกลุ่ม ชุมชน พุดเป็นเสียงเดียวกันว่า **“หลังจากที่มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายแล้ว ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น”** เรียกว่า **“เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งเครือข่าย”**

6) ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ เช่น การอบรมหลักสูตรการใช้โปรแกรมการความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งสวัสดิการ ฯลฯ จาก สกว. มสช. พม.

7) วัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ การพัฒนาโปรแกรมระบบการบริหารงานชุมชน ให้กับตำบลใกล้เคียง เกิดเป็นเครือข่ายบ้านพี่เมืองน้อง

4.3 การทำบัญชีครัวเรือน

การทำบัญชีครัวเรือน คือ วิธีในการวางแผนการเงิน เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างง่าย ๆ และไม่ยุ่งยากเกินไป ซึ่งในทางปฏิบัติ ผู้ที่ทำบัญชีครัวเรือนเป็น จะได้รับประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ปรับปรุงได้ นอกจากนั้น ยังเป็นการแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ในระดับหนึ่ง ด้วยว่า จะสามารถทำให้สถานการณ์ด้านการเงินของครอบครัวดีขึ้นได้

จุดประสงค์ของการทำบัญชีครัวเรือน

- 1) เพื่อทราบรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว ในแต่ละวัน
- 2) เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินและวางแผนการเงินของครอบครัว

วิธีการทำบัญชีครัวเรือน

1) ให้แบ่งหน้าสมุดออกเป็น 3 ช่อง แล้วตีตาราง โดยช่องที่ 1 คือ ช่องวันที่ ช่องที่ 2 คือ ช่องรายรับ และ ช่องที่ 3 คือ ช่องรายจ่าย ส่วนหัวตารางนั้น ให้เขียนเดือนและปี พ.ศ. เท่านี้เราก็มีบัญชีครัวเรือน

2) บันทึกการรายรับ – จ่ายเงิน เป็นประจำทุกวัน หากต้องการทราบรายละเอียดว่าในแต่ละวัน/เดือน ใช้จ่ายอะไรไปบ้าง ก็ให้เพิ่มอีก 1 ช่อง เป็น 4 ช่อง โดยช่องแรกเป็นรายละเอียด (ทั้งในส่วนรายรับและรายจ่าย)

ประโยชน์ของการทำบัญชีครัวเรือน

- 1) ช่วยให้ทราบรายรับ-รายจ่ายในแต่ละเดือน
- 2) ช่วยเตือนความจำ เรื่องการใช้จ่ายเงิน
- 3) ช่วยให้สามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินของครอบครัวเพื่อแก้ไขปัญหา

หนี้สิน ให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

4.4 สภาผู้นำชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนที่มีความโดดเด่นเรื่องการใช้สภาผู้นำชุมชน ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ ชุมชนหนองสาหร่าย ซึ่งสภาผู้นำชุมชนของตำบลหนองสาหร่าย สมาชิกคือ ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้าน ประกอบด้วย ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน ครู พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ผู้นำกลุ่มองค์กร ผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน ความเข้มแข็งของชุมชน ได้ถูกกล่าวถึง และนำมาถ่ายทอดเป็นบทเรียนอันทรงคุณค่าต่อกระบวนการพัฒนาและการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น ให้ชุมชนต่างๆ ได้เรียนรู้ อีกทั้งยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับเพื่อนๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงานอย่างกว้างขวาง ด้วยว่า “ชุมชนหนองสาหร่าย” เป็นตำบลที่มีรูปธรรมความสำเร็จ และความล้มเหลวของกระบวนการพัฒนาชุมชน ที่คนหนองสาหร่าย ต่างยินดี ที่จะเล่าสู่มาเยือนฟังด้วยความเต็มอกเต็มใจ

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสภาผู้นำชุมชน คือ

1) เพื่อเป็นเวทีชาวบ้านในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้รู้ในท้องถิ่นจากสาขาต่าง ๆ ที่มีอยู่มาใช้ให้เต็มศักยภาพ

2) เพื่อให้เป็นศูนย์ข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมปัญหา ความต้องการของราษฎรในทุกครอบครัว ทุกหมู่บ้าน มาร่วมกันคิดวางแผนการแก้ปัญหาการพัฒนาในส่วนที่ ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง และส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน

3) เพื่อเป็นองค์กรประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

4) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างหมู่บ้านกับชุมชนอื่นๆ ทั่วประเทศ

จากประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานกว่า 10 ปี ของกลุ่ม อสม. กับ การเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน การทำแผนแม่บทชุมชน ที่ส่งผลให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกันในตำบล เช่น การพัฒนาอาชีพ เพื่อส่งเสริมรายได้ การพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพัฒนาเด็กเยาวชน การอนุรักษ์วัฒนธรรมรำเหยียบ การสร้างนิสัยการออมบนฐานของความพอเพียง และการส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมในตำบล ผ่านกระบวนการค้นหาและการยกย่องคนดีในตำบล ตลอดจน การพัฒนากองทุนชุมชน นับเป็นความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ซึ่งเป็นสถาบันการเงินของท้องถิ่น ที่สามารถเชื่อมโยงคนในตำบล และ เงินกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้านทั้งตำบลมาบริหารจัดการร่วมกัน และนำดอกผลที่ได้ จัดสรรให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อจัดเป็นสวัสดิการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนั้น ยังจัดสรรไว้สำหรับเป็นกองทุนการพัฒนาด้านอื่นๆ อีกด้วย จึงนับได้ว่า ชุมชนหนองสาหร่าย เป็นพื้นที่เรียนรู้เรื่องการพัฒนากระบวนการเงินฐานรากที่มีการเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายระดับตำบลและเกิดการรวมเงินทุนของตำบลเข้าด้วยกัน เกิดการรวมพลังของคนในท้องถิ่นเป็นพลังหนุนเสริมให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาที่ยั่งยืนได้

4.5 กองทุนสวัสดิการชุมชน/กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์

จากอดีตถึงปัจจุบัน ประชาชนในชนบทขาดสวัสดิการทุก ๆ ด้าน ที่พอมีอยู่บ้างก็ไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรักษาพยาบาล การศึกษาของคนยากจน คนพิการด้อยโอกาส และคนชรา ฯลฯ โดยทั่วไป คนในครอบครัวจะช่วยเหลือและดูแลกันเอง ด้วยว่า สังคมไทยเป็นระบบพึ่งพาครอบครัวและญาติพี่น้อง ไม่ใช่ระบบที่ได้รับการเกื้อกูลจากรัฐอย่างพอเพียง สถานการณ์ดังกล่าว จึงเป็นแรงกดดันให้ครอบครัวชนบทและชุมชนชนบทแสวงหาแนวทางในการช่วยเหลือตนเอง ทั้งด้านการเงิน การผลิตสวัสดิการชุมชน ดังจะเห็นได้จากการรวมตัวกันของประชาชนเกิดเป็นองค์กรชุมชนต่าง ๆ เพื่อดูแลด้านสวัสดิการให้กับคนในชุมชนของตนเอง เกิดเป็นกองทุนชุมชนเพื่อดูแลด้านสวัสดิการชาวบ้าน หรืออีกนัยหนึ่งคือ กองทุนสวัสดิการชุมชน/กองทุนสวัสดิการชาวบ้าน

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกองทุน/องค์กรชุมชนในประเทศไทยยังไม่พบว่า มีกองทุน/องค์กรชุมชนใดที่ดำเนินการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการส่งเสริมและป้องกันโรค กล่าวคือ กองทุน/องค์กรชุมชนส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นเพื่อหนุนเสริม/สนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเพื่อการผลิต หรือองค์กรการเงินชุมชนต่าง ๆ และเมื่อกองทุน/องค์กรชุมชนดังกล่าว ดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งก็จะมีขยายกิจกรรมเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันด้านสวัสดิการชุมชน หรือ กองทุนสวัสดิการชาวบ้าน

ฐานคิด แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชน/กองทุนสวัสดิการชาวบ้าน

ปัจจุบันมีองค์กรชุมชนทั่วประเทศได้ร่วมกันจัดสวัสดิการในรูปแบบเงินในหลายลักษณะ เช่น การนำผลกำไรจากกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางส่วนไปจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในรูปแบบรักษาพยาบาล ค่าฌาปนกิจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการชุมชนที่ดำเนินการโดยองค์กรชุมชนในลักษณะดังกล่าว ได้มีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ ครุชบ ยอดแก้ว จากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.น้ำขาว อ.จะนะ จ.สงขลา ได้เสนอรูปแบบการจัดสวัสดิการในลักษณะ “ออมวันละบาทเพื่อเป็นสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตาย” โดยใช้ฐานคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนประกอบด้วยทุน 7 อย่าง คือคน ความคิด เงินตรา วัฒนธรรม ธรรมชาติ แรงงาน และเวลา โดยให้ความสำคัญกับทุนเงินตราเป็นลำดับสุดท้าย แต่ให้ความสำคัญกับทุนคนเป็นอันดับแรก การทำให้ชุมชนเข้มแข็งจึงต้องพัฒนาคนก่อน ทำให้คนมีสัจจะต่อกัน โดยใช้ “การออม” เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนฝึกสัจจะต่อกัน เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรม ให้คนมารวมกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กองทุนสวัสดิการชาวบ้านเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของประชาชนกลุ่มที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ โดยการสะสมเงินเพียงคนละ 1 บาท /วัน และการได้รับสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตาย (สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนองค์กรมหาชน, 2549)

จากการศึกษา พบว่า พื้นที่ศึกษาทั้ง 10 พื้นที่ ต่างใช้ “กองทุนสวัสดิการชุมชน” ซึ่งอาจมีชื่อเรียก ที่แตกต่างกัน สะท้อนบริบทของพื้นที่ เช่น กองทุนออมบุญวันละหนึ่งบาท กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน หรือ กองทุนสวัสดิการไต้หวัน เป็นกองทุนซึ่งเกิดจากการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง ๆ ด้วยความสมัครใจ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ฯลฯ ที่ประสงค์จะดูแลซึ่งกันและกัน ตั้งแต่เกิดจนตาย บนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน และเกิดขึ้นจากการที่ชาวชุมชนมาร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างระบบ ร่วมกันบริหารจัดการและร่วมกันรับผลประโยชน์ จึงเป็นกองทุนที่ “ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ” ดังนั้น เงินกองทุนสวัสดิการชุมชน จึงได้มาจากการร่วมสมทบของสมาชิกในรูปแบบที่กองทุนแต่ละแห่งกำหนดขึ้นมา เช่น

- การออมสัจจะวันละบาท โดยการลดรายจ่ายวันละบาทเพื่อออมสัจจะ
- การนำรายได้หรือผลกำไรจากกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาสมทบ เพื่อตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน
- เงินสนับสนุนหรือเงินสมทบแหล่งอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนจรรยาได้ที่เกิดจากทรัพยากรในชุมชน เช่น รายได้จากการจับปลาในแหล่งน้ำสาธารณะ เป็นต้น

สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน จะได้รับสวัสดิการตามที่หลักเกณฑ์ กติกาที่สมาชิกร่วมกันกำหนด โดยมีคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชาวบ้าน (ที่สมาชิกเลือกขึ้นมา) เป็นผู้บริหาร เพื่อจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น

1. เกิด บุตรที่เกิดใหม่ของสมาชิกจะได้รับเงินรับขวัญ แม่ที่คลอดบุตรนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ได้เงินค่าใช้จ่ายในการนอนพักรักษาตัว
2. แก่ สมาชิกจะได้บำนาญเป็นรายเดือนหรือรายปี

3. เจ็บป่วย สมาชิกที่นอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล จะได้รับเงินค่าใช้จ่ายในการนอนพักรักษาตัว
4. ตาย สมาชิกจะได้รับเงินค่าจัดการศพ
5. ประสบภัย สมาชิกจะได้รับเงินสวัสดิการเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า
6. การกู้ยืม สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินกองทุนฯ เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำหรือไม่มีดอกเบี้ย ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะกรรมการกองทุนฯ
7. สวัสดิการอื่นๆ คณะกรรมการกองทุนฯ จะพิจารณาให้การช่วยเหลือตามความจำเป็นและเหมาะสม นอกจากจะจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกแล้ว กองทุนสวัสดิการชุมชนยังสามารถเผื่อแผ่ให้สวัสดิการแก่ผู้ถูกทอดทิ้ง ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนที่ไม่มีความสามารถที่จะเป็นสมาชิกกองทุนได้ด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ด้วยความเอื้ออาทร เสียสละ เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง และยั่งยืนต่อไป

ขั้นตอนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกองทุนที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง ๆ ด้วยความสมัครใจ ที่ประสงค์จะดูแลซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นกองทุนที่ “ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ” เน้นการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก แต่ยืดหยุ่น คล่องตัวเปิดเผย โปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงยั่งยืน และดูแลชาวบ้านด้วยกันได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกประเภทตั้งแต่เกิดจนตาย มีแนวทางในการดำเนินงานอย่างน้อย ๗ ขั้นตอน คือ

1. จุดประกายความคิด ทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย เริ่มจากมีผู้ก่อการดี หรือแกนนำที่สนใจ อาจเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ฯลฯ ที่มองเห็นศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชน และต้องการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ชักชวนแกนนำคนอื่น ๆ มาพูดคุยปรึกษาหารือถึงแนวทางการจัดสวัสดิการชาวบ้าน จากนั้น จัดเวทีพูดคุยกับชาวบ้านให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อาจเป็นการจัดรวมทั้งตำบล หรือ แกนนำจะลงไปทำความเข้าใจระดับหมู่บ้าน แล้วจัดรวมในภายหลังก็ได้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น

การทำความเข้าใจ อาจหมายรวมถึง การชักชวนกันไปดูงาน การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการที่ประสบความสำเร็จ แล้วกลับมาพูดคุยทำความเข้าใจกันให้ถ่องแท้อีกครั้ง

การจุดประกายความคิด ต้องทำความเข้าใจไปกับการ “กระตุ้น” ให้ชาวบ้านเข้าใจถึงเหตุผลสำคัญอย่างน้อย ๒ ประการ คือ 1) การตั้งกองทุนสวัสดิการจะทำให้สมาชิกได้รับการดูแลตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งชาวบ้านธรรมดาไม่เคยได้รับมาก่อน และ 2) จะทำให้สามารถดูแลทุกข์สุขซึ่งกันและกันไม่ว่ายากดีมีเงิน และยังช่วยกันดูแลเพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เช่น เด็ก คนแก่ คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ซึ่งถือเป็นการสร้างความรักความเอื้ออาทร ต่อกัน

2. ค้นหาศักยภาพและทุนในท้องถิ่น หลังจากได้จุดประกายความคิด และสร้างความเข้าใจเรื่องการจัดการสวัสดิการชาวบ้านระดับหนึ่งแล้ว ลำดับต่อไป แกนนำหรือผู้ก่อการดีจะต้อง

ร่วมกันค้นหาศักยภาพและทุนในชุมชน อาจมีอาสาสมัครเข้าร่วมด้วยก็ได้ โดยค้นหาว่าในหมู่บ้านหรือตำบลของเรามีของดีอะไรบ้าง เช่น มีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มเด็กเยาวชน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ มีคนแก่ คนพิการอยู่เท่าไร เป็นต้น แต่ละกลุ่มมีการทำงานอย่างไร มีสมาชิกกี่คน มีทุน มีการจัดสวัสดิการหรือไม่อย่างไร เป็นต้น รวมทั้งสำรวจทุนด้านอื่นๆ เช่น ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา ฯลฯ ซึ่งข้อมูลดังกล่าว อาจได้มาหลายทางด้วยกัน เช่น การออกแบบสอบถาม แล้วหาอาสาสมัครชุมชนช่วยกันจัดทำ หรือข้อมูลบางส่วนอาจขอความร่วมมือจาก อบต.หรือหน่วยงานในท้องถิ่น หรืออาจลงพื้นที่ดูจากของจริง เป็นต้น หลังจากได้ข้อมูลจนครบแล้ว ก็ร่วมกันสังเคราะห์ให้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งจะทำให้มองเห็นศักยภาพของ ตนเองได้ชัดขึ้น จากนั้นก็นำข้อมูลไปชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้าน โดยอาจจัดเป็นเวทีประชาคมก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมองเห็นและเข้าใจเหมือนๆ กันว่า ทุนที่มีอยู่นี้สามารถนำไปสู่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวบ้านได้อย่างไร ทุนแต่ละอย่างสัมพันธ์กันอย่างไร เป็นต้น (บูรณาการทุนที่มีอยู่เข้าด้วยกันได้อย่างไร)

3. ขยายแกนนำให้ครอบคลุมพื้นที่ปฏิบัติการ ก่อนที่จะมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในระยะเริ่มต้นก็คือ “แกนนำ” ซึ่งจะต้องมีอย่างกว้างขวางทั้งในระดับพื้นที่หมู่บ้าน โชน คุ่มบ้าน หรือ อาจเป็นแกนนำจากกลุ่มกิจกรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินงานของกองทุนตลอดจนการ บูรณาการทุนจากกลุ่มต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถดูแลสมาชิกได้อย่างทั่วถึง

4. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น อบต. พมจ. เป็นต้น เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน โดยต้องประสานงานตั้งแต่ต้น ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น การส่งแกนนำไปพูดคุยให้เห็นว่า การตั้งกองทุนสวัสดิการเป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ผลสำเร็จเป็นทั้งของชาวบ้านและของหน่วยงานท้องถิ่น ช่วยประหยัดงบประมาณของท้องถิ่น แต่ได้ผลกว้างขวาง เป็นต้น

บางแห่งอาจใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวแล้วค่อย ๆ ขยายไปสู่ความร่วมมือที่เป็นทางการ บางแห่งก็เริ่มจากการขอการสนับสนุนเฉพาะเรื่อง เช่น การขอใช้ห้องประชุม ขอสนับสนุนข้อมูล ฯลฯ แล้วค่อยพัฒนาความร่วมมือขึ้นไปถึงขั้นมีแผนงานร่วม หรือจัดสรรงบประมาณเข้ามาร่วมสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนในอนาคต ฯลฯ

5. การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวบ้าน โดยแยกเป็นกระบวนการย่อยดังนี้

5.1 การจัดทำระเบียบกองทุน ซึ่งประกอบด้วยประเด็นหลักๆ คือ การรับสมัครและการสิ้นสุดสมาชิกภาพ การจ่ายเงินสมทบ ประเภทของสวัสดิการ การจ่ายเงินสวัสดิการ เป็นต้น โดยเริ่มจากการตั้งคณะกรรมาธิการ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทน กลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งตัวแทนกลุ่มกิจกรรม แกนนำที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ ฯลฯ โดยอาจนำระเบียบกองทุนที่อื่นมาประกอบก็ได้ เมื่อยกร่างเสร็จแล้วก็นำไปชี้แจงในเวทีประชาคมทั้งตำบล เพื่อแสดงความเห็นเพิ่มเติม จนเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

5.2 การเปิดรับสมัคร และระดมเงินกองทุน โดยสมาชิกอาจเป็นรายบุคคล หรือครอบครัว สถานที่รับสมัครอาจกระจายไปตามหมู่บ้าน หรือรวมศูนย์การสมทบเงินทุนอาจสมทบ

รายบุคคล หรือตัดเงินผลกำไรจากกลุ่มที่สมาชิกสังกัดอยู่มาเป็นเงินสมทบก็ได้ เป็นต้น ขึ้นอยู่กับระเบียบกองทุนที่ร่วมกันกำหนดขึ้นมา

5.3 การระดมเงินทุนจากแหล่งอื่น ๆ เช่น การจัดงานเพื่อหาทุน การสมทบจากองค์กรท้องถิ่น การสมทบจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการกองทุนฯ จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องมิใช่หวังเพียงเงินสมทบจากสมาชิกเท่านั้น

5.4 การจัดระบบข้อมูลของกองทุน ต้องจัดทำให้เป็นระบบ เป็นปัจจุบัน เปิดเผยโปรงใส เช่น ข้อมูลสมาชิก ข้อมูลเงินกองทุน การจ่ายเงินสวัสดิการ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจัดทำไว้ ณ ที่ทำการแล้ว อาจประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกรับทราบ ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น ติดประกาศไว้ ณ ที่สาธารณะ ที่ทำการกองทุน หรือส่งให้สมาชิกถึงบ้าน แล้วแต่ความเหมาะสม

6. การบริหารกองทุน โดยมีคณะกรรมการขึ้นมาบริหารกองทุน ที่มีองค์กรประกอบจากตัวแทนที่หลากหลาย มีการจัดโครงสร้างฝ่ายต่าง ๆ รับผิดชอบ ที่ชัดเจน เช่น มีประธาน เற்றுญิกประชาสัมพันธ์ ตรวจสอบ ฝ่ายส่งเสริมพัฒนา เป็นต้น โดยอาจมีที่ปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือจากหน่วยงานในท้องถิ่น ฯลฯ การทำงานของคณะกรรมการจะต้องมีลักษณะประสานกับแกนนำของแต่ละหมู่บ้านด้วย เพื่อให้ดูแลสมาชิกได้อย่างทั่วถึง

นอกจากจะบริหารกองทุนเพื่อตามปกติแล้ว คณะกรรมการจะให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับเรื่องต่างๆ เช่น การประสานกับหน่วยงานท้องถิ่น การพัฒนาแกนนำ การเรียนรู้ขยายผล การดูแลผู้ด้อยโอกาส การขยายสมาชิกให้ครอบคลุมกว้างขวาง และการบูรณาการทุนทางสังคมและทุนทางธรรมชาติ เพื่อให้เกิดระบบสวัสดิการแบบองค์รวมขึ้นในตำบล

7. การติดตามประเมินผล ต้องมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และทุกระดับ เช่น การประเมินการสมทบของสมาชิก การขยายสมาชิกของระดับกลุ่ม ตลอดจนประเมินการทำงานในทุกๆ เรื่องของคณะกรรมการกองทุน โดย กองทุนอาจมีคณะตรวจสอบที่เป็นอิสระตามสมควร เพื่อให้เกิดการตรวจสอบที่เป็นกลางและเที่ยงธรรม รวมทั้งการประเมินในแต่ละระดับจะต้องนำไปสู่การทำเวทีประชาคมอย่างเปิดเผย เพื่อร่วมกันพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้น

8. การขยายผล ซึ่งจะต้องทำอย่างต่อเนื่องในหลาย ๆ ประการ อาทิ ขยายแกนนำ ทั้งปริมาณและคุณภาพให้ทั่วถึงทั้งระดับพื้นที่และกลุ่มกิจกรรม เพื่อให้เกิดการขยายผลและสามารถดูแลสมาชิกได้ทั่วถึง

ขยายสมาชิก โดยต้องตั้งเป้าหมายให้ครอบคลุมทุกคนหรืออย่างน้อยทุกคนรอบครัวในตำบล จะต้องครอบคลุมผู้ด้อยโอกาสที่ดูแลตนเองไม่ได้ให้ครบทุกคน ที่สำคัญต้องสร้างจิตสำนึกของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิก ขยายแหล่งทุน ที่จะมาหนุนให้กองทุนมีปริมาณมากขึ้น เช่น การสมทบจากหน่วยงานในท้องถิ่น เป็นต้น

ขยายประเภทและผลประโยชน์ของสมาชิก โดยให้ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนการหนุนเสริมให้สมาชิกพึ่งตนเองได้ เช่น การเพิ่มสวัสดิการด้านประกอบอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การให้สวัสดิการ กรณีเกิดพิบัติภัยต่าง ๆ เป็นต้น

ขยายการให้สวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส ที่ไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกด้วย เช่น คนพิการ คนชราที่ถูกละเลย

การพัฒนาสู่สวัสดิการที่ยั่งยืน โดยการบูรณาการเข้ากับกลุ่ม/กองทุนอื่นๆ ในท้องถิ่น เพื่อสร้างนวัตกรรมงานพัฒนาร่วมกันในท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวม เช่น การฟื้นฟูภูมิปัญญา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรรมยั่งยืน ฯลฯ ซึ่งเป็นสวัสดิการที่ครบวงจรไม่จำเพาะแต่เพียงตัวเงิน ทำให้สมาชิกรู้สึกมีความมั่นคงในชีวิตอย่างแท้จริง

4.6 แผนแม่บทชุมชน

คือ แผนชีวิตของชุมชนที่จะช่วยให้ชุมชนเข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้ความหมายแผนชุมชน ไว้ว่า “เป็นกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชน ที่มีการรวมตัวกัน เพื่อจัดทำแผนขึ้นมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญร่วมกันได้ โดยคนในชุมชนได้มาร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทางและร่วมกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งบางกิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถทำเองได้ ก็สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ โดยชุมชนเสนอแผนชุมชนเข้าเป็นแผนของ อบต. หรือแผนงานโครงการของทางราชการได้”

ประโยชน์ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน คือ คนในชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ได้เห็นข้อเด่น ข้อดี โอกาสและข้อจำกัดของชุมชนในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย ทำให้คนในชุมชนมีช่องทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุม และสามารถกำหนดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ ช่วยให้คนในชุมชนคิดเป็น และ กล้าที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้ ชุมชนสามารถวางแผนจัดการกับทรัพยากรหรือทุนในชุมชน ทั้งทุนบุคคลและทุนสังคมที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพชุมชน อีกทั้งชุมชนยังได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึงเท่าเทียม ซึ่งความร่วมมือในชุมชนจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี เกิดความเอื้ออาทรต่อกันได้ เป็นการสร้างเสริมและปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมที่ดีให้กับลูกหลาน นอกจากนี้ ยังสามารถหาแนวร่วมในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้

วิธีการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

จุดเริ่มต้นของการจัดทำแผนแม่บทชุมชน มักจะมาจากการพูดคุยปรึกษาหารือกันของแกนนำชุมชน หรือ สมาชิกในชุมชนเพียงไม่กี่คน จากนั้น จึงขยายผลไปสู่การพูดคุยกันในเวทีประชาคมหมู่บ้าน และตามมาด้วยการศึกษาข้อมูลชุมชน เพื่อนำเข้าสู่เวทีจัดทำแผนชุมชน กรณีที่ชุมชนมีแผนแม่บทชุมชนแล้ว ชุมชนจะใช้กระบวนการทบทวนดูว่า แผนที่มีอยู่นั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไรบ้าง และสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ครอบคลุมหรือไม่ หากยังไม่ครอบคลุม ชุมชนจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม กับ สถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน บางพื้นที่ยังไม่มีแผนแม่บท แกนนำชุมชนจะต้องใช้กระบวนการชุมชน ในการจัดการ ซึ่งต้องใช้เวลา หรือ มีขั้นตอนมากกว่าชุมชนที่ได้ทำแผนไว้แล้ว โดยเริ่มต้นพูดคุยเพื่อร่วมกันสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูล ดูความพร้อมของชุมชน และตรวจสอบดูว่าคนในชุมชนคิดอย่างไร เห็นความสำคัญและมีความ

ต้องการ ที่จะทำแผนชุมชนหรือไม่ จะทำอะไร ใครจะช่วยสนับสนุนได้บ้าง และเมื่อได้ข้อสรุปแล้วก็เริ่มดำเนินการได้เลย

จากการลงพื้นที่ศึกษาการดำเนินงานของชุมชน พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีแผนแม่บทชุมชน และใช้แผนแม่บทชุมชนในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ที่เห็นเด่นชัด ได้แก่

กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี ที่มีความโดดเด่นด้านการใช้แผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ด้วยว่า ชุมชนหนองสาหร่ายได้เห็นโอกาสจากการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อน ๆ ในหลายพื้นที่ ว่า เครื่องมือสำคัญที่หลายชุมชนใช้ในการจัดการตนเอง คือ แผนแม่บทชุมชน ส่งผลให้ชุมชนหนองสาหร่ายเกิดความคิด อยากทำแผนแม่บทชุมชนของตนเองและในปี พ.ศ.2545 กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนก็เกิดขึ้น ภายใต้ความร่วมมือจากองค์กร หน่วยงานหลายแห่ง ซึ่งเปรียบเสมือนกัลยาณมิตรของชุมชนหนองสาหร่าย ได้แก่ พัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษาท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏหลายแห่ง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.)

นายศิโรตม์ จิตนิยม ประธานสถาบันการเงินชุมชนหนองสาหร่าย ได้กล่าวว่า

“แผนแม่บทชุมชนก็คล้ายกระจกบานใหญ่ ที่ส่องให้พี่น้องตำบลหนองสาหร่าย รู้ว่าเรายืนอยู่ตรงไหน จะอุดช่องโหว่อย่างไร ปัญหาบางอย่าง เรามองไม่ออกว่าเป็นปัญหา เหมือนเรายังไม่มีกระจกที่จะส่องดูว่า หน้าตาเราเป็นอย่างไร เมื่อเราค้นเจอปัญหา เราก็จะได้แก้ไข เหมือนการทำแผนที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในชุมชนของเรา”

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนหนองสาหร่าย เกิดจากอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏได้ร่วมกันเก็บข้อมูลชุมชน โดยมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ใช้เวลาเกือบหนึ่งปีที่ชุมชนได้ร่วมกันทำแผนแม่บท คล้ายการส่องกระจกบานใหญ่ที่สะท้อนเรื่องราวต่างๆ ของชุมชนออกมา ชุมชนได้มองเห็นเรื่องราวในอดีต และสถานการณ์ปัจจุบันที่กำลังเผชิญอยู่ กระจกใหญ่บานนี้ ได้สะท้อนให้ชาวชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เห็นว่า พวกเขากำลังประสบกับปัญหาหนี้สินจำนวนมาก จากข้อมูลที่ อสม.และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ได้ทำการศึกษาร่วมกัน ในปี 2543 พบว่า ชุมชนตำบลหนองสาหร่าย มีรายได้รวมกัน 76 ล้านบาท/ปี มีรายจ่าย 72 ล้านบาท มีหนี้สิน 86 ล้านบาท โจทย์แรกๆที่ชุมชนได้รับ คือ เมื่อชาวบ้านมีหนี้ จะจัดการหนี้อย่างไร? ด้วยเหตุผลนี้ ทำให้คนหนองสาหร่ายค้นหาทางออก ทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ในปี 2549 กลุ่มผู้นำชุมชน เห็นว่า ปัญหาดังกล่าวยังคงอยู่ จึงได้มีการสำรวจข้อมูลใหม่ร่วมกับ ธกส. มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ชุมชนหนองสาหร่ายพบว่า ชุมชนมีรายได้ 132 ล้านบาท/ปี รายจ่าย 147 ล้านบาท/ปี มีหนี้สิน 109 ล้านบาท ในการวิเคราะห์เรื่องรายจ่าย พบว่า เป็นรายจ่ายเพื่อการซื้อปุ๋ยเคมี ปีละ 34 ล้านบาท ซื้อน้ำดื่มปีละ 5 ล้านบาท ทำให้คณะกรรมการสภาผู้นำชุมชน ตั้งเป้าหมายว่า ในแต่ละปี ชุมชนหนองสาหร่ายจะต้องลดการใช้ปุ๋ยเคมี ให้ได้ปีละ 1 ล้านบาท อันเป็นที่มาของการตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด ที่หมู่ 1 ในชื่อตรา “สาหร่ายทอง” และ มีโรงงานผลิตน้ำดื่มในหมู่ 2 เพื่อขายในชุมชน ขณะเดียวกัน ก็

มีการรณรงค์ให้คนในชุมชนเพิ่มการออมด้วย เน้นให้คนในชุมชนทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำทุกเดือน เพื่อดูสถานะการเงิน และ ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง โดยใช้เวทีสภาผู้นำชุมชน เป็นกลไกในการระดมความคิด จนเกิดความเข้มข้นในการดำเนินการ มีเป้าหมายเพื่อลดหนี้สิน และ สร้างรายได้ให้กับชุมชน เริ่มจากการทำแผนชีวิต ไปสู่การทำแผนชุมชน และนำไปสู่แผนแม่บทชุมชนที่มีความชัดเจน ทำให้เกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เป็นจำนวนมาก ชุมชนตำบลหนองสาหร่ายจึงมีกลุ่มกิจกรรมหลากหลาย ที่ยืนอยู่บนเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาชุมชน สร้างชุมชนที่มีความสุข ลดรายจ่ายทั้งตำบล มีสุขภาพดีถ้วนหน้า และเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า พื้นที่ศึกษาทั้ง 10 พื้นที่ ต่างก็ใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน อันจะนำสู่ความเข้มแข็งในชุมชน และ ไม่มีพื้นที่ใด ใช้เพียงเครื่องมือใด เครื่องมือหนึ่ง ในการขับเคลื่อนงานชุมชน เนื่องด้วย บริบทและความเป็นพลวัติของชุมชนนั่นเอง

4.7 การสื่อสารและประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ จะใช้การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็ง เพื่อสื่อสารให้สาธารณะในวงกว้างได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ผ่านช่องทางกระจายข่าว สื่อบุคคล วิฑูรย์ชุมชน เว็บไซต์เครือข่ายออมบุญ รายละเอียดดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ลำดับ	กองทุน	เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน						
		4.1 กระบวนการ เรียนรู้ของ ชุมชน	4.2 การใช้ ระบบข้อมูล ชุมชน	4.3 การทำ บัญชี ครัวเรือน	4.4 สภา ผู้นำชุมชน	4.5 กองทุน สวัสดิการ ชุมชน/ กองทุน สัจจะ สะสมทรัพย์	4.6 แผนแม่บท ชุมชน	4.7 การสื่อสารและ ประชาสัมพันธ์ เช่น หอกระจายข่าว สื่อ บุคคล
1.	กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	X		-	-	X	X	-
2.	เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อ สวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคม อย่างยั่งยืน จ.ลำปาง	X		-	X	X	X	X (เว็บไซต์เครือข่ายออมบุญ)
3.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) อ.ภูเพียง จ.น่าน	X		-	X	X	X	X (หอกระจายข่าว อบร. แกนนำชุมชนเพื่อการสื่อสาร)
4.	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคาร หมู่บ้าน ต.บ้านปิน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา	X		X	-	X	X	X (วิทยุชุมชน)
5.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนา คุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโลม อ.เขาสมิง จ.ตราด	X		X	-	X	X	X

ตารางที่ 7 แสดงเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน						
		4.1 กระบวนการ เรียนรู้ของ ชุมชน	4.2 การใช้ ระบบข้อมูล ชุมชน	4.3 การทำ บัญชี ครัวเรือน	4.4 สภา ผู้นำชุมชน	4.5 กองทุน สวัสดิการ ชุมชน/ กองทุน สัจจะ สะสมทรัพย์	4.6 แผนแม่บท ชุมชน	4.7 การสื่อสารและ ประชาสัมพันธ์ เช่น หอกระจายข่าว สื่อ บุคคล
6.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนอง สาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี	X		X	X	X	X	X
7.	กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	X		X	-	X	X	X (ประชุมกันทุกเดือน ใช้หอกระจายข่าว สื่อบุคคล)
8.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู	X		-	-	X	-	-
9.	กองทุนสัจจะสวัสดิการไต้หวัน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ	X		X	-	X	X	X (หอกระจายข่าว สื่อบุคคล)
10.	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่อง พิน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	X		-	-	X	X	X

5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน

จากการศึกษาการดำเนินงานของชุมชน พบว่า มีหลายปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ในที่นี้จะกล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก ดังนี้

5.1 การรวมกลุ่ม

เกิดจากการรวมตัวกันของผู้คนที่มีความคิด ความเชื่อที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ร่วมกัน มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมือนหรือใกล้เคียงกัน มีพันธกิจร่วมกัน และดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน

ปูลัสตี มอนซอน และคณะ (2546) ได้ให้นิยามว่า “*กลุ่มหรือองค์กร*” คือ การเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลที่มีการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิดและมีเอกลักษณ์ ปรัชญาการทำงานที่ชัดเจน

5.2 การทำงานแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน โดยหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญดังนี้

1) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและเป็นสิทธิมนุษยชน ดังนั้น การพัฒนาจึงควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

2) ช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยเหตุผล 4 ประการ (เดวิด แมทธิวส์, 2542) คือ

2.1) การมีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นพื้นฐาน ช่วยให้กลุ่มที่ถูกกีดกันด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้มีโอกาสเสนอสิ่งที่ตนเองต้องการต่อผู้จัดทำนโยบายการพัฒนา และพัฒนาระดับฐานะให้สูงขึ้น หลุดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ

2.2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้รัฐบาลสามารถระดมทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ความรู้ ทักษะ บุคคล และแม้แต่ที่ดิน และทุนที่ต้องใช้ในการพัฒนา

2.3) การมีส่วนร่วมช่วยปรับปรุงการกระจายสินค้าและบริการ ตลอดจน การกระจายรายได้ให้ดีขึ้นและการมีชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี

2.4) ช่วยสนองความต้องการทางจิตวิทยาของประชาชน จากการได้มีอิทธิพลในการตัดสินใจต่อเรื่องที่กระทบถึงชีวิตและการทำงาน

3) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจังทุกขั้นตอนจะช่วยให้ประชาชนมีพลังการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ในสังคม

4) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาช่วยแสดงนัยยะถึงการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการยอมรับและการใช้ความคิดใหม่ วิธีการใหม่ หรือ นวัตกรรมบางอย่าง ซึ่งการยอมรับและการใช้นวัตกรรมนี้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนา

6) การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาจะทำให้ประชาชนสามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่และช่วยให้ได้แนวทางแก้ปัญหาเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมกับปัญหาของชุมชนได้มากกว่าการให้บุคคลภายนอกเข้ามาช่วยแก้ไขปัญห

5.3 คุณธรรมและความซื่อสัตย์

คุณธรรมและความซื่อสัตย์ มักจะพบอยู่คู่กันเสมอ หากคุณธรรมเปรียบเสมือนพี ความซื่อสัตย์ก็เปรียบเสมือนน้อง เช่น คนที่มีคุณธรรมประจำตัว ก็มักจะมี ความซื่อสัตย์สุจริตมาด้วย ในทางพระพุทธศาสนา “คุณธรรม” นั้นเปรียบเสมือนที่อยู่ของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ที่พึงมีและพึงปฏิบัติเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีเกณฑ์ในการปฏิบัติ ดังนี้

1) ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของทุกฝ่าย เช่น ต้องไม่เบียดเบียนตนเพื่อผู้อื่น หรือไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพื่อตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพื่อส่วนรวม แต่ต้องเกื้อกูลกัน รับผิดชอบร่วมกัน ในสัดส่วนที่เป็นธรรม

2) เป็นไปเพื่อสุขทุกกาลเวลา โดยต้องไม่เสพสุขปัจจุบันเพื่อทุกข์ในอนาคต แต่เป็นไปเพื่อสุขปัจจุบันและสุขอนาคต

นอกจากนั้น ในทางพุทธศาสนาแล้วยังถือว่าคุณธรรม คือ รากฐานแห่งความเจริญก้าวหน้าร่วมกันอย่างยั่งยืน ดังนั้น หากผู้คนในชุมชนใด มีคุณธรรมและปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค ชุมชนนั้น ก็จะสามารถเจริญก้าวหน้าร่วมกันได้อย่างยั่งยืน หมายรวมถึงความสามารถที่จะช่วยกันฟันฝ่าอุปสรรค หรือ ผ่านพ้นวิกฤตที่ชุมชนได้รับอย่างสง่างาม (อัครา ศุภเศรษฐ์, 2550)

5.4 จิตอาสา/จิตสาธารณะ

ปัจจุบันนี้ เรามักจะได้ยิน คำว่า “จิตอาสา/จิตสาธารณะ” กันบ่อย ๆ ในงานพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้นำ/แกนนำชุมชน ต่าง ๆ แทบจะเป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้นำเลยก็ว่าได้ และคำ ๆ นี้ ยังมักจะถูกเชื่อมด้วย ความเสียสละ และการมีเวลาให้กับการทำกิจกรรมบางสิ่งบางอย่าง ทั้งในเชิงความคิด หรือ กระบวนการลงมือทำงาน มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของผู้คนในสังคมนั้น ๆ

นอกจากนั้น “จิตอาสา/จิตสาธารณะ” ก็มักจะเกิดจากพันธสัญญาทางจิตใจ มากกว่า พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ลักษณะของการทำงานแบบจิตอาสา /จิตสาธารณะ จึงเป็นอิสระ การแสดงออกซึ่งการกระทำต่าง ๆ ออกมาจากจิตใจของผู้กระทำ ไม่ได้เกิดจากคำสั่งการใด ๆ หรือ หากจะมีก็เป็นการสั่งการของหัวใจที่อยากเห็นชุมชน/ท้องถิ่นของตน มีความเข้มแข็งและผาสุก ผู้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

5.5 การมีศักยภาพและมีกระบวนการที่ทันสมัย

คำว่า “ศักยภาพ” ในที่นี้หมายถึง ความสามารถสูงสุดที่เป็นไปได้ของบุคคล ภายใต้การบำรุงส่งเสริมอย่างเต็มที่ และ ถูกทาง ทั้งทางกายและทางจิต ซึ่งความสามารถที่มนุษย์มีอยู่ ยังไม่ใช้ศักยภาพ ดังนั้น จึงต้องมีการ “พัฒนาความสามารถ” หรือ “พัฒนาสมรรถนะ” เพื่อให้สามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวออกมาใช้ทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพ ปัจจุบันยังไม่มีใครสามารถสร้างเครื่องมือวัดศักยภาพของมนุษย์ได้ แม้เพียงการวัดความสามารถที่เกิดขึ้น ก็ยังไม่ทราบว่า ผลที่วัดได้นั้น ตรงกับความ เป็นจริงหรือไม่

ส่วนคำว่า “กระบวนการทัศน์” (Paradigm) หมายถึง วิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความเป็นจริง บางคน แปลว่า ทศนะแม่บท เพราะเป็นทัศนะพื้นฐานที่เป็นตัวกำหนดวิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่าและวิธีชีวิตทั้งหมดของผู้คน คำว่า กระบวนทัศน์ ปรากฏครั้งแรกในหนังสือ The Structure of Scientific Revolutions ในปี ค.ศ. 1962 โดย Thomas S. Kuhn (1922-

1996) ในหนังสือนี้ Kuhn ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นลักษณะของการปฏิวัติในวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ว่า มีจุดตั้งต้นอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ เมื่อกระบวนทัศน์เปลี่ยนแปลงไปจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนการตั้งคำถามในการค้นคว้า เมื่อคำถามเปลี่ยนข้อมูลที่ต้องการตอบคำถามก็เปลี่ยน ในกระบวนทัศน์ใหม่ ถือว่า ความรู้เป็นเพียงภาพสร้าง (Construct) ของความจริงเท่านั้น โดยความจริงที่สร้างขึ้นจะเกี่ยวโยงกับภูมิหลังหรือสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้วในตัวผู้สร้าง เช่น แนวคิด ทฤษฎี และบริบทแวดล้อมทางสังคม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมถึงจากประสบการณ์การปฏิบัติการจริงในชีวิต หรือ เป็นกระบวนสร้างทางสังคม (Social Construction) นั่นคือ ไม่ว่าความรู้ ความเข้าใจ หรือทฤษฎี สิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีอยู่แล้ว ไม่ใช่ความจริงหรือไม่ใช่คำตอบ หากเป็นเพียงความคิดที่แต่ละสังคมสถาปนาขึ้นมา หรือ สร้างขึ้นมาจากพื้นฐานความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการอธิบายความสัมพันธ์นั้น ประกอบกับ มนุษย์อาศัยอยู่ในบริบททางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน จึงมีการสร้างความรู้ทั้งจากความสัมพันธ์ทางสังคม การดิ้นรนต่อสู้กับปัญหาเพื่อให้สามารถมีชีวิตรอดและดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ สิ่งที่เราเรียกว่าความจริงจึงไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวและไม่ได้มีคุณสมบัติเป็นสากล หากแต่มีได้หลากหลายขึ้นอยู่กับบุคคลและบริบทและประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมอันเป็นที่มาของความจริงนั้นๆ

ดังนั้น การมองความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะทั้งผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ต่างมีปฏิสัมพันธ์และอิทธิพลต่อกัน อันเป็นส่วนสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและตรงประเด็น และการที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อทฤษฎีของความรู้ (Theory of Knowledge) จะทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า ความรู้แต่ละชุดเกิดขึ้นมาได้อย่างไร อิงอยู่กับความเชื่อหรือโลกทัศน์แบบใด เพราะผู้สร้างที่ยืนอยู่บนความรู้คนละชุดย่อมผลิตความรู้ในเรื่องเดียวกัน ออกมาแตกต่างกันนั่นเอง ขณะเดียวกันกระบวนทัศน์ใหม่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล แต่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจด้วยการตีความ (Interpretation) พฤติกรรม หรือ ปรากฏการณ์ที่ศึกษา ด้วยเชื่อว่า สิ่งที่เป็นเหตุและผลไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะทั้งเหตุและผลต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน

ตัวอย่าง ชุมชนเกาะหมาก หมู่ 2 บ้านช่องฟีน ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง ที่ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ มีเป้าประสงค์เพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการพึ่งตนเองเป็นหลัก โดยใช้กลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือรวมกลุ่มคนในชุมชนให้ทำงานด้วยกัน ที่สำคัญคือ ชุมชนเชื่อมั่นว่า การรวมกลุ่มจะแก้ปัญหาบางอย่างให้กับคนในชุมชนได้ และเพื่อดูแลฐานทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ภายใต้อาณัติของสิ่งแวดล้อมที่ดีและสิ่งแวดล้อมที่สะอาด กลุ่มแกนนำชุมชน ได้ร่วมกันจัดทำกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อกัน ภายใต้อาณัติของสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จึงได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เช่น แพลนชุมชน ในราคาที่เป็นธรรม ซึ่งได้รับการตอบรับจากชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยว่า ชาวประมงไม่ต้องเสียเวลาหาตลาด และขายได้ราคาที่เป็นธรรม ส่วนผู้บริโภคก็ได้อาหารสด และราคาถูกกว่าท้องตลาด นอกจากนี้ ยังมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่นให้ชุมชน อีกด้วย

หากจะมองให้เชื่อมโยงกับเรื่องสุขภาพ จะพบว่า ชุมชนมองไกลถึงความยั่งยืนของทรัพยากรทางทะเล ซึ่งเป็นแหล่งอาหารหลักของท้องถิ่น ดังนั้น ถ้าฐานทรัพยากรทางทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ ภายใต้วงแวดล้อมที่สะอาด ก็จะเป็นผลดีต่อผู้บริโภคสัตว์น้ำในทะเล มีสุขภาพดีไปด้วย นับเป็นการสร้างเสริมสุขภาพของคนในชุมชนทางอ้อม แต่เส้นทางการทำงานของบ้านช่องพิน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก ใช่ว่าจะโรยด้วยกลีบกุหลาบ เนื่องจาก เป็นที่ทราบดีว่าชุมชนเกาะหมากนั้น มีทรัพยากรธรรมชาติ อีกอย่างหนึ่งที่มีมูลค่ามหาศาล นั่นคือ ธุรกิจรังนกนางแอ่น ซึ่งเป็นที่น่าแปลกใจว่า ผลประโยชน์ดังกล่าว กลับตกอยู่กับคนกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น แต่ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ หรือเจ้าของทรัพยากร กลับไม่ได้ผลประโยชน์เท่าที่ควร ดังนั้น การขับเคลื่อนงานในช่วงแรกๆ ชุมชนจึงมักได้รับแรงกดดันจากอิทธิพลมีอยู่เสมอ แต่ด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงของกลุ่มแกนนำในฐานะคนรักบ้านเกิด ก็สามารถพิสูจน์ความจริงใจ ความซื่อสัตย์สุจริต จนในที่สุด สามารถดำเนินงานมาได้ราบรื่นทุกวันนี้นี้ แม้ความสำเร็จของชุมชน จะยังไม่เต็มร้อย แต่ชุมชนก็รู้สึกภาคภูมิใจ ที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นหม้อข้าวหม้อแกงของตนเองไว้

5.6 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน

ประวัติศาสตร์ชุมชน เปรียบเสมือนรากเหง้าทางวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นตัวช่วยอธิบายให้สังคมภายนอกได้เข้าใจ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนบุคลิกของผู้คนในชุมชนนั้น จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ที่ทำการศึกษา ในแต่ละพื้นที่ ล้วนมีวัฒนธรรมที่ต่างกันอย่างชัดเจน และมีอยู่หลายแห่งที่พยายามรักษาวัฒนธรรมที่ต่างเหล่านั้นไว้ เพื่อสืบทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไป

ชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน เป็นตำบลที่มีความโดดเด่น ทางด้านการเชื่อมร้อยประวัติศาสตร์ของชุมชน กับ ผู้คนในชุมชนที่กำลังถูกกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ภายนอกเข้ามา

ดังนั้น ประวัติศาสตร์ของชุมชนน้ำเกี๋ยน จึงเปรียบเสมือนภูมิคุ้มกัน ให้ผู้คนมีหลักยึดในการดำรงชีวิต เพื่อไม่ให้วิ่งตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนี้ ชาวชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน ก็ยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ตามฤดูกาล โดยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นฤดูกาลแห่งการเริ่มเพาะปลูกพืชไร่ การหว่านกล้าในนา การลงแขกดำนา (ปัจจุบันนี้ ประเพณีการลงแขกดำนา หรือ เกี้ยวข้าว ได้หายไปจากวิถีชีวิตของคนไทยนานแล้ว) ช่วงเดือนกรกฎาคม ถึง สิงหาคม เป็นช่วงที่พืชไร่ และข้าวเจริญเติบโต ชาวบ้านจะดูแลให้ปุ๋ยและหาปลาจากลำน้ำเกี๋ยนเป็นอาชีพเสริม เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต ในเดือนกันยายนถึงเดือนมีนาคม ชาวบ้านจะมีการลงแขกเก็บเกี่ยวพืชผล ช่วงเดือนเมษายน เป็นช่วงที่ว่างจากการดูแลเรือกสวน ไร่ นา จึงเป็นช่วงเดือนที่ชุมชนน้ำเกี๋ยน มีความสนุกสนาน รื่นเริง เนื่องจาก ได้หยุดพักจากการทำงานตลอดทั้งปี มีประเพณีทำบุญ เช่น การทำบุญในวันสงกรานต์ ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า และ ชาวบ้านยังมีกิจกรรมทางประเพณีร่วมกัน ได้แก่ งานปอย (งานบวช) งานศพ การจุดบั้งไฟ ซึ่งชุมชนเชื่อว่า “เป็นการส่งให้อายุยืน” ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา และ งานประเพณี 6 เป็ง ไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง

ในอดีต คนในชุมชนน้ำเกี๋ยน มีความสัมพันธ์อันแนบแน่น ทำให้ผู้คนไม่นิยมเดินทางไปทำงานที่อื่น เป็นเวลานานๆ เนื่องจากมีการรวมกลุ่มกันเหนียวแน่น และก่อกวนกับการคมนาคมที่

ไม่สะดวก ดังนั้น คนในชุมชนจึงมักจะแต่งงานกันในหมู่บ้านเดียวกัน ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ มีนามสกุลที่ขึ้นต้นด้วย คำว่า “ดี” กว่า 26 นามสกุล เช่น ดีปานา ดีปินตา ดีพรมกุล ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเครือญาติกัน (รวมถึงกลุ่มผู้นำจำนวน 42 คน ที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน) จึงทำให้ชุมชน มีความรัก ความเอื้ออาทร มีการพึ่งพาอาศัยกัน และ มีการทำงานร่วมกันสูง ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งกลุ่มกองทุนต่าง ๆ ในระดับตำบล จำนวนกว่า 59 กลุ่ม และในระดับหมู่บ้าน จำนวน 16 กลุ่ม อาทิ เช่น กองทุนธนาคารชุมชน กองทุนเกษตรทฤษฎีใหม่ กองทุนโรงสีข้าวชุมชน กองทุนเพื่อการศึกษา กองทุนฌาปนกิจศพ กองทุนสุขภาพ กองทุนน้ำดื่ม กองทุนแม่บ้านสุขภาพตำบล กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มทอผ้า กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ฯลฯ

5.7 ลักษณะผู้นำของชุมชน ผู้บริหารยุคใหม่

ผู้นำชุมชน คือ คนที่ผู้อื่นในชุมชน อยากเดินตามวิธีคิด วิธีแก้ปัญหา ปัจจุบันเป็นยุคสมัยที่ชุมชน/หมู่บ้านเปลี่ยนแปลง ชุมชนจึงต้องการผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ และเข้าใจสังคมที่มีความสลับซับซ้อน มีประสบการณ์ สามารถบริหารจัดการชุมชนให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ และสามารถแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นได้ ไม่เหมือนสมัยก่อนที่พออ่านออกเขียนได้ก็ไ้ได้เป็นผู้นำแล้ว ปัจจุบันการแข่งขันในการก้าวเป็นผู้นำสูงกว่าในสมัยดั้งเดิม

ลักษณะผู้นำที่ดี ประกอบด้วย ต้องมีภาวะความเป็นผู้นำ มีระบบการจัดการดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ บุคลิกภาพดี สุขภาพกาย สุขภาพจิตดี ความทรงจำดี และที่สำคัญต้องมีทักษะในการสื่อสารที่ดีด้วย

คุณสมบัติที่ดีของผู้นำชุมชน หมายถึง คุณงามความดี ลักษณะประจำตัวที่มีมาก่อนจะได้รับตำแหน่งในชุมชน ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี เป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นคนเสียสละ ซื่อสัตย์ ซื่อตรง เป็นคนอ่อนไหว อ่อนน้อมถ่อมตน มีความพยายาม เด็ดเดี่ยว ไม่เป็นคนเกรี้ยวกราด หรือ ถืออำนาจบาตรใหญ่ ไม่เบียดเบียนหรือสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น มีความอดกลั้น ยึดความถูกต้อง ไม่ยึดถือความถูกต้อง

ตัวอย่าง ผู้นำชุมชนพระบาทวังตวง อ.แม่พริก จ.ลำปาง ซึ่งมีกลุ่มข้าราชการเกษียณ ประชาชน ชาวบ้าน บรรพบุรุษ ฯลฯ เข้ามาขับเคลื่อนงาน “ออมบุญวันละหนึ่งบาทเพื่อสวัสดิการ” ซึ่งได้รับการตอบรับและความร่วมมือของชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยว่า เป็นผู้ที่มีบารมีในท้องถิ่น ที่ได้รับความไว้วางใจ ความเชื่อถือ เชื่อใจ ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของชาวบ้านท่านหนึ่งที่ว่า

“...ชาวบ้านเขาเชื่อในระบบราชการ ถ้าได้รับความร่วมมือจากข้าราชการ โดยการบอกกล่าว ผ่านบ้านกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน หรือ ศูนย์ราชการก็ได้ คนไทยเชื่อราชการ ถ้าข้าราชการเป็นคนนำการทำงานก็จะดีขึ้น”

นอกจากนั้น ภาวะความเป็นผู้นำ ยังเป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เป็นการถ่ายทอดความดี ความเสียสละ จากรุ่นสู่รุ่น ดังคำพูดของคณะกรรมการท่านหนึ่งที่ว่า

“โคตรเหง้า ตันตระกูลเดิมเขาทำไว้ดี ป่อเป็นข้าราชการ สร้างสังสมไว้ให้หมู่เฮาดี คนในหมู่บ้านก็เลยเชื่อถือ”

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า พื้นที่ศึกษาทั้ง 10 พื้นที่ ต่างก็มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้บริบทชุมชน และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่หลากหลาย แตกต่างกันไป ดังรายละเอียดในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ลำดับ	กองทุน	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน						
		5.1 การ รวมกลุ่ม	5.2 การทำงาน แบบมีส่วนร่วม	5.3 คุณธรรม ความ ซื่อสัตย์	5.4 จิตอาสา/ จิตสาธารณะ	5.5 การมีศักยภาพ และมีกระบวนการ ทัศน์ใหม่	5.6 ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของ ชุมชน (ความเป็นเครือญาติ การรักษาถิ่นฐานบ้าน เกิด)	5.7 ลักษณะ ผู้นำชุมชน / ผู้บริหารยุค ใหม่
1.	กองทุนสวัสดิการชุมชน วันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	X	X	X	X	X	X	X
2.	เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อ สวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่าง ยั่งยืน จ.ลำปาง	X	X	X	X	X	X	X
3.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) อ.ภูเพียง จ.น่าน	X	X	X	X	X	X	X
4.	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน ต.บ้านปิน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา	X	X	X	X	X	X	X
5.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด	X	X	X	X	X	X	X

ตารางที่ 8 แสดงปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ต่อ)

ลำดับ	กองทุน	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน						
		5.1 การ รวมกลุ่ม	5.2 การทำงาน แบบมีส่วนร่วม	5.3 คุณธรรม ความ ซื่อสัตย์	5.4 จิตอาสา/ จิต สาธารณะ	5.5 การมีศักยภาพ และมีกระบวนการ ทัศน์ใหม่	5.6 ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของ ชุมชน (ความเป็นเครือญาติ การรักษากันฐานบ้าน เกิด)	5.7 ลักษณะ ผู้นำชุมชน / ผู้บริหารยุค ใหม่
6.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี	X	X	X	X	X	X	X
7.	กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	X	X	X	X	X	X	X
8.	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู	X	X	X	X	X	X	X
9.	กองทุนสัจจะสวัสดิการชาวบ้าน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ	X	X	X	X	X	-	X
10.	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ บ้านช่องฟืน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	X	X	X	X	X	X	X

6. บทสรุป

ชุมชนมองเห็นความสำคัญของการมีสวัสดิการของชุมชนเอง การรวมตัวของคนในชุมชน ตลอดจนการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรม ที่มุ่งเน้นการจัดสวัสดิการ ให้กับคนในชุมชนของตนเอง เน้นการพึ่งพาตนเองและการพึ่งพากันเอง เป็นหลักยึดในการดำเนินงานของชุมชน ดังนั้น การสร้างหลักประกันชีวิตให้กับประชาชน โดยประชาชนด้วยตนเอง จึงเริ่มขึ้น ดังเช่น ประสบการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่หลายตำบล กระจายอยู่ทั่วประเทศ รวมทั้งผู้นำชุมชนที่โดดเด่นในเรื่องนี้ เช่น พระอาจารย์สุบินปณีโต จาก จ.ตราด ครูชบ ยอดแก้ว จาก จ.สงขลา หรือ ครูมุกดา อินตะสาร จาก จ.พะเยา เป็นต้น

6.1 ความเข้มแข็งของชุมชน กับ ระบบหลักประกันสุขภาพในพื้นที่

จากจุดเริ่มต้น แนวคิดการพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพากันเองของคนในชุมชน กลายเป็นความพยายามในการระดมทุน (ที่เป็นตัวเงิน) ภายในชุมชน ในลักษณะเงินออม เพื่อให้สมาชิกกู้ และนำรายได้จากดอกเบี้ยมาจัดสรรเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน เพื่อดูแลสมาชิก ใช้จุนเจือการออมเพื่อกู้ โดยใช้เงินเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีชุมชนหลายแห่ง ที่มีระบบการบริหารจัดการที่ดี จนประสบความสำเร็จ และ ถูกนำความรู้เหล่านั้น ไปขยายผลและนำไปปรับใช้ในชุมชนต่างๆ เกือบทั่วประเทศ โดยชุมชนเอง/ภาครัฐ

แนวคิดการพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพากันเองของชุมชน นำมาซึ่งการจัดสวัสดิการชุมชนที่น่าสนใจ และจากประสบการณ์การดำเนินงานของชุมชน ทั้งในส่วนของกองทุนสวัสดิการวันละบาท กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ชุมชน ฯลฯ ทำให้ชุมชนรู้ว่า หากบริหารจัดการไม่ดี ก็จะเป็นการทำลายความเข้มแข็งของชุมชน ได้เช่นกัน

1) แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลของกระบวนการพัฒนาที่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านที่รู้จักวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง รู้จักเก็บข้อมูลชุมชนด้วยตนเอง รู้จักวางแผนแม่บทและดำเนินการตามแผนนั้นด้วยตนเอง

ชุมชนเข้มแข็งเริ่มจากการค้นพบศักยภาพของตนเอง ค้นพบภูมิปัญญาของตนเอง ค้นพบแนวทางที่จะพัฒนาตนเองจาก “ทุนเดิม” ที่มีอยู่

ชุมชนเข้มแข็งเป็นกระบวนการทางปัญญา ก่อให้เกิดปัญญาซึ่งเปรียบเสมือนแสงสว่างนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ซึ่งก็คือปัญหาที่หมักหมมอยู่ในทุกครัวเรือน ทุกชุมชน

กระบวนการต่อสู้และการปรับตัวของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จได้นั้น มิได้เกิดจากคนเพียงคนเดียว แต่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่มองเห็นปัญหาร่วมกัน และมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน ชุมชนแต่ละชุมชนอาจมีจุดเริ่มต้นปัญหา หรือ รับรู้ว่าตนเองประสบปัญหาในด้านที่แตกต่างกัน ดังนั้น การตระหนักและเข้าใจในปัญหาจึงเป็นจุดเริ่มต้น ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและปรับตัวของชุมชน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ชุมชนเริ่มต้นต่อสู้กับปัญหา นอกเหนือจากประเด็นที่ชุมชนตระหนักว่า ตนเองมีศักยภาพในด้านใด ที่จะสามารถคลี่คลายหรือเผชิญหน้ากับปัญหาได้บ้าง

กระบวนการที่สะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา เช่น กิจกรรมเพื่อการรวมกลุ่ม กิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน หลังจากนั้น จึงลงมือปฏิบัติกิจกรรม ที่ชุมชนเชื่อว่า จะสามารถจัดการหรือคลี่คลายปัญหาให้ชุมชนได้

การรวมกลุ่มของคนในชุมชน การรวมกลุ่มกันของผู้ในชุมชนในระยะแรกนั้น มักเป็นกลุ่มเล็ก ๆ 3-5 คน เป็นกลุ่มแกนที่ปรึกษาหารือกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อคิดวิเคราะห์ปัญหา วางแผนในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เมื่อได้คำตอบเบื้องต้นแล้ว ในชุมชนที่พระสงฆ์และวัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน กลุ่มแกนนำมักแสวงหาการสนับสนุนจากพระสงฆ์หรือผู้นำที่เป็นทางการ เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จได้ง่ายขึ้น หลังจากนั้น จึงเป็นการขยายความคิด ขยายกลุ่มไปสู่ชาวบ้านจำนวนมากขึ้น เพื่อการยอมรับร่วมปรึกษา ร่วมดำเนินกิจกรรมต่อไป แต่โดยทั่วไปกลุ่มแกนนำนี้มักจะทำหน้าที่เป็นผู้นำทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติ

การกำหนดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา ในกระบวนการร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมวางแผนกันของกลุ่มผู้นำและอาจรวมถึงชาวบ้านทั่ว ๆ ไปนั้น จนได้กิจกรรมที่กลุ่มคิดว่าจะแก้ปัญหาของชุมชนได้ กิจกรรมนั้นอาจได้มาจากการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาใช้ใหม่ โดยอาจเปลี่ยนรูปแบบเพื่อปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการใช้สอย ให้สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน

การลงมือปฏิบัติกิจกรรม การลงมือปฏิบัติกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของชุมชน หากเป็นกิจกรรมที่สามารถทำพร้อมกันได้ทันที ผู้นำชุมชนก็มักจะแสวงหาความร่วมมือร่วมใจกันด้วยวิธีการต่าง ๆ ก่อน เช่น การพูดชักชวนให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ และความจำเป็นในการทำกิจกรรม หากเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านยังไม่แน่ใจว่าทำแล้วจะได้ผลหรือไม่ กลุ่มผู้นำมักจะเป็นผู้ทดลองทำก่อน เมื่อเห็นผลแล้วชาวบ้านจึงทำตาม เช่น การรวมกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการจัดสวัสดิการเกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างนี้เป็นต้น โดยกิจกรรมของชุมชนนั้น อาจมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ หลายอย่างก็ได้ เช่น

- กิจกรรมเพื่อการรวมกลุ่ม ดังที่ได้กล่าวว่า การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านเป็นขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน การรวมกลุ่มเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนในชุมชน เพื่อหาอุดมการณ์และการปรับตัวร่วมกัน การรวมกลุ่มจึงทำให้เกิด หรือ เสริมพลังของ “ความเป็นชุมชน” ให้มีแรงเกาะเกี่ยวแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

- กิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน การแก้ปัญหาบางเรื่องอาจมีลักษณะเป็นนามธรรม หรือ เป็นปัญหาที่ผู้นำชุมชนรู้สึกว่า มีต้นตอปัญหามาจากจิตสำนึกของคนก็จะใช้กิจกรรมนี้ในการดำเนินงาน ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามบริบทของชุมชน เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านโต้งโต้น ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู ที่มีชีวิตผูกพันกับชุมชน ศาสนา และประเพณี ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดึกดำบรรพ์ ได้เกาะเกี่ยวลูกหลาน ให้มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด เห็นคุณค่าของการเป็นคนท้องถิ่น ผ่านการทำกิจกรรมบุญบั้งไฟ จนได้รับเงินรางวัล และนำมาจัดตั้งเป็นกองทุนเยาวชน กองทุนบั้งไฟ เพื่อเป็นสวัสดิการทุนการศึกษาให้กับสมาชิก นอกจากนั้น จัดสรรงบประมาณบางส่วนไว้เป็นสวัสดิการเพื่อทำประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น จัดทำรั้ว/ห้องน้ำวัด และ โรงเรียน ฯลฯ

- กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน เป็นที่ทราบกันดีว่า ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาพื้นฐานของทุกชุมชน ในสังคมไทย กิจกรรมในด้านนี้ จึงมีการจัดระบบที่ชัดเจนกว่ากิจกรรมด้านอื่น ๆ ปัญหาเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุน หนี้สิน และรายได้ ดังนั้น ชุมชนจึงได้แสวงหารูปแบบกิจกรรมมาช่วยผ่อนคลายนโยบายดังกล่าว

มีหลายพื้นที่ ได้รับแนวคิด **“การออม และการพึ่งพาตนเอง”** จากบทเรียนการทำงานของเพื่อนบ้าน เช่น จ.ลำปาง จ.เชียงใหม่ จ.น่าน จ.หนองบัวลำภู จ.สุรินทร์ จ.ตราด (พระอาจารย์สุบินปณีโต เป็นผู้นำ) และ จ.สงขลา (ครูชบ ยอดแก้ว) ที่สามารถใช้กองทุนสวัสดิการ หรือ กองทุนสัจจะออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาของชุมชนได้ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนกันเอง

ในหลายพื้นที่ ได้แนวคิดการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จากประสบการณ์การทำงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การทำงานกับกองทุนเพื่อสังคม (SIF) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ฯลฯ ถึงแม้ว่า จะมีที่มาของแนวคิด/จุดเริ่มต้น ที่แตกต่างกัน แต่ทุกชุมชนพื้นที่ ล้วนมีเป้าหมายเดียวกัน คือ **“ความพยายามที่จะพึ่งพาตนเอง ในการจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชน”** อันได้แก่ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาความยากจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหายาเสพติด ฯลฯ โดยไม่ได้อาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เพียงอย่างเดียว เช่น

ชาวบ้าน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ ที่ได้นำเงินคืนทุนจากการทำงาน SIF มาก่อตั้งเป็นกองทุนเพื่อการดูแลสวัสดิการของคนใน ต.เมืองแก เช่น กลุ่มออมทรัพย์(อสม. ก่อตั้งปี 2539) กองทุนสุขภาพภาคประชาชน (เริ่มดำเนินการตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน) กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท(เริ่มดำเนินการปี 2550) เป็นกองทุนที่ชุมชนร่วมกันจัดตั้งก่อนการมีกองทุนหลักประกันสุขภาพ หรือ ชาวชุมชน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ ซึ่งมีวิวัฒนาการการจัดสวัสดิการชุมชน เริ่มจากพระครูอุดมโพธิกิจ เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง โดยช่วงแรกนั้น เป็นการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่เข้าไปร่วมปฏิบัติธรรมในวัด จากนั้น ได้ขยายให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ กอปรกับ ได้รับแนวคิดเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน จากทีมนักวิจัยในท้องถิ่น จากชุดโครงการวิจัยชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่ จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สสส. จึงเกิดการรวมตัวกันจัดตั้ง กองบุญสวัสดิการไทบ้านขึ้น และยังคงดำเนินการมาได้จนถึงปัจจุบัน

- กิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนที่มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชัดเจน ในกรณีศึกษาที่ยกมา ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่องพิน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง ซึ่งเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2533 ชุมชนได้มีแนวคิดในการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา เนื่องจาก ทรัพยากรสัตว์น้ำเริ่มน้อยลง อย่างเห็นได้ชัดเจน ชาวบ้านจึงช่วยกันหาวิธีการคืนความอุดมสมบูรณ์สู่ทะเลอีกครั้ง โดยมีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ในเวลาช่วงค่ำ หรือ กลางคืน ซึ่งเป็นเวลาที่พี่น้องว่างเว้นจากการทำงาน ในระยะแรกๆ จะมีแกนนำเข้าไปพูดคุยกับชาวบ้านคืนละ 4-5 หลังคาเรือน จากนั้น จำนวนสมาชิกจึงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้ง องค์การพัฒนาเอกชน ของโครงการแลได้ ได้เข้ามาให้แนวคิดในการพูดคุย และ พาไปศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์ที่ชุมชนศิรีวง จ.นครศรีธรรมราช จึงได้กลับมาประชุมกับชาวบ้าน เพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่องพิน เพื่อฟื้นฟูทะเลสาบ ซึ่งชาวบ้านบ้านเห็นด้วยให้มีการจัดตั้งกลุ่มและมีการคัดเลือกคณะกรรมการ ใน

วันที่ 15 มิถุนายน 2534 และถือเอาวันที่ 15 ของทุกเดือน เป็นวันทำการของกลุ่มออมทรัพย์ โดยกิจกรรมหลักที่ทำในช่วงแรก ได้แก่ การทำเขตอนุรักษ์แบบทดลองในการจัดการกับทรัพยากรสัตว์น้ำ ด้วยเหตุว่า ชุมชนได้ปรับวิธีทำงาน ให้เห็นผลสำเร็จเร็ว แล้วนำกลับมาปรับใช้ในชุมชน ซึ่งก็ได้รับผลสำเร็จสูง โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนเป็นอย่างดี จากผลการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ได้จัดสรรเงินกำไรร้อยละ 3 มาจัดตั้งเป็นกองทุนฟื้นฟูทะเลสาบและสิ่งแวดล้อม

- กิจกรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ได้แก่ ชาวชุมชนตำบลน้ำเกีฮัน อ.ภูเพียง จ.น่าน ที่ใช้กิจกรรมการทอผ้า การเย็บใบตอง การทำบายศรี การเล่นดนตรีพื้นบ้าน เป็นตัวเชื่อมวัฒนธรรมประเพณีถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในกลุ่มต่างๆ

2) ระบบหลักประกันสุขภาพในพื้นที่: เครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ต้องการเห็นกองทุนหลักประกันสุขภาพ เป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคี 3 ภาคส่วน คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น , หน่วยงานสาธารณสุข และชุมชน โดยมีความคาดหวังว่า กองทุนหลักประกันสุขภาพ ฯ จะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ จากการศึกษา พบว่า มีหลายพื้นที่ที่ใช้กองทุนหลักประกันสุขภาพเป็นเครื่องมือในการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดูแลสุขภาพ เป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนจะได้มาพบปะ พูดคุยและปรึกษาหารือกัน มาร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชน ในทุกมิติ คือ สุขภาพกาย ใจ สังคม จิตวิญญาณ และ พบว่า คณะกรรมการบริหารจัดการจากกองทุนสวัสดิการชุมชน ส่วนใหญ่ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพในพื้นที่ ซึ่งหากกองทุนหลักประกันสุขภาพในพื้นที่ใด มีสัดส่วนคณะกรรมการฯ ที่มาจากกองทุนสวัสดิการชุมชน มากกว่าร้อยละ 50 พื้นที่นั้น จะสามารถขับเคลื่อนงานได้ดี ทั้งนี้ เนื่องจากคณะกรรมการฯ ได้มีโอกาสใช้ประสบการณ์และความรู้ความสามารถที่ได้สั่งสมมาจากการงานกองทุนสวัสดิการชุมชน มาปรับใช้ในการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งหนึ่งที่กล่าวว่า

“จริง ๆ อาศัยพื้นฐานเดิมในการขับเคลื่อนการทำงาน พยายามใช้ฐานทางสังคมที่เขาไว้วางใจเนื่องจาก ทำงานกันมากกว่า 10 ปี ถ้าเราเอางานลงไปในพื้นที่ สมาชิกต้องดูว่า เรามีประสบการณ์การทำงาน มีเรื่องต่างพร้อม มีความตั้งใจจริงในการทำงาน มีความ เสียสละเพื่อส่วนร่วม และมีจิตสาธารณะ หรือไม่...ถ้าเป็นศูนย์รวมน้ำใจเขายอมรับ งานเคลื่อนได้สะดวก”

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการของชุมชน ที่เข้าไปเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพ จะมีบทบาทสูงในการดำเนินกิจกรรมของกองทุนหลักประกันสุขภาพ ดังรายละเอียดในตารางที่ 9

**ตารางที่ 9 แสดงสัดส่วนของคณะกรรมการบริหารกองทุนหลักประกันสุขภาพ
ระดับพื้นที่/ตำบลที่มาจากกองทุนสวัสดิการชุมชน**

ลำดับ	จังหวัด	คณะกรรมการ กองทุน สวัสดิการ ทั้งหมด (จำนวนคน)	เข้าร่วมเป็น คณะกรรมการ กองทุนหลักประกัน สุขภาพฯ (จำนวนคน)	สัดส่วน (ร้อยละ)
1	กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	29	17	58.62
2	เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อสวัสดิการ ชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน จ.ลำปาง	16	9	56.25
3	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) อ.ภูเพียง จ.น่าน	15	15	100
4	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน ต.บ้านป็น อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา	37	26	70.27
5	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบ วงจรชีวิต ต.ท่าโลม อ.เขาสมิง จ.ตราด	48	40	83.33
6	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี	12	7	58.33
7	กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	12	6	50
8	กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู	11	1	9.09
9	กองทุนสัจจะสวัสดิการไทรบ้าน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ	19	2	10.53
10	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่องพิน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	12	1	8.33

กรณีชุมชน บ้านโต้งโต้น ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู ซึ่งอาศัยความรู้ ประสบการณ์การบริหารจัดการกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนออมทรัพย์ และกองทุนสวัสดิการ ตลอดจน ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน มาใช้ในการขับเคลื่อนงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ เช่น การใช้ ประสบการณ์ในด้านการจัดทำระบบบัญชีรายรับ-รายจ่าย การสรุปรายงานผลการจัดประชุม และ การ รายงานผลการดำเนินงานของกองทุนต่าง ๆ เพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ตลอดจน การตั้งกฎ กติการ่วมกัน โดยถือเป็นมติของชุมชน ที่ทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนั้น ชุมชนยัง เปิดกว้างให้ชุมชนอื่น ๆ ได้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ ยังมีคณะกรรมการเข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือ เรื่องหลักประกันสุขภาพเพื่อความสุขของผู้คนในชุมชน อย่างสม่ำเสมอ

กรณีชุมชนบ้านปิ่น ต.บ้านปิ่น อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา ที่ใช้ชุดความรู้ประสบการณ์ ทั้งที่ประสบความสำเร็จ และ บทเรียนความผิดพลาด จากการบริหารจัดการศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน มาใช้ในการขับเคลื่อนงานกองทุนหลักประกันสุขภาพในพื้นที่ อีกทั้งการใช้ระบบการสื่อสารสาธารณะ เช่น สื่อวิทยุชุมชน การใช้เวที หรือ พื้นที่สาธารณะ (Public Space) เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการใช้ “เงิน” เป็นกลไกนโยบาย ในการยึดเหนี่ยวจิตใจให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมคิด/ทำอะไรร่วมกัน

ที่สำคัญ ทุกชุมชนใช้การทำงานแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในทุกขั้นตอน ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องยากสำหรับชุมชนเหล่านี้ เมื่อมีกองทุนหลักประกันสุขภาพ โดยการสนับสนุนของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ซึ่งมีแนวทางการทำงานแบบ สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา เข้ามาทำให้ชุมชนได้เรียนรู้

ความเข้มแข็งของชุมชน เกิดจากชุมชน สามารถใช้ทุนทางสังคมต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยการใช้ข้อมูลทางสังคมของชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน สถาบัน (ครอบครัว ศาสนา การเมืองการปกครอง และ การศึกษา) วัฒนธรรมซึ่งเป็นพลังสร้างสรรค์ต่อการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านเป้าหมาย ทิศทาง และกระบวนการพัฒนาชุมชน การใช้องค์ความรู้ทั้งที่มีอยู่เดิมในชุมชน คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ การใช้ประวัติศาสตร์ชุมชน ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี จิตวิญญาณ การใช้ข้อมูลกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งส่วนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เช่น กองทุนเงินล้าน กองทุนหลักประกันสุขภาพ กองทุนเครดิตยูเนี่ยน ฯลฯ และกองทุนที่ชาวบ้านร่วมกันก่อตั้งขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการชุมชน เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน ฯลฯ ตลอดจนเทคนิคการทำงานและการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เกิดเครื่องมือในการทำงานในพื้นที่มากมาย เช่น กระบวนการเรียนรู้ชุมชน ระบบข้อมูลชุมชน การทำบัญชีครัวเรือน สภาผู้นำชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน /กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ แผนแม่บทชุมชน การสื่อสารและประชาสัมพันธ์

ความสำเร็จดังกล่าว จะเกิดขึ้นไม่ได้หากชุมชน ขาดปัจจัยสนับสนุน เช่น การรวมกลุ่มการทำงานแบบมีส่วนร่วม การมีคุณธรรมความซื่อสัตย์ ความเป็นคนที่มีจิตอาสา/จิตสาธารณะ ศักยภาพของชุมชน และ กระบวนทัศน์ใหม่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ลักษณะผู้นำของชุมชน ผู้บริหารยุคใหม่

ดังนั้น จึงถือเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่ทั้งภาครัฐ โดยสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และ ชุมชน ได้มีโอกาสร่วมกันพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน/ท้องถิ่น ซึ่งชุมชนสามารถเชื่อมประสานและบูรณาการงานร่วมกัน ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน และตอบสนองปัญหา/ความต้องการของชุมชน ได้เป็นอย่างดี เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ชุมชนจึงได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินงานของแต่ละกองทุนอย่างชัดเจน โดย กองทุนสวัสดิการชุมชน (ซึ่งมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน ขึ้นกับบริบทของพื้นที่) ทำหน้าที่ในการดูแลเรื่องการจัดสวัสดิการของผู้คนในชุมชน ส่วน กองทุนหลักประกันสุขภาพทำหน้าที่ดูแลเรื่อง การส่งเสริมสุขภาพ มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนให้ดีขึ้น

ที่ผ่านมา พบว่า การดำเนินงานของทั้ง 2 กองทุนได้ทำงานเชื่อมประสานและสอดคล้องกันดี เป็นอย่างดี ในบางพื้นที่กองทุนหลักประกันสุขภาพทำหน้าที่หนุนเสริมการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน บางพื้นที่ กองทุนสวัสดิการชุมชน ทำหน้าที่หนุนเสริมการทำงานของกองทุนหลักประกันสุขภาพ ดังตัวอย่างที่ปรากฏในหลายพื้นที่ เช่น

- **จ.น่าน** กองทุนหลักประกันสุขภาพ ทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณให้กองทุนสวัสดิการฯ และในขณะเดียวกัน คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการ ก็ได้เข้าร่วมเป็น คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ 100 % ทำให้คณะกรรมการสามารถบูรณาการกองทุนฯ ทั้ง 2 กองทุนให้ทำงานไปด้วยกัน

- **จ.หนองบัวลำภู** กองทุนสวัสดิการชุมชน สนับสนุนการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการในชุมชน ในรูปของงบประมาณ/สิ่งของต่างๆ เช่น บัตรเติมเงินโทรศัพท์ อาหาร น้ำดื่ม ฯลฯ ในกรณีกองทุนหลักประกันมีการจัดกิจกรรมต่างๆ

- **จ.ตราด** กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และกองทุนหลักประกันสุขภาพ ทำงานเป็นเนื้อเดียวกัน โดย การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อตอบสนองปัญหาของชุมชน จากนั้น จึงได้จัดทำโครงการด้านการส่งเสริมสุขภาพ หากโครงการใดที่เกี่ยวข้องกับสถานีนามัย ก็ให้สถานีนามัยเป็นคนดูแลรับผิดชอบ แต่หากเป็นโครงการที่ชุมชนเสนอ ชุมชนจะเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการเอง โดยมีคณะอนุกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งคัดเลือกจากหมู่บ้าน ๑ ละ 10 – 12 คน ทำหน้าที่กำกับดูแลและร่วมดำเนินงาน เพื่อแบ่งเบาภาระคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ

- **จ.พะเยา** คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ จะต้องจัดทำฐานข้อมูลโรคที่เกิดบ่อยในพื้นที่ เสนอต่อ คณะกรรมการเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันหาแนวทางการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพของคนในพื้นที่ และ เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากกองทุนสวัสดิการตำบลซึ่งทั้งกองทุนฯ 2 กองทุน เน้นเรื่องการพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชน ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย และผลประโยชน์ของชาวบ้านเป็นหลัก ดังนั้น เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ กองทุนสวัสดิการ และ กองทุนหลักประกันสุขภาพ จึงต้องเชื่อมร้อยการทำงานไปด้วยกัน

- **จ.อำนาจเจริญ** งบประมาณของกองทุนหลักประกันสุขภาพ ใช้สำหรับการสร้างเสริมสุขภาพ และ ป้องกันโรค ส่วนงบประมาณของกองทุนสัจจะสวัสดิการไพบ้าน ใช้สำหรับการจัดสวัสดิการตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยมีสภาชุมชน มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพ

- **จ.กาญจนบุรี** เมื่อกองทุนหลักประกันสุขภาพ เข้ามาในชุมชน คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้มีมติจากที่ประชุม โดยให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมจ่ายสมทบเข้ากองทุนหลักประกันสุขภาพ 20 บาท/ คน/ เดือน และ ปัจจุบันได้ปรับระเบียบใหม่ โดยกำหนดให้ประชาชนจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ ปี ละ 400 บาท/ครัวเรือน นอกจากนั้น กองทุนหลักประกันสุขภาพ ยังได้นำเทคนิคต่างๆ จากกองทุนสวัสดิการชุมชน มาปรับใช้กับการดำเนินงาน เช่น การใช้กระบวนการวิเคราะห์คน เพื่อคัดเลือกเข้ามาเป็น คณะกรรมการกองทุนฯ รูปแบบกระบวนการวิเคราะห์แผนการดำเนินงาน หรือ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เพื่อง่ายต่อการเข้าถึง เป็นต้น

- **จ.ลำปาง** กองทุนหลักประกันสุขภาพ หนุนเสริมการทำงานของ กองทุนสวัสดิการชุมชน โดยการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการจัดซื้อไข่ไก่แจกให้กับมารดาที่ตั้งครรภ์ คนละ 30 ฟอง/เดือน

แต่ยังมีบางพื้นที่ ที่ทั้ง 2 กองทุน ไม่มีการทำงานเชื่อมประสานกันกันเลย เช่น

- **จ.พัทลุง** แม้ว่า ตัวแทนกองทุนสวัสดิการชุมชนจะเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ หากแต่ไม่ได้มีบทบาทในการเข้าร่วมทำงานอย่างแท้จริง จึงทำให้ขาดการเชื่อมประสานงานกัน ดังนั้น การดำเนินงานในพื้นที่แห่งนี้จึงเป็นในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ด้านกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี กอปรกับ ชาวบ้านยังขาดความรู้/เข้าใจในการดำเนินงานหลักประกันสุขภาพ จึงทำให้งานกองทุนฯ ยังไม่สามารถรับใช้งานด้านส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคให้กับชุมชนได้ดีเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ทั้ง 2 กลุ่ม มีเป้าหมายในการทำงานเดียวกัน คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน

ดังนั้น มสช. ในฐานะผู้วิจัย ฯ เห็นว่า หาก สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) จะทำการขยายการจัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพไปในพื้นที่ตำบลต่างๆ ให้ครอบคลุมทุกตำบลในปีงบประมาณ 2554 และให้กระบวนการทำงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ ทำงานได้อย่างคล่องตัว และสามารถตอบโจทย์ของชุมชนได้จริง สปสช. ควรหนุนเสริมการทำงานของพื้นที่ ทั้งในเชิงรับและเชิงรุกไปพร้อม ๆ กัน โดยยึดบริบทของแต่ละพื้นที่เป็นหลัก เน้นความยืดหยุ่น เพื่อให้การขับเคลื่อนงานกองทุนหลักประกันสุขภาพสามารถรับใช้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง เช่น บางพื้นที่ที่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร สปสช.ต้องเข้าไปทำงานเชิงรุก เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตระหนักและการมีส่วนร่วมเรื่องการดูแลสุขภาพของชุมชน แต่ในขณะเดียวกัน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว สปสช.ต้องทำหน้าที่คอยหนุนเสริมงานในส่วนที่กองทุนสวัสดิการชุมชนยังไม่ได้ทำ / ทำไม่ได้ ด้วยอาจจะขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ หากเป็นไปได้ เช่นนี้ กระบวนการขับเคลื่อนงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ ก็จะสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดที่ได้ตั้งไว้นั่นคือ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีถ้วนหน้า

.....

เอกสารอ้างอิง

- การแก้ไขปัญหาหนี้สิน. (2551). **ทำบัญชีครัวเรือนวิธีง่าย ๆ ในการวางแผนการเงินและ
แก้ไขปัญหาหนี้สิน** (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <http://thai-debt-solutions.blogspot.com/2008/12/blog-post.html> [6 ธันวาคม 2551]
- ชุมชนพุทธธรรมนำชีวิตเข้มแข็ง. (2551). **กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** (ออนไลน์). สืบค้น
จาก <http://www.phunchulee.com> [22 กันยายน 2552]
- เดวิด แมทธิวส์. (2542). **ประชาสังคมและเศรษฐกิจ**. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ
ประชาสังคมครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 2-4 เมษายน 2542 ณ ห้องประชุมณัฐ ภูมิประวัติ.
สถาบันสาธาณสุขอาเซียน ศาลายา นครปฐม.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. (2544). **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง**. “ประชาคม ประชา
สังคม” ขอนแก่น: โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งชมรมนักวิชาการ
สาธาณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- นภาพร หะวานนท์ และ คณะ. (2550). **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. (2546). **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**.
กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร 3 “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง”
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.
- ปฐพี มอนซอน. (2546). **กรอบแนวคิดในการประเมินศักยภาพเครือข่ายสังคม**. กรุงเทพฯ:
เอกสารประกอบการประชุมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยชีวิต
สาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่, สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
(สสส.)
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. (2547). **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**. กรุงเทพฯ :
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พรรณทิพย์ เพชรมาก และ วริฏฐา แก้วเกตุ. (2550). **ภาพรวมความคืบหน้าผลการ
ขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน ปี 2548 – 2549**. กรุงเทพฯ : ส่วนประชาสัมพันธ์
ส่วนประเมินผลและพัฒนาองค์ความรู้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). ชุมชนเข้มแข็ง : ทูทางสังคมของไทย. หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็งลำดับที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม

ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน. (2552). ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://www.homefordql.com/page_detail. [7 มกราคม 2552]

วิถีไทย. (2552). วัฒนธรรมและประเพณีไทย (ออนไลน์). สืบค้นจาก: http://www.courseware.ssru.ac.th/151/subject/2500102/2500102_N2_1.html. [4 มีนาคม 2552]

วณี ปิ่นประทีป. (2550). โครงการศึกษาด้านแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ ระดับชุมชนระหว่างกองทุนของภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล และกองทุนสุขภาพชุมชน พื้นที่นำร่อง 7 พื้นที่. รายงานฉบับสมบูรณ์ กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2548). ทูทางสังคม. กรุงเทพฯ : เดือนตุลา

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน). (2550). สวัสดิการชุมชน คนไม่ทิ้งกัน. กรุงเทพฯ สถาบันองค์กรชุมชน (องค์กรชุมชน).(2552). กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายโดยคนหนองสาหร่าย เพื่อคนหนองสาหร่าย (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://www.codi.or.th/index.php?option=com_content&task=view&id=648&Itemid=2 [25 มีนาคม 2552]

อัศรา ศุภเศรษฐ์. (2550). ระบบบริหารมาตรฐานพุทธ. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย

อเนก นาคะบุตร. (2541). ชุมชนเข้มแข็ง : ทูทางสังคมของไทย. หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็งลำดับที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม

.....

ภาคผนวก ก การดำเนินงานของชุมชน กรณีศึกษา 10 พื้นที่

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
1. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) อ.ภูเพียง จ.น่าน			
	แนวคิดการดำเนินงาน เริ่มต้นจากใช้ปัญหาเป็นตัวตั้ง นึกถึงเรื่องของภาวะขาดสภาพคล่องทางการเงิน จึงเริ่มดำเนินการเรื่องการส่งเสริมการออม ขึ้นในชุมชน กระบวนการทำงาน 1) มี คณะกรรมการ และแกนนำ เข้าร่วมประชุมที่ กทม. และนำวิถีชีวิตของชุมชน ยอดแก้ว ไปออกแบบ “การออม” ในพื้นที่ 2) เริ่มต้นการขยายความคิดตั้งแต่ ปี 2549 มีการลงพื้นที่จัดเวทีประชาคม เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบเรื่องแนวทางการออมวันละ 1 บาท (ผลจากการดำเนินงานสิ่งที่เห็นชัดที่สุดคือพี่น้องชาวบ้านมีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันมากขึ้น) เทคนิคการทำงาน 1) ประชาสัมพันธ์ และใช้เวทีสัญจรหมู่บ้าน สร้างความเข้าใจทุกหมู่บ้าน ช่วงแรกๆ คณะกรรมการทุกคน ลงพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจ และประชาสัมพันธ์ (แม้จำนวนสมาชิกจะน้อยนิด แต่ สามารถสร้างความ เป็นอยู่ที่ดีให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี) 2) ใช้หลักการของบริษัทประกันชีวิตเรื่องการสนับสนุนเงินฌาปนกิจศพ โดยทำเอกสารติดประกาศไว้ที่บอร์ดในงานศพ ตัวอย่างเช่น พ่ออู๋ย เมื่อ ยังไม่ตายไม่มีเงิน แต่เมื่อตายมีเงินสะสมทำศพ เป็นหมื่นบาท จากการ สะสมกองทุนฯ สวัสดิการ ปัจจัยความสำเร็จ 1) คณะกรรมการทำงานด้วยความซื่อสัตย์ และโปร่งใส	- เริ่มต้นปี 2549 มี สมาชิกเข้าร่วมประมาณ 700 คน - ปัจจุบัน มี สมาชิก ประมาณ 1,100 คน	กองทุนหลักประกันสุขภาพสนับสนุนงบประมาณให้กองทุนสวัสดิการฯ และ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการฯ เข้าร่วม เป็น คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ 100 % ทำให้ คณะกรรมการสามารถบูรณาการ กองทุนฯ ทั้ง 2 กองทุนให้ทำงานไปได้ด้วยกัน ข้อดี – เนื่องจาก 2 กองทุนฯ มีเป้าหมาย เดียวกัน คือ ต้องการให้ประชาชนมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การมี 2 กองทุนฯ จึงเป็นการเอื้อประโยชน์แก่ประชาชน ในพื้นที่

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
2. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู			
1) เพื่อให้คนในชุมชนบริโภคสินค้าราคาถูก 2) ตั้งร้านค้าชุมชน หากำไรจากยอดขายมาจัดสวัสดิการให้ชุมชน	แนวคิดการทำงาน ต้องการให้ประชาชนในพื้นที่ได้บริโภคสินค้าราคาถูก จึงเริ่มศึกษาดูงานพื้นที่ใกล้เคียง เน้นเรื่องการจัดทำระเบียบข้อบังคับ การจัดตั้งกองทุนฯ การบริหารจัดการ มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารจัดการร้านค้าสวัสดิการชุมชน ทุก 1 ปี เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน ได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมบริหารจัดการร้านค้าสวัสดิการชุมชน กระบวนการทำงาน ปีแรก มีการกำหนดสัดส่วนการซื้อหุ้นของประชาชนหุ้นละ 100 บาท <u>วิธีการทำงาน</u> 1) มี คณะกรรมการเก็บเงินที่ขายได้ และ ตั้ง คณะกรรมการตรวจสอบยอดซื้อ/ ยอดขาย เป็นประจำทุก 15 วัน 2) การซื้อของแต่ละวันสินค้าจะไม่คงที่ หากมีการขึ้นราคาสินค้า จะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายก่อน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบข้อมูล (เมื่อของขึ้นก็ต้องประกาศ หากสินค้าราคาตกลงก็ต้องประกาศให้ประชาชนรับทราบทุกครั้ง) จะมีการตัดยอดเพื่อเช็คสินค้าทุกเดือนสิงหาคม “กรณีสินค้าขาดสต็อก” คณะกรรมการจะจัดประชุมเพื่อเบิกงบประมาณจัดซื้อสินค้าตามความต้องการของชาวบ้าน 3) มีการตั้งกฎกติการ้านค้าชุมชน เรื่องการซื้อสินค้า 4) มีการเลือกคณะกรรมการใหม่ปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้เกิดความโปร่งใส 5) ระบบการจัดทำบัญชี รับ-จ่าย คณะกรรมการจัดทำกันเอง โดยอาศัยความรู้ที่ศึกษาวิธีการทำงานจากพื้นที่ข้างเคียง และประสบการณ์ตรงจากการเป็นคนทำบัญชี มีคณะกรรมการตรวจสอบทุก 15 วัน		การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ กองทุนสวัสดิการชุมชน สนับสนุนการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการในชุมชน ในรูปของงบประมาณสนับสนุน สิ่งของต่างๆ อาทิ บัตรเติมเงินโทรศัพท์ (กรณีกองทุนหลักประกันมีการจัดกิจกรรมต่างๆ)

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	<u>ผลการดำเนินงาน</u> ปี 2546-2547 ยอดขาย 1,419,310 บาท กำไร 125,961 บาท ปี 2547-2548 ยอดขาย 1,729,646 บาท กำไร 270,385 บาท ปี 2548-2549 ยอดขาย 2,131,756 บาท กำไร 230,000 บาท ปี 2549-2550 ยอดขาย 2,552,983 บาท กำไร 304,633 บาท ปี 2550-2551 ยอดขาย 2,693,960 บาท กำไร 258,596 บาท <u>วิธีการปันผล</u> - 25 % ฝ่ายขาย - 9 % ฝ่ายจัดซื้อ - 6 % ฝ่ายเช็ดสินค้า - 5 % เงินบำรุงร้านค้า - 2 % ฝ่ายตรวจสอบบัญชี - 10 % ปันผลหุ้นคืนสมาชิก - 43 % ปันผลแรงซื้อ (ซื้อมาก ได้รับปันผลมาก) <u>ปัญหาอุปสรรค</u> - ประชาชนขาดความรู้/เข้าใจในการทำงานร้านค้าชุมชน และชำระคืนเงิน เชื่อสินค้าช้ากว่ากำหนด <u>การแก้ไข</u> (มติของที่ประชุมฯ) - ประกาศเสียงตามสายผ่านหอกระจายข่าว (กลัวเสียงหน้าต้องรีบคืนเงิน) <u>ปัจจัยสู่ความสำเร็จ</u> 1) คณะกรรมการมีความซื่อสัตย์ ทำงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ 2) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน		

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	ข้อแตกต่างระหว่างร้านค้ากองทุนสวัสดิการ กับ ร้านค้าทั่วไป 1) ประชาชนจะได้รับเงินปันผลจากการซื้อสินค้า จากร้านค้ากองทุนสวัสดิการชุมชน (เงินปันผล สนับสนุนให้เกิดแรงซื้อ ทำให้ประชาชนเลือกซื้อสินค้าจากกองทุนสวัสดิการชุมชน มากกว่าการซื้อจากร้านค้าทั่วไป) จุดเด่นของกองทุนฯ 1) มีการปันผลคืนกำไรชัดเจน ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน โดยพิจารณาจากผลกำไรประจำปี ที่กองทุนฯ ได้รับ และจัดสรรให้กับสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน 2) ผู้ขายสินค้า จะได้รับ 25% ของกำไร และสามารถใช้น้ำไฟฟ้าฟรี (เพราะผู้ทำหน้าที่ขายสินค้าจะต้องย้ายมาพักที่ร้านค้าสวัสดิการชุมชน เป็นเวลา 1 ปี ตามวาระการทำงาน) 3) สินค้าราคาถูกกว่าร้านค้าทั่วไป 4) เน้นขายสินค้าตามความต้องการของสมาชิก (สมาชิกสามารถสั่งซื้อสินค้าที่ไม่มีในร้านค้าได้ โดยทางร้านไม่คิดกำไรเกินควร)		
3. กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่			
1) เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เน้นการจัดสวัสดิการเกิดแก่ เจ็บ ตาย ช่วยเหลือคนในชุมชนให้ได้รับความอุ่นใจ	แนวคิดการทำงาน “ออมเพื่อกู้สู่การออมเพื่อให้” โดยเริ่มต้นจากการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เมื่อปี 2540 เน้นการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ในราคาถูก ย่อมเยา เพื่อลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกรในชุมชน พัฒนาต่อยอดเกิดการขยายผลเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท ปัจจุบันดำเนินงานมากกว่า 12 ปี มีเงินสะสมมากกว่า 4 ล้านบาท การบริหารจัดการ มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการ โดยทั้ง 4 หมู่บ้าน สามารถบริหารจัดการเอง	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีสมาชิกเริ่มต้น 20 คน กองทุนสวัสดิการ เริ่มทำใน 6 หมู่บ้าน มีสมาชิกเริ่มต้น 426 คน จากประชากรทั้งหมด 9,841 คน ปัจจุบัน มีสมาชิก	

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	กระบวนการทำงาน ศึกษาดูงานของ จ.ลำปาง นำการอบรมมาประชุมปรึกษาหารือกันในหมู่บ้าน โดยการจัดเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจและระดมความคิดเห็น เพื่อการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน <u>วิธีการทำงาน</u> 1) ปี 2547 เริ่มจาก อสม. หาสมาชิกกองทุนสวัสดิการ ช่วงแรกมีปัญหาเรื่องการจัดทำบัญชี แก้ไขโดยการศึกษาดูงานจาก จ.ลำปาง 2) เน้นการสื่อสารประชาสัมพันธ์ โดยจัดให้มีเวทีพบปะคณะกรรมการระหว่างตำบล เป็นประจำทุกเดือน 3) การขยายเครือข่ายสมาชิก เช่น กรณีผู้สมัครเป็นผู้สูงอายุ ต้องหาสมาชิกร่วมซึ่งเป็นลูก/หลาน อีก 2 คน 4) มีเงินกองกลางระดับตำบล ซึ่งเกิดจากการสมทบเงินของกองทุนสวัสดิการทุกหมู่บ้าน ประมาณ 100,000 บาท 5) ออมทุกวันที่ 2 ของเดือน 6) การกู้ยืม สมาชิกสามารถกู้เงินได้ 100 % ของเงินออม เช่น มีเงินออม 10,000 บาท กู้ได้ 20,000 บาท ระยะเวลาในการกู้ แบ่งเป็น 2 แบบ คือ 6 เดือน และ 12 เดือน โดยคิดค่าบำรุง (ดอกเบี้ย) ร้อยละ 1 บาท ซึ่งจะนำไปจ่ายเป็นเงินปันผลและจัดสวัสดิการ <u>วิธีการปันผล</u> - 55 % ปันผลหุ้นคืนสมาชิก - 25 % ค่าตอบแทนคณะกรรมการ - 5 % ค่าบำรุงกลุ่ม (เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดประชุม)	555 คน	

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	<u>การจัดสวัสดิการ</u> - 20% เจ็บป่วย - 20 % บำนาญชราภาพ - 20 % สมทบเข้ากองทุนกลางระดับตำบล - 40 % เสียชีวิต (จากเงินสมทบหมู่บ้านละ 20 %) <u>ผลที่ได้รับ</u> 1) ชุมชน มีความรัก ความสามัคคีกันยิ่งขึ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนเดียวกัน และชุมชนใกล้เคียง 2) คณะกรรมการได้รับความเชื่อถือ ศรัทธาจากชุมชน 3) เกิดอาสาสมัครจิตสาธารณะ เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น <u>จุดเด่นของกองทุนฯ</u> 1) มีอสม.เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานทั้งในส่วนของกองทุนสวัสดิการวันละบาท และกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ 2) กองทุนสวัสดิการวันละบาทเข้มแข็งได้จากการพัฒนาต่อยอดจากงานกองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิต		
4. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด			
1) เพื่อแก้ปัญหาตนเอง โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณธรรมคนให้ครบวงจรชีวิต 2) จัดสวัสดิการดูแลคนในชุมชนแม้ไม่ใช่สมาชิก	แนวคิดการทำงาน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต โดยเริ่มต้นการดำเนินการ ชุมชนท่าโสม มีกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์, กองทุนทำบุญวันละบาท กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ ครั้งแรกมีการดำเนินงานใน 4 หมู่บ้าน แต่หลังจากมีกองทุนหลักประกันสุขภาพ จึงมีการดำเนินงานครอบคลุมทุกหมู่บ้านใน ต.ท่าโสม เป็นจำนวนทั้งสิ้น 5หมู่บ้าน	สมาชิก 167 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ 60,000 คน (ประชากรทั้งหมด 122,000 คน) ปัจจุบันมีเงินออมกว่า 1 พันล้านบาท	เริ่มจาก สปสช.ลง พื้นที่ เพื่อทำการศึกษาวิจัยแนวทางการดำเนินงานของ ต.ท่าโสม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล ได้รูปแบบแนวทางการสมทบเงินจากหลายภาคส่วน

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	การบริหารจัดการ 1) ต.ท่าโสมมีคณะกรรมการหลัก 2 ชุด ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ + กองทุนออมบุญวันละบาท 1 ชุด และ คณะกรรมการบริหารกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล 1 ชุด นอกจากนี้ใน ส่วนของกองทุนหลักประกันสุขภาพ ยังมีการแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการ สร้างเสริมสุขภาพ ระดับหมู่บ้าน ๑ ละ 1 ชุด เพื่อเป็นกลไกในการทำงาน ในพื้นที่ 2) คุณสมบัติคณะกรรมการ คือ ต้องมีจิตสาธารณะ มีเวลา และที่สำคัญ ต้องเป็นคนดี 3) แต่ละหมู่บ้าน จะมีการกำหนดรูปแบบการสมทบเงินเข้ากองทุนหลักประกันฯ ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น หมู่ 1 สมทบงบประมาณเข้ากองทุนหลักประกันสุขภาพโดยขอรับบริจาคเงินจาก ชาวบ้าน 5 บาท/คน/วัน หรือ หมู่ 2 เก็บจากประชาชนเป็นรายเดือน คนละ 20 บาท/ เดือน เป็นต้น กระบวนการทำงาน ประชุมเครือข่ายทุกวันที่ 15 ของเดือน และ มีการนำสินค้าอุปโภค/บริโภค ราคาถูก ไปขายเพื่อช่วยเหลือสมาชิกด้วย (ขายวันเดียว ไม่มีหน้าร้าน) <u>วิธีการทำงาน</u> 1) กองทุนทำบุญวันละบาท: จะเน้นให้ชาวบ้านช่วยเหลือกันในชุมชน โดยให้ทุกคนอธิษฐานจิต เพื่อให้ “จิตเกาะบุญ” ทุกครั้งเมื่อหย่อนเงินลงใน กระป๋กออมสินสวัสดิการ 2) กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ : กรณีป่วย ผู้ป่วยจะได้เงินรักษาคืนละ 200-300 บาท 3) กองทุนฯ ทำบุญวันละบาท: การรวมซื้อรวมขาย		<u>วิธีการที่ท่าโสมใช้</u> คือ 1) เริ่มจาก คณะกรรมการลงพื้นที่จัด เวทีประชาคมทุกหมู่บ้าน เพื่อสร้าง ความรู้/เข้าใจและระดมความคิดเห็น เกี่ยวกับการขอรับการสนับสนุนจาก ภาคประชาชน โดยครั้งแรก ประชาชน สมทบคนละ 50 บาท 2) ใช้ปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่เป็นตัว ตั้ง โดยให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข จัดทำ ข้อมูลสถานะสุขภาพชุมชน เสนอต่อ คณะกรรมการกองทุนหลักประกัน สุขภาพ ที่ผ่าน มา เนื่องจาก คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุน หลักประกันสุขภาพตำบล มีภาระกิจ มาก จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการ เพิ่มเติม 1 ชุด เรียกว่า “ คณะอนุกรรมการสร้างเสริม สุขภาพ” หมู่บ้านละ 10-12 คน <u>วิธีการคัดเลือกคณะอนุกรรมการฯ</u> ใช้วิธีการประชุมประชาคมให้ชาวบ้าน แต่ละหมู่บ้านคัดเลือกกันเอง มี อสม. ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ ที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นคณะกรรมการที่ ปรึกษา อีก 1 ชุด การจัดทำโครงการ

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	<u>รูปแบบการทำงาน</u> โดยไม่มีการจัดตั้งร้านค้าชุมชน แต่เป็นการทำในรูปแบบของ 1) การปลูกป่า : โดยใช้ที่สาธารณะ และให้สมาชิกกลุ่มดูแลกันเอง โดยเน้นปลูกต้นกฐินเทพา (ปลูกง่าย โตเร็ว ขยายไม่ได้ ทำให้ดินร่วนซุย ชาวบ้านเก็บผลผลิตขายได้เร็ว) สมาชิกจะได้เงินสะสม เพื่อเป็นบำนาญชราภาพในอนาคต 2) การเพาะพันธุ์กล้าไม้ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุ เยาวชนในพื้นที่เพาะกล้าไม้ส่งขายแก่กองทุนฯ ในราคาต้นละ 1-2 บาท 3) กรณีชาวบ้านมีหนี้สินเรื่องที่ดินทำกิน: คณะกรรมการจะรับซื้อที่ดินและให้ลูกหนี้ผ่อนกับกองทุนฯทำโฉนดโดยตรง 4) ตั้งธนาคารเลือดในพื้นที่ – เจ้าหน้าที่ สอ. ลงพื้นที่สำรวจกรุปเลือดของประชาชน เมื่อมีอุบัติเหตุฉุกเฉิน เจ้าหน้าที่จะทำการตรวจสอบผู้ป่วยว่ามีกรุปเลือดใด และออกขอรับบริจาคโลหิตจากแต่ละหมู่บ้าน 5) อบรมพยาบาลน้อย (นักเรียน ม.3) เพื่อดูแลผู้ป่วยในชุมชน <u>การจัดสวัสดิการ</u> ยึดหลักความเท่าเทียมกัน - 50 % บำนาญคืนสมาชิก - 50 % จัดสวัสดิการ (จ่ายสวัสดิการตามอายุการเป็นสมาชิก กรณีเสียชีวิต จ่าย 15 เท่าของเงินสะสม) <u>ปัญหาอุปสรรค/การแก้ไข</u> 1) การหนี้หนี้ แก้ไขโดยให้คนค้ำประกันเงินกู้เป็นคนรับผิดชอบ ถ้าไม่จ่ายจะไม่มีการสิทธิกู้ กรณีผู้กู้เสียชีวิต กองทุนสวัสดิการจะเป็นผู้จ่ายเงินกู้ให้ แต่หากเป็นกรณีเจ็บป่วย กองทุนสวัสดิการจะจ่ายให้และให้ผ่อนชำระคืนภายหลัง		ในส่วนที่เจ้าหน้าที่ สอ.ในพื้นที่ยังไม่ได้ดำเนินการ (คณะกรรมการจะส่งสมทบทรัพย์รับผิดชอบโครงการนอกเหนือจากโครงการที่ สอ.ดำเนินการ คนละ 1 โครงการ)

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	เทคนิคการทำงาน 1) ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการทำงานหลักประกันสุขภาพ เพื่อผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส จุดเด่น 1) เป็นพื้นที่ต้นแบบในการศึกษาวิจัย เพื่อหารูปแบบการทำงาน/วิธีสมทบเงินเข้ากองทุนหลักประกันสุขภาพ 2) มีพระสงฆ์ที่ชุมชนเลื่อมใสศรัทธาเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนงานกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์และกองทุนสวัสดิการชุมชน 3) การรวมกลุ่มกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์/กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นเครือข่ายระดับตำบลนั้น ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น โดยแต่ละหมู่บ้านมีเอกภาพในการบริหารจัดการกองทุน (เป็นการรวมกลุ่มคน ไม่ได้นำเงินของแต่ละหมู่บ้านมารวมกัน)		
5. เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน ต.บ้านปิน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา			
1) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน 2) ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน	แนวคิดการทำงาน หาวิธีการแก้ปัญหาของ “หญิงดอกคำใต้” แก้ปัญหาความยากจน ปัญหาการค้ำหนุ่ย การถูกหลอกลวงของผู้คนในชุมชน กระบวนการทำงาน จุดเริ่มต้น คือ แกนนำชุมชนลงพื้นที่จัดเวทีประชาคม เพื่อวางแผนแนวทางการดำเนินงาน โดยยึดหลักการตามแนวพระราชดำริ เน้นเรื่องการออม โดยเริ่มจาก 1) มีการกำหนดกติกาสังคม เรื่องการสร้างออม ให้เป็นไปตามความเหมาะสมของบริบทของแต่ละหมู่บ้าน 2) กำหนดกิจกรรมการดำเนินงานร่วมกัน 3) ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจร่วมกันในแต่ละกองทุนในเรื่องการออม โดย		คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลฯ จะต้องจัดทำฐานข้อมูลโรคที่เกิดบ่อยในพื้นที่ เสนอต่อคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันหาแนวทางการป้องกันสุขภาพของคนในพื้นที่ และ นำข้อมูลที่พบ เชื่อมประสานเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากกองทุนสวัสดิการตำบล

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	ให้แต่ละกองทุนที่มีอยู่ในพื้นที่นำผลกำไร สมทบรวมกัน และตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการตำบล สำหรับคนทั้งตำบล 1) มีการกำหนดสัดส่วนงบประมาณ ดังนี้คือ - 20 % การกู้ยืม ของสมาชิกในชุมชน - 30% การปันผล - 20% จัดสวัสดิการ โดยเงินก้อนนี้จะกำหนดรูปแบบการใช้จ่ายตามความเหมาะสมของแต่ละหมู่บ้าน - 10% การพัฒนากลุ่ม เช่น สำหรับการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ , สนับสนุนทุนการศึกษา <u>การจัดสวัสดิการ</u> นำผลกำไรของกลุ่มทุกกลุ่มในหมู่บ้าน (จำนวนเงินให้เป็นไปตามมติกลุ่มเป็นผู้กำหนด) สมทบเข้ากองทุนสวัสดิการตำบล เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน <u>ผลลัพธ์</u> เกิดโครงการบ้านนำหมู่ (ศาลาประชาคม) เพื่อเป็นพื้นที่ใช้สอยทั่วไป/จัดประชุมของแต่ละกองทุนฯ		ทั้ง 2 กองทุน เน้นเรื่องการพัฒนาสุขภาพ ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย และประโยชน์ของชาวบ้านเป็นหลัก ดังนั้นเพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ระหว่างกองทุนสวัสดิการ และกองทุนหลักประกันสุขภาพ จะต้องเชื่อมโยงระบบการทำงานร่วมกันไปด้วยกัน
6. กองทุนสัจจะสวัสดิการไต้หวัน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ			
1) พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต 2) พัฒนาคนมีจิตสาธารณะ 3) ต้องการให้สมาชิกมีสวัสดิการเหมือนข้าราชการ	แนวคิดการทำงาน ยึดแนวคิด/หลักการทำงานจากพระอาจารย์สุบินปณีโต (กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ จ.ตราด) ผสมกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่ชอบทำบุญ ชอบเข้าวัด เริ่มต้นจากประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจหลักการดำเนินเรื่องการออม โดยเน้นเรื่องการสร้างแกนนำ (กองทุนนี้ไม่มีใครเป็นผู้นำใคร แต่เน้นให้ชาวบ้านทุกคนเป็นผู้นำกันเอง)		1) เงินกองทุนฯ ใช้สำหรับการสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ส่วนเงินกองทุนสัจจะสวัสดิการไต้หวัน ใช้สำหรับการจัดสวัสดิการ ตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย 2) ให้สมาชิกชุมชน มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพ

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
4) ใช้เงินเป็นเครื่องมือ ในการช่วยเหลือกัน	ภาคีเครือข่าย ซึ่งทำหน้าที่หนุนเสริมงานด้านวิชาการ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ศูนย์พัฒนาสังคม , อบต. , สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ส่วนงบประมาณมาจากประชาชนในหมู่บ้าน การบริหารจัดการ 1 . แบ่งเป็น 3 ส่วน 50% กองทุนสวัสดิการแก่สมาชิก 30% สำหรับการพัฒนาธุรกิจชุมชน และ 20% สำหรับการบริหารจัดการกองทุน 2. เก็บเงินฝาก ทุกวันที่ 9 ของเดือน / ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน 1 วัน 3. ใน 6 เดือนแรก คณะกรรมการฯ ทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น เดือนที่ 7 จึงจะได้รับค่าตอบแทน ตามเงื่อนไขที่ชุมชนกำหนด 4. ใช้เงินกองทุนสวัสดิการ จัดซื้อสวัสดิการสำหรับผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ ความภาคภูมิใจ ต.เปือยเป็น พื้นที่ต้นแบบในการขับเคลื่อนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ของ จ.อำนาจเจริญ		ข้อเสนอ ฝาก สปสช. สปสช.ไม่ควรเอากองทุนหลักประกันฯ ไปฝากไว้ที่ อบต.
7. กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองเก่า อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์			
1) เพื่อการจัดสวัสดิการ 3 เรื่อง ได้แก่ การเกิด การเจ็บ และการตาย	แนวคิดการทำงาน เริ่มต้น ทุนเดิมจาก SIF ประมาณ 500,000 กว่าบาท เป็นเริ่มต้นทำโครงการกองทุนฯ (เงินส่วนนี้กันไว้เพื่อการกั๊ยืมของคนในชุมชน) ปัจจุบัน กองทุนคุณธรรมฯ มีเงินหมุนเวียน ประมาณ 1,300,000 บาท กองทุนสวัสดิการเริ่มจัดตั้งเมื่อ ปี 2550 ส่วนกองทุนหลักประกันพื้นที่เริ่มปี 2551 ทำให้คณะกรรมการส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มเดียวกัน เริ่มต้นการทำงานเวลาใกล้เคียงกัน มีเครือข่าย อสม. 19 หมู่บ้าน		

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	กระบวนการทำงาน <u>วิธีการ</u> 1) มีคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน โดยชุมชนเป็นคนคัดเลือกกันเอง ภายในหมู่บ้าน 2) มีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ – หากเป็นคณะกรรมการเกิน 2 ปี ไม่ต้องจ่าย 3) คณะกรรมการลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์ทุกหมู่บ้าน และขอรับการสนับสนุนจากชาวบ้าน คนละ 1 บาท/วัน (เป็นมาตรฐานทุกหมู่บ้าน) การบริหารจัดการงบประมาณ กองทุนฯ 2 กองทุน มีการจัดทำบัญชีรับ-จ่าย แยกจากกันอย่างชัดเจน จุดเด่น 1) มีภาคีเครือข่าย คนมีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชน		
8. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี			
	แนวคิดการทำงาน เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง เน้นการกินดี อยู่ดี พอเพียง โดยมีสโลแกนว่า “ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้” กระบวนการทำงาน <u>กระบวนการที่ 1</u> มีการวิเคราะห์จำพวกคนในพื้นที่ โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ - กลุ่ม 1 = หัวใจใจสู้ พุดภาษาคนรู้เรื่อง ประมาณ 20% - กลุ่ม 2 = ประเภท พวกอรอดูที่ทำ ประมาณ 60% - กลุ่ม 3 = พวกไม่เอาไหนเลย ประมาณ 20% คณะกรรมการใช้เกณฑ์ดังกล่าว คัดเลือกคนประเภทที่ 1 มาเป็นผู้นำ เพราะมีจิตสาธารณะ สื่อสารเข้าใจง่าย และ เน้นการเข้าถึง เพื่อสร้างความเข้าใจกลุ่มคนประเภทที่ 2 (มีปริมาณมากในพื้นที่) ต้องใช้เหตุผล สร้างความเข้าใจ เพื่อให้เกิด		เมื่อกองทุนหลักประกันสุขภาพฯ เข้ามา มีมติจากคณะกรรมการสวัสดิการให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมจ่ายสมทบเข้ากองทุนหลักประกันฯ 20 บาท/คน/เดือน ส่วนในปีงบประมาณ 2553 กำหนดให้ประชาชนสมทบเข้ากองทุนหลักประกันสุขภาพ คนละ 40 บาท/คน/เดือน นอกจากนั้น กองทุนหลักประกันฯ ยังได้นำเทคนิคต่างๆ จากกองทุนสวัสดิการชุมชน มาปรับใช้กับการดำเนินงาน เช่น การใช้กระบวนการวิเคราะห์คน เพื่อคัดเลือกเข้ามาเป็นคณะกรรมการกองทุน

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	ความรู้/เข้าใจ คนกลุ่มที่ 2 จึงจะเข้าร่วมโดยไร้ข้อสงสัย <u>กระบวนการที่ 2</u> คัดเลือกผู้นำ คัดเลือก 2 แบบ คือ ตามหน้าที่ ความสนใจ และ ความสามารถ <u>กระบวนการที่ 3</u> ใช้เครื่องมือแผนชุมชน ใช้แผนชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนงานในพื้นที่ โดยมี “สภา 79” (ทุกกลุ่มคนเข้ามาเป็นคณะกรรมการ ตั้งแต่ เยาวชน สอ. อบต. พระสงฆ์ ข้าราชการ ฯลฯ) มีการประชุมวางแผนการดำเนินงาน การจัดทำบัญชี หรือ การจัดกิจกรรม /โครงการในพื้นที่ร่วมกัน เช่น โครงการน้ำหมัก โครงการเกษตรอินทรีย์ ฯลฯ มีการประเมินรายได้ หนี้สิน ในตำบล โดย คณะกรรมการ จากนั้นนำปัญหาเป็นตัวตั้งวางแผนแนวทางการแก้ไขปัญหา เกิดเป็นโครงการจัดตั้งธนาคารเพื่อการออมขึ้น <u>วิธีการ</u> 1) คณะกรรมการ ร่วมกันจัดทำปฏิทินการดำเนินงานตามวาระที่ได้ร่วมกำหนด แจกให้กับประชาชนทุกคนในพื้นที่ 2) กำหนดกติกาชุมชน คณะกรรมการเปิดระบบออม โดยมี เจ้าหน้าที่ออกเก็บกระปุกหมู่บ้านละ 1 ครั้ง / เดือน 3) ใช้ธนาคารความดี เป็นตัวชี้วัด ความสำเร็จในการดำเนินงาน (22 ข้อ 63 ตัวชี้วัด : สภา 79 เป็นผู้กำหนดตัวชี้วัดดังกล่าว) เช่น - ใครมีสุขภาพดี สามารถนำสุขภาพมาค้าประกันเงินกู้ได้ - ใครมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนสามารถกู้ได้ 5,000 บาท - สมาชิกที่ร่วมประชุมประชาคม ไม่ต่ำกว่า 8 ครั้ง/ 1 ปี มีสิทธิกู้เงินจากกองทุนฯ - สมาชิกที่ได้รับโลรางวัลต่างๆ สามารถนำมาค้าประกันเงินกู้ได้ <u>ภาคีเครือข่าย</u> องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ได้แก่ อบต.สถานีนอนามัย เทศบาลโรงเรียน		รูปแบบกระบวนการวิเคราะห์แผนการดำเนินงาน หรือ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อต่อการเข้าถึง เป็นต้น <u>ปัจจุบัน</u> ปรับระเบียบใหม่ โดยกำหนดให้ทุกคนจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ ปีละ 400 บาท/ครัวเรือน

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	<u>การจัดสวัสดิการ</u> บริจาคเงินกำไรจากปันผลของสถาบันการเงินฯ 30% เข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน <u>เทคนิค</u> 1) นำเทคนิค "การออม" จากประสบการณ์ศึกษาดูงานที่ประเทศญี่ปุ่น มาปรับใช้ โดยให้สมาชิกหยอดเงินใส่กระปุกออมสินทุกวัน ซึ่งคณะกรรมการฯ จัดซื้อกระปุกออมสินแจกให้กับคนในชุมชน ประมาณ 2,700 คน 2) การนำความดีค่าประกันเงินกู้ <u>กระบวนการตรวจสอบ</u> ผู้ขอกู้จะต้องยื่นเรื่องกู้ยืมเงิน และ ความดีตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ ผ่านเวทีพิจารณาตรวจสอบประมาณ 3 เวที คณะกรรมการตรวจสอบ 1 ชุด พิจารณาอนุมัติ		
9. เครือข่ายออมบุญวันละหนึ่งบาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน จ.ลำปาง			
1) เพื่อการพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือกันเองในชุมชน โดยเน้นเรื่องการจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย	<u>แนวคิดการทำงาน</u> ระยะแรก สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายผู้สูงอายุทั้งจังหวัด จึงประสบปัญหา เงินไม่พอจ่ายสวัสดิการ ขณะนั้นตั้งกองทุนวันละหนึ่งบาทอย่างเดียว <u>การแก้ไขปัญหา</u> ปี 2551 ทำการปรับสวัสดิการ การตาย ส่งผลให้มีสมาชิกลาออก จึงได้ปรับสวัสดิการเป็นบำนาญชราภาพ <u>การบริหารเครือข่าย</u> สมาชิกแต่ละอำเภอ 5 % จะทำการถอนได้เมื่อครบกำหนด หรือ กรณีฉุกเฉิน สมาชิกออมเงินวันละบาทเพื่อจัดเป็นสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ		กองทุนหลักประกันสุขภาพ สนับสนุนงบประมาณ โครงการจัดซื้อไข่ไก่แจกแก่มารดาที่ตั้งครรภ์

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	กฎระเบียบ ข้อบังคับ ทุกกองทุนฯ ในเครือข่ายใช้กฎระเบียบข้อบังคับเดียวกัน จุดเด่น มีการทำงานเชื่อมประสานกันเป็นเครือข่าย และมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลเครือข่ายด้านการได้รับสวัสดิการของชุมชน		
10. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่องฟิน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง			
1) การช่วยเหลือสมาชิกและการแก้ไขปัญหาต่างๆในท้องถิ่นร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาด้านทรัพยากรทางทะเล ซึ่งเปรียบเสมือน “อู่ข้าวอู่น้ำ” ของคนในชุมชน	แนวคิดการทำงาน การบริหารจัดการตนเอง ภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขและความยั่งยืนของคนในท้องถิ่น เนื่องจากชุมชนบ้านช่องฟิน เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยกันแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด แต่บางครั้งความเป็นเครือญาติได้ลดน้อยลง เพราะ การทำมาหากินทำให้ไม่มีเวลา ต่างคนต่างอยู่ ขาดความเชื่อมโยงในการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ดังนั้น ผู้นำชุมชน จึงมีแนวคิดจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน โดย จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น เพื่อเป็นแกนหลักในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน มี องค์กรชุมชน (กลุ่มแลใต้) เข้ามาช่วยเหลือด้านต่างๆ กระบวนการทำงาน แรกเริ่มเดิมทีนั้น ชุมชนเกาะหมาก มุ่งเน้นการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล หัวใจหลัก คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และ มีกิจกรรมกองทุนออมทรัพย์เป็นกิจกรรมหลัก ในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน จากนั้น จึงทำการศึกษาวិจัยข้อมูลชุมชนร่วมกันระหว่างกลุ่มแกนนำในพื้นที่ และ ขยายแนวความคิดนี้ไปสู่ชาวบ้าน ซึ่งทุกครั้งที่มีการพูดถึงการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา หน่วยงานราชการจะตั้งงบประมาณสนับสนุนการจัดทำวิจัยให้แทบทุกครั้ง		ความแตกต่างของระบบสวัสดิการของรัฐ และระบบสวัสดิการชุมชนเกาะหมาก ชุมชนตำบลเกาะหมาก นั้น ได้ก่อตั้งกองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันเองของคนในชุมชน มีเป้าประสงค์เพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นหลัก โดยใช้กลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือรวมกลุ่มคนในชุมชนให้ทำงานด้วยกัน ที่สำคัญ คือ ชุมชนเชื่อมั่นว่า การรวมกลุ่มจะแก้ปัญหาให้กับคนในชุมชนได้ ส่วนรัฐบาลนั้นต้องการใช้เงินเป็นตัวกระตุ้นให้ชาวบ้านช่วยกันคิด ทำเรื่องส่งเสริมสุขภาพของชุมชน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นกองทุนหลักประกันสุขภาพที่ตั้งโดยรัฐ หรือ กองทุนสวัสดิการที่ชุมชนก่อตั้ง

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2534 มีสมาชิก 176 คน มีเงินทุนสะสม 5,800 บาท 1) มีคณะกรรมการดำเนินงานฯ ซึ่งมีคุณลักษณะดังนี้ 2) ลักษณะการดำเนินงาน 3) รูปแบบการดำเนินงาน - การออม - การกู้ - การจัดสวัสดิการ - กิจกรรมอื่น ๆ <u>วิธีการ</u> 1) การออม ส่งเงินออมทุกวันที่ 15 ของเดือน ฝากเงินขั้นต่ำ 10 บาท ไม่จำกัดจำนวน การออม มีกฎกติกาว่า เมื่อฝากแล้ว สามารถถอนคืนได้ไม่เกินครึ่งหนึ่งของเงินออมที่มีอยู่ เพื่อรักษาสภาพคล่องของกลุ่ม และถ้าสมาชิกมีความประสงค์จะลาออก สามารถทำได้ทุกเมื่อ หากมีความประสงค์จะกลับเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่อีกครั้ง ต้องลาออกไปแล้ว ไม่น้อยกว่า 3 ปี (ปัจจุบันปรับเป็น 5 ปี) 2) การกู้ ต้องฝากมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 เดือน จึงจะมีสิทธิ์กู้ได้ 1,000 บาท โดยคิดอัตราค่าบำรุง (ดอกเบี้ย) 3 บาท /เดือน ดำเนินการระยะหนึ่งปรับลดเหลือ 2 บาท/เดือน 3) การจัดสวัสดิการ - 60% บันผลคืนสมาชิก - 17% กองทุนสวัสดิการชุมชน		เอง ก็ล้วนมีเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน ด้วยการส่งเสริมและการเสริมสร้างสุขภาพชุมชน เช่น กรณีที่การดำเนินงานของชุมชนเกาะหมากที่ได้จัดตั้งกองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลฐานทรัพยากร ซึ่งหากจะมองให้เชื่อมโยงกับเรื่องสุขภาพ จะพบว่าชุมชน มองไกล เรื่องอาหารปลอดภัยและใส่ใจสิ่งแวดล้อม หมายความว่าถ้าฐานทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เช่น กุ้ง ปลา มีความอุดมสมบูรณ์ คนที่บริโภคสัตว์น้ำในทะเล ก็จะมีสุขภาพดีไปด้วย นับได้ว่า เป็นการส่งเสริมสุขภาพทางอ้อมอีกทางหนึ่ง ที่ผ่านมา การขับเคลื่อนงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ กับ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่องพิน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง ยังไม่มีการเชื่อมประสานการทำงานกัน ดังนั้น การทำงานจึงอยู่ในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ชาวบ้านยังขาดความรู้/เข้าใจในการดำเนินงานหลักประกันสุขภาพ กอปรกับ

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	- 3% กองทุนฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม - 10% กองทุนพัฒนา - 10% คณะกรรมการ ปี พ.ศ. 2538 เริ่มจ่ายสวัสดิการ คำนวนโรงพยาบาล 50 บาท / คืน 4) กิจกรรมอื่น ๆ เช่น - แพชุมชน รับซื้อสัตว์น้ำทุกประเภท - กิจกรรมการรับซื้อน้ำยาง คิดส่วนต่างค่าดำเนินการ หักรายได้ 5 % เพื่อซื้อพันธุ์กุ้งปล่อยทะเล ปัญหาอุปสรรค/แนวทางการแก้ไข <u>1) ปัญหาอุปสรรค</u> ผู้บริหารขาดความรู้/เข้าใจ ไม่ใส่ใจ ชุมชนจึงขาดระบบสนับสนุนที่ดี <u>2) การจัดการแก้ไข</u> การบูรณาการงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม ปัจจัยหนุนเสริม 1) บทบาทการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่น วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นได้แก่ การรวมพลคนรักกล้วยน้ำทะเลสาบ 2) ทูตทางสังคมของชุมชน 3) การมีเป้าหมายร่วม เรื่อง การมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้าน มีอาหารปลอดภัย และมีรายได้พอเพียง 4) กรรมการมีศักยภาพ มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ มุ่งมั่น รักการทำงานส่วนรวม 5) ความภาคภูมิใจ สมานฉันท์ของผู้คนในชุมชน 6) ความเป็นเครือญาติ		กองทุนหลักประกันสุขภาพ ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี จึงทำให้งานกองทุนหลักประกันสุขภาพต่ำลง ยังไม่สามารถรับใช้งานด้านส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคให้กับชุมชนได้ดีเท่าที่ควร

จุดประสงค์	วิธีการ	สมาชิก (จำนวน)	การทำงานร่วมกับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ
	7) วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม เป็นตัวเชื่อมร้อยดวงใจของชุมชน เช่น ประเพณีแจกต๋ม (การทำขนมแจกกันระหว่างไทยพุทธ กับ ไทยมุสลิม) 8) มองเห็นประโยชน์ของชุมชนเป็นเรื่องหลัก 9) คณะกรรมการมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน /เหมาะสม 10) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มภายนอก มีเครือข่าย 11) แร่งหนุนจากภาคีเครือข่าย เช่น องค์กรชุมชนกลุ่มแลใต้ เครื่องมือที่ใช้ในการขับเคลื่อนงาน การดำรงชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ต่างต้องดิ้นรนในการประกอบอาชีพ จึงเป็นเรื่องยากหากจะชวนให้ทุกคนเข้ามามีจัดการกับปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน ดังนั้น เครื่องมืออย่างหนึ่ง ที่เชื่อมร้อยผู้คนให้มาเจอกัน บนผลประโยชน์ร่วมกัน และการเกื้อกูล/เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เช่น การทำบัญชี, การบริหารจัดการ, การจัดตั้งกองทุน ฯลฯ จึงสามารถกล่าวได้ว่า “การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายนั้น เพื่อหาแนวทางในการอยู่รอด และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน” อีกทั้ง เพื่อสร้างความมั่นคง มั่นใจให้กับกลุ่มสมาชิกต่างๆ		

ภาคผนวก ข

สรุปผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

**“การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปทบทวนร่วมกัน การ
ดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ”** วันจันทร์ที่ 19
ตุลาคม 2552 ณ ห้องประชุมโป๊ยเซียน โรงแรมหλύส์แทเวอร์น
ถ.วิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ

สรุปผลการจัดเชิงปฏิบัติการของ 10 พื้นที่

การดำเนินโครงการศึกษาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ ซึ่ง มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน ผ่านกระบวนการขับเคลื่อนงานอย่างมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน จาก 10 พื้นที่ และ มสช. ได้นำข้อมูลดังกล่าว มาประมวลและสังเคราะห์ จากนั้น จึงได้จัดประชุมคืบข้อมูลให้กับชุมชนทั้ง 10 พื้นที่ขึ้นในเดือนกันยายน 2552 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในคณะกรรมการกองทุนฯ นั้น ในอันที่จะช่วยกันตรวจสอบความถูกต้อง หรือ เพิ่มเติมข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลมากยิ่งขึ้น ก่อนที่จะจัดทำเป็นเอกสารแนวทางการดำเนินงานของชุมชน เพื่อการขยายผลและการนำไปปรับใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีความสนใจต่อไป

ในการจัดเวทีคืบข้อมูลฯ ทั้ง 10 พื้นที่ ล้วนได้รับการความร่วมมือจากคณะกรรมการในชุมชนเป็นอย่างดี นำมาซึ่งความภาคภูมิใจและความรู้สึกที่ชุมชนได้เห็นศักยภาพของชุมชนเอง ดังตัวอย่างคำพูดหนึ่งของคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนสัจจะสวัสดิการไต้หวัน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ ที่ได้สะท้อนว่า

“เป็นครั้งแรกที่ชุมชนของเราได้รับการคืบข้อมูล ทั้งที่ จริง ๆ แล้ว มีหลายหน่วยงานทั้งสถาบันการศึกษา/สถาบันวิชาการ ได้เข้ามาศึกษาวิจัยเส้นทางชีวิตและการขับเคลื่อนงานของเรา แต่เพิ่งจะมีมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาตินี้แหละ ที่นำข้อมูลของเรากลับมาให้เราดู ดีใจ ไม่น่าเชื่อว่า ชุมชนของเราก็เก่งเหมือนกัน ทำอะไรได้ตั้งเยอะแยะ ทำให้เราได้มองเห็นประวัติศาสตร์ความเป็นมาในการพึ่งพาตัวเอง และพึ่งพากันเองของชุมชนที่ยาวนานของเรา ขอขอบคุณอาจารย์มาก ๆ นะคะ”

เมื่อ มสช. ดำเนินการจัดการประชุมเพื่อคืบข้อมูลทั้ง 10 พื้นที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปบทเรียนร่วมกัน การดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ” ในวันจันทร์ที่ 19 ตุลาคม 2552 ณ โรงแรมหลุยส์ เทเวร์น ถ.วิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยกระบวนการพึ่งพาตัวเอง และการพึ่งพากันเองของชุมชน ผ่านการขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชน และ กองทุนหลักประกันสุขภาพในพื้นที่ และ เพื่อสรุปบทเรียนจากการขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชน กับ กองทุนหลักประกันสุขภาพ

ผลสรุปโดยภาพรวม พบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมฯ ต่างมีความสนใจและมีความตั้งใจตลอดจนมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ ซึ่งล้วนเป็นนักปฏิบัติการในแต่ละชุมชน เห็นว่า เป็นโอกาสดีที่ การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ได้เปิด “พื้นที่สาธารณะ” ให้นักขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชน จากทุกภูมิภาค ได้นำประสบการณ์/บทเรียนที่มีคุณค่า มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และทำให้ผู้ที่มีโอกาสเข้าร่วม

ประชุมได้เห็นประสบการณ์ด้านการขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการ บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพากันเอง สู่เป้าหมายร่วมกัน คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน ด้วยเทคนิควิธีการทำงาน และภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย ผู้เข้าร่วมประชุมบางท่านว่า

“เราเคยคิดว่า กองทุนฯ ของเราทำไมมีปัญหาเยอะจัง จะมีชุมชนไหนที่มีปัญหาเหมือนชุมชนเราไหมหนอ ...การมาร่วมประชุมในครั้งนี้ รู้สึกดีใจมาก ๆ เพราะทำให้เห็นว่า เพื่อนที่ทำงานเก่งและสำเร็จมาได้นั้น ต้องฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคมากมาย”

“...แม้เราจะทำงานพัฒนาชุมชนมายาวนาน แต่เราก็กังต้องเรียนรู้กับการจัดการกับปัญหาไปเรื่อย ๆ ความสำเร็จที่ชุมชนเราได้รับ เป็นเพียงความสำเร็จเล็ก ๆ ที่รอวันจะเติบโตและเข้มแข็ง ดังนั้น ชุมชนจึงต้องมีการเรียนรู้และปรับตัวอยู่ตลอดเวลา”

“... สิ่งสำคัญที่สัมผัสได้จากเรื่องเล่าของเพื่อน ๆ คือ ทุกคนมีความศรัทธาและความเชื่อมั่นว่า การพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพากันเอง ภายใต้กระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน จะสามารถนำพาชุมชนพ้นความยากจนได้ และ เพื่ออนาคตที่สดใสของลูกหลาน”

สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะกรรมการกองทุน 10 พื้นที่

สรุปได้พอสังเขป ดังรายละเอียดในตารางที่ 10 ดังนี้

**ตารางที่ 10 แสดงผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปบทเรียนร่วมกัน
การดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ**

สิ่งที่ได้เรียนรู้	สิ่งที่จะกลับไปทำ
การบริหารจัดการ 1. การจัดตั้งคณะกรรมการและการแบ่งบทบาทหน้าที่ทำงานชัดเจน เช่น ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายขาย ฝ่ายตรวจสอบ/สำรวจสินค้า ฝ่ายบัญชี ฝ่ายตรวจสอบบัญชี มีวาระการทำงาน 1 ปี (คัดเลือกจากสมาชิกในวันประชุมสามัญประจำปี) ได้แก่ ร้านค้าชุมชน จ.หนองบัวลำภู	การบริหารจัดการ 1. นำแนวคิด เรื่อง “การจัดสรรกำไร” อย่างเป็นคำตอบแทนคณะกรรมการบริหารจัดการร้านค้าชุมชนของ ต.โนนสะอาด จ.หนองบัวลำภู กลับไปใช้ในพื้นที่ 2. การคัดเลือกทีมบริหารตำบลที่มีความเข้าใจและให้ความสำคัญงานด้านสวัสดิการชุมชน 3. การจัดทำเวทีภาคีเครือข่ายจากทุกภาคส่วนในตำบล เพื่อทบทวนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน

ตารางที่ 10 แสดงผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปทบทเรียนร่วมกัน
การดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ (ต่อ)

สิ่งที่ได้เรียนรู้	สิ่งที่จะกลับไปทำ
วัตถุประสงค์ ทุกกองทุนมีวัตถุประสงค์ของการทำงานเหมือนกัน คือ 1. เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ก่อเกิด ความสามัคคี การจัดสวัสดิการในชุมชน 2. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน แนวคิด/หลักการทำงาน 1. การสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน โดยการ ส่งเสริมการออมเงิน การทำงานในรูปแบบของตำบล 2. การออมเพื่อกู้นำไปสู่การออมเพื่อให้ในชุมชน 3. การทำงานเป็นทีม โดยไม่มีคำตอบแทน 4. การช่วยเหลือกันเองในชุมชน โดยใช้กิจกรรม 5. การออมทรัพย์ การร่วมซื้อร่วมขาย การปลูก ป่า การจัดตั้งธนาคารเลือด เป็นตัวเชื่อมประสาน ผู้คนในชุมชน 6. ยึดหลักความโปร่งใส เป็นธรรม เช่น มีการ จัดสรรเปอร์เซ็นต์ เงินปันผลที่ชัดเจน กลไกในการขับเคลื่อนงาน การใช้ผู้นำชุมชนทั้งทางธรรมชาติเป็นกลไก ได้แก่ 1. พระสงฆ์ เช่น จ.ตราด (พระอาจารย์สุบินปณีโต พระครูวิมลโสมนันท์) และ จ.อำนาจเจริญ (พระครู อุดมโพธิกิจ) 2. แกนนำอสม. เช่น จ.สุรินทร์ จ.เชียงใหม่ จ.ลำปาง 3. สภาผู้นำชุมชน เช่น จ.กาญจนบุรี ใช้ “สภา 79” ภาคีเครือข่าย 1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ได้แก่ อบต. , อบจ. สถานีอนามัย เทศบาล โรงเรียน 2. สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (พอช.) สำนักงาน พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.)	แนวคิด/หลักการทำงาน 1. นำหลักการ “การรวมเงินกองทุนสวัสดิการและ กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์” ไปใช้ในพื้นที่ 2. เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อ สร้างเสริมสุขภาพ/ความเข้มแข็งให้ชุมชน 3. นำหลักการจ่ายสวัสดิการ กรณีสมาชิกเสียชีวิต 500 บาท ไปใช้ในพื้นที่ 4. การลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน โดย การเชื่อม ร้อยกองทุนที่มีอยู่ในชุมชนให้ทำงานร่วมกัน เพื่อ ประโยชน์สูงสุดของชุมชนการใช้เวทีประชาคมเป็นพื้นที่ สาธารณะ ให้ชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการทำงาน วิธีการ/กระบวนการทำงาน 1. ปรับวิธีคิดของคนในชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการออม และ การจัดสวัสดิการชุมชน 2. พัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนให้มากขึ้น 3. เก็บข้อมูลการได้รับสวัสดิการของสมาชิกในชุมชน เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนางาน 4. ส่งเสริมการออมของชุมชน/การขยายงาน/สมาชิก 5. การแบ่งบทบาทหน้าที่กรรมการที่ชัดเจน โปร่งใส 6. การวางกรอบการทำงานให้ผู้นำ เพื่อสร้างความ รับผิดชอบร่วม 7. กระตุ้นให้ผู้สูงอายุนำบุตรหลานมาร่วมเป็นสมาชิก กลุ่มออมทรัพย์วันละหนึ่งบาท 8. เชื่อมประสานงานกับท้องถิ่น เช่น อบต.ให้เข้ามามี ส่วนร่วมให้มากขึ้นกว่าเดิม 9. การใช้เวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมการทำ ความดี 5 อย่าง ได้แก่ 1) การเข้าร่วมประชุมอย่าง สม่าเสมอ 2) เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3) ไม่มีประวัติเสียหายด้านการเงิน 4) มีการทำบัญชี คราวเรือน และ 5) มีจิตอาสาสาธารณะ ในระดับหมู่บ้าน/ ตำบล

ตารางที่ 10 แสดงผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปบทเรียนร่วมกัน
การดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ (ต่อ)

สิ่งที่ได้เรียนรู้	สิ่งที่จะกลับไปทำ
วิธีการ/กระบวนการทำงาน 1. การพัฒนาศักยภาพผู้นำ โดยแบ่งคนออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ คนหัวไวใจสู้ 20 % คนรอดูที่ท่า 60 % คนไม่เอาไหนเลย 20 % 2. การทำระบบฐานข้อมูลชุมชน 3. การสร้างเป้าหมายร่วม 4. การประชาสัมพันธ์กองทุน โดยใช้รูปแบบการประกันชีวิต เช่น การจ่ายสวัสดิการในกรณีเสียชีวิต ในวันเผาศพที่วัด 5. การบริจาคเงินสมทบจากกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เข้ากองทุนสวัสดิการ 6. การจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายเป็นลายลักษณ์อักษรประจำทุกวัน เพื่อความโปร่งใสตรวจสอบได้ 7. มีระบบการตรวจสอบบัญชีที่โปร่งใสและต่อเนื่อง ทั้งในระดับตำบล / จังหวัด ได้แก่ ร้านค้าชุมชนหนองบัวลำภู และ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จ.ตราด 8. มีกฎกติกาชุมชน เช่น การติดตามหนี้สินผ่านการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย 9. ยึดหลักความเสมอภาคและการกระจายรายได้ โดยกำหนดเพดานการซื้อหุ้นของสมาชิก เช่น จ.หนองบัวลำภู สมาชิกทุกคนสามารถซื้อหุ้นได้ไม่เกิน 10 หุ้น ๆ ละ 100 บาท 10. ปลุกฝังนิสัยการออม/การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเองในชุมชน เช่น จ.ตราด ใช้การอธิษฐานจิต หรือที่เรียกว่า “จิตเกาะบุญ” ทุกครั้งเมื่อหย่อนเงินลงในกระปุกออมสินสวัสดิการ 1 บาท/วัน เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น 11. การจัดทำแผนชุมชนเพื่อหาแนวทางร่วมในการแก้ไขปัญหา/การทำงานร่วมกันของชุมชน และการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน	10. กลับไปวิเคราะห์คนในพื้นที่ เพื่อแบ่งระดับและพัฒนาคน พร้อมทั้ง แบ่งงานให้ชัดเจนเป็นระบบ 11. ส่งเสริมการออมให้เด็กและเยาวชน เน้นทุนสวัสดิการการศึกษา 12. พัฒนากองทุนที่มีในชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น 13. ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้เข้าใจและให้คุณค่าของเงิน 1 บาท และ ส่งเสริมการออมวันละ 1 บาท 14. การบูรณาการงานระหว่างกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน 15. จัดตั้งสภาองค์กรชุมชน เทคนิคที่จะนำไปปรับใช้ 1. การจ่ายสวัสดิการในกรณีเสียชีวิต ในวันเผาศพที่วัด เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ 2. การปรับลดสวัสดิการ กรณีเสียชีวิต โดยใช้ระยะเวลาการเป็นสมาชิกเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา 3. สร้างกระบวนการการออม ทุกวัน โดยใช้ เรื่องการอธิษฐานจิต “จิตเกาะบุญ” เพื่อช่วยเหลือคนอื่น (หย่อนกระปุกออมสินวันละ 1 บาท) 4. การจ่ายเงินออมสวัสดิการให้คณะกรรมการโดยใช้วิธีหักจากดอกเบียเงินออม ผากให้คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมดี ๆ ที่จะนำไปทำ 1. การรวมกลุ่มชุมชน เพื่อจัดทำธนาคารเลือดตำบลหนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี 2. กองทุน “แจกไข่ให้กับหญิงตั้งครรภ์” 3. ธนาคารความดี โดยใช้เกณฑ์การมีส่วนร่วมดีตั้งแต่ 8 ข้อขึ้นไป ค่าประกันการกู้ 4. ทำปฏิทินงานหมู่บ้าน 5. จัดเวทีเรื่องเล่าในเครือข่ายสวัสดิการชุมชน 48 ตำบลในจังหวัด 6. นำแนวคิดดี ๆ ที่เกิดจากเรื่องเล่าของแต่ละกองทุนไปขยายผลในพื้นที่ 7. กิจกรรมสาธารณประโยชน์/อุทิศกายให้ส่วนรวม

**ตารางที่ 10 แสดงผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปบทเรียนร่วมกัน
การดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ (ต่อ)**

สิ่งที่ได้เรียนรู้	สิ่งที่จะกลับไปทำ
เทคนิคการทำงาน 1. การระดมความคิดเห็น/การมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น จ.กาญจนบุรี ใช้การทำปฏิทินการประชุมกองทุน แจกจ่ายให้กับสมาชิก , การใช้เวทีสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเวทีพูดคุยกันทุกเดือน การเมืองแบบมีส่วนร่วม 2. เครื่องมือในการทำงาน ได้แก่ แผนชุมชน การรวมกลุ่มออมทรัพย์ สัจจะสะสมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการ กองบุญไต่บ้าน ร้านค้าชุมชน โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรม 3. การสร้างแรงจูงใจ 3.1 หลักการ ทำไรมาก ค่าตอบแทนมาก เป็นตัวกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับคณะกรรมการฯ โดยจ่ายค่าตอบแทน เป็นเปอร์เซ็นต์จากกำไรสุทธิ ได้แก่ ร้านค้าชุมชน จ.หนองบัวลำภู 3.2 สร้างแรงจูงใจการตรวจมะเร็งปากมดลูกโดยการให้รางวัล 3.3 แจกกระปุกออมสิน เพื่อส่งเสริมการออม 4. การสร้างคน 4.1 ใช้กุศโลบาย “คุณธรรมความดี” มีการกำหนดความดี 22 ข้อ 63 ตัวชี้วัด เป็นหลักคำประกันเงินกู้ การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้นำอย่างสม่ำเสมอ รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน 1. จัดสรรกำไรจากธนาคารหมู่บ้าน/สถาบันการเงิน จัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน ได้แก่ จ.พะเยา จ.กาญจนบุรี , จ.หนองบัวลำภู	

**ตารางที่ 10 แสดงผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปบทเรียนร่วมกัน
การดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ (ต่อ)**

สิ่งที่ได้เรียนรู้	สิ่งที่จะกลับไปทำ
2. การจัดสรรสวัสดิการ เช่น จ.เชียงใหม่ : - เกิด 20 % - เจ็บป่วย 20 % - ตาย 40 % จ.ตราด: - ป่วย 200 บาท/ ครั้ง - ตาย 2,000 – 5,000 บาท / ครั้ง จ.พะเยา: - สาธารณประโยชน์ 20 % - น้ำใจกรรมการ 20 % - บัณฑิตคืนสมาชิก 30 % - จัดสวัสดิการ 20% โครงการดี ๆ ในชุมชน 1. โครงการทอดกฐินเทพา 2. การไถ่ถอนทรัพย์สิน ใช้หลักการ “ไถ่ถอนให้ก่อนแล้วผ่อนคืนในภายหลัง” 3. การจัดตั้งธนาคารเลือด ใช้หลักการบริจาคเลือด โดยสำรวจข้อมูลกรุ๊ปเลือดของคนในชุมชน ทำเป็นฐานข้อมูลไว้ เพื่อช่วยเหลือกันเองในชุมชนยามจำเป็น 4. การอบรมพยาบาลน้อย 5. โครงการแจกไข่ให้กับหญิงตั้งครรภ์ จุดแข็ง 1. ผู้บริหารมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการ 2. การทำงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ 3. การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน 4. คนในกองทุนมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน จึงพยายามหาเครื่องมือที่จะทำให้ชีวิตคนในชุมชนเป็นสุขร่วมกัน 5. ทุกกองทุนมีทุนทางสังคม	

**ตารางที่ 10 แสดงผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปบทเรียนร่วมกัน
การดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ (ต่อ)**

สิ่งที่ได้เรียนรู้	สิ่งที่จะกลับไปทำ
บทเรียนที่ได้รับ 1. การออมเพื่อช่วยเหลือกันภายในชุมชน ส่งผลให้เกิดการจัดสวัสดิการของชุมชน 2. การจัดการปัญหาโดยชุมชนเอง ช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น และผู้คนในชุมชนเกิดการพัฒนา 3. การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว 4. ประสบการณ์ เป็นตัวผลักดันให้การดำเนินงานไปได้ดี ที่สำคัญ คือ คนทำงานต้องไม่ทิ้งท้องถิ่น ยิ่งเมื่อมีการจัดทำข้อมูลชุมชน จะทำให้เห็นชุมชนชัดเจน 5. การบูรณาการการทำงานทำได้ทุกที่ 6. การเลือกอาสาสมัครเป็นกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ สร้างความเป็นเจ้าของของชุมชน 7. ความตั้งใจจริงในการพัฒนาชุมชน จะทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จ 8. การสร้างความเข้าใจเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งกับการพัฒนาชุมชน 9. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน เกิดจากความพร้อมของคนในชุมชน ข้อสังเกต 1. กองทุนในชุมชน จะเข้มแข็งขึ้น เมื่อได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการจัดการและการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ภายใต้กฎระเบียบที่ชุมชนร่วมกันกำหนด ซึ่งสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์และบริบทของชุมชน ดังนั้น รัฐบาล หรือ ส่วนราชการต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ควรวางบทบาทในการหนุนเสริมการทำงานของชุมชน มากกว่านำงบประมาณลงไปให้ชุมชน ซึ่งอาจนำมาซึ่งความแตกแยก และการแย่งชิงผลประโยชน์	

**ตารางที่ 10 แสดงผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสรุปทบทเรียนร่วมกัน
การดำเนินงานของชุมชนในระบบหลักประกันสุขภาพ (ต่อ)**

สิ่งที่ได้เรียนรู้	สิ่งที่จะกลับไปทำ
2. หากมีการนำบทเรียน/ความรู้จากการทำงานจากชุมชนหนึ่ง ไปใช้ในอีกชุมชนหนึ่ง โดยไม่ปรับให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน มักจะดำเนินงานไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งมีบริบทที่ต่างกันกฎระเบียบของแต่ละกองทุนปรับเปลี่ยนตามประสบการณ์การทำงานและปัญหาของแต่ละกลุ่ม	

ภาคผนวก ค รายชื่อคณะกรรมการดำเนินงานของกองทุน
สวัสดิการชุมชนทั้ง 10 พื้นที่

ทำเนียบกองทุนสวัสดิการชุมชน 10 พื้นที่ศึกษา

1. กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

นางวิไล จอมรัตน์	ประธาน/คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ	081-883-1867
นายจันทร์ทิพย์ ละวรรณ	รองประธาน	089-264-0311
นางสาวนวลตา จิตวิสัย	รองประธาน	-
นางศรีกุล อักษรวรรณสิน	ที่ปรึกษากองทุนสวัสดิการวันละบาท	084-378-7186
นางสมเพชร คำทิพย์	ที่ปรึกษากองทุนสวัสดิการวันละบาท	085-695-6902
นางสุพรรณ เกาเทียน	เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลแม่แฝก	084-042-1255
นางนุจรินทร์ พันธุ์บุญปลูก	เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยอำเภอสันทราย	089-555-0694
นางสุปราณี คำจม	เหรัญญิก	-
นางศรีวรรณ ชมสูง	ผู้ช่วยเหรัญญิก	-
นางชนิษฐา ศรีนวลใจ	ผู้ช่วยเหรัญญิก	-
นางจรินทร์ทิพย์ จอมรัตน์	เลขานุการ	-
นางบัวโรย บุญเจริญทรัพย์	ผู้ช่วยเลขานุการ	-
นางนัยนา จอมนงค์	ผู้ช่วยเลขานุการ	-
นางเอื้องคำ จอมเพ็ญ	คณะกรรมการกองทุน	086-918-2320
นางสาวยุพรรณ บุญเต็ม	กรรมการ	-
นางดวงเดือน ลุ่มมา	กรรมการ	086-116-0825
นางศรีนวล บุญจา	กรรมการ	-
นางอุบล เข้มเพชร	กรรมการ	-
นางพัชรินทร์ จอมเมืง	กรรมการ	-
นางมุกดา บุญส่อง	กรรมการ	-
นางสาวกนกนันท์ กองเงิน	กรรมการ	-
นายประจักษ์ กองเงิน	กรรมการ	-
นางฟองนวล คำใหญ่	กรรมการ	-
นางน้อยนารี อ่องตระกูล	กรรมการ	-
นางปิ่นผกา อินเขียว	กรรมการ	-
นางแสงหล้า ขอดแก้ว	กรรมการ	-
นางโสภา จิตวิไล	กรรมการ	-
นางศรีนวล ขอดแก้ว	กรรมการ	-
นายธนากร พรพมณานนท์	กรรมการ	-
นางสมนึก นันสิมา	กรรมการ	-

2. เครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน จ.ลำปาง

นายโกศล สุภาจันทร์	ประธานกองทุนออมบุญวันละ 1 บาท ฯ บ้านแม่ต๋ำ	082-192-8121
นางดวงจันทร์ ศรีวิชัยจันทร์	เหรัญญิกกองทุนวันละ 1 บาทฯบ้านแม่ต๋ำ/ กรรมการหลักประกันสุขภาพ/อสม	054-299-331
นายบัณฑิต สุวรรณบรรพต	ประธานกองทุนออมบุญวันละ 1 บาทฯ บ้านพริกกลุ่ม	085-727-2194
นายทองสุข ศรีวิชัยจันทร์	กรรมการกองทุนออมบุญวันละ 1 บาทฯ บ้านแม่ต๋ำ	086-189-0402
นายสายัณห์ จันทราช	กรรมการกองทุนวันละ 1 บาทเพื่อสวัสดิการ ประธานเครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาท เพื่อ	084-368-9617
นายธวัช ธนวิจิตรานันท์	สวัสดิการชุมชน สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน จ.ลำปาง	085-033-0959
นางยุพิน เกาเปี้ยปลุก	เลขานุการเครือข่ายออมบุญวันละ1 บาท (3 อำเภอ คือ อ.เถิน อ.แม่พริก อ.ลี้มแรด)	081-783-2676
นายมงคล เกาเปี้ยปลุก	ที่ปรึกษากองทุนวันละ 1 บาทเพื่อสวัสดิการ	080-793-4521
นางสาวภัชรินทร์ ตาแล	กรรมการเครือข่ายออมบุญวันละ 1 บาทฯ	086-159-4349

3. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.หนองสาหร่าย อ.พมทวน จ.กาญจนบุรี

นายศิวิโรฒ จิตนิยม	รองนายกฯ/คณะกรรมการสวัสดิการชุมชน/ คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	081-763-7341
นางวันเพ็ญ วิเศษสิงห์	หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านสระลุ่มพุก ต.หนองสาหร่าย/ คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ	081-858-3699
นายชลอ สมคิด	กำนัน/ประธานชมรมผู้สูงอายุ	081-744-7077
นายแรม เชียงกา	เลขานุการ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล หนองสาหร่าย / คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน และ กรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	089-830-7688
นายจรัญ เสือผู้	กรรมการกองทุนสวัสดิการ/กองทุนหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติ	089-207-2512
นางรัตนา แจ่มสุวรรณ	กรรมการกองทุนสวัสดิการ/กองทุนหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติ	089-550-5272

4. เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน ต.บ้านป็น อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา

คุณมุกดา อินทะสาร	ประธานเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน	081-881-5599
นายสมศักดิ์ อินสอาด	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ต.บ้านป็น	087-950-3781
นายอนุชิต เผ่ากันทะ	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 ต.บ้านป็น	087-186-2911
นายหนั่น เผ่าฟู	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน หมู่ที่ 8 ต.บ้านป็น	-
นายทวีศิลป์ ยารังษี	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 ต.บ้านป็น	-
นายประยูร เผ่าเต็ม	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ต.บ้านคือเวียง	-
นายปรีดา ปาใจ	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 ต.บ้านคือเวียง	081-783-7120
นายสมบุญณ์ แข่งขัน	เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน หมู่ที่ 11 ต.บ้านถ้ำ	-

5. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน (วันละบาท) อ.ภูเพียง จ.น่าน

นางสาวศิรินันท์ สารมณฐี	เลขานุการกองทุนสวัสดิการชุมชน / เลขานุการกองทุนหลักประกันสุขภาพ	081-993-6364
นายชูศิลป์ สารรัตน์ะ	ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน และ ประธานกองทุนหลักประกันสุขภาพ	081-796-8188
ส.ต.อ.เสงี่ยม สายอุทธา	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกี๋ยน	089-851-3288
นายสุฤษฏี สุฤทธิ์	หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยน	086-911-3482
นายยงยุทธ ดีคำวงศ์	กรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน / กองทุนหลักประกันสุขภาพ	081-2811-708
นายสมชาย สิทธิกา	กรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน / กองทุนหลักประกันสุขภาพ	084-373-5890
นายสันต์ ศรีสีดา	กรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน / กองทุนหลักประกันสุขภาพ	089-560-2365
นางนฤมล ใจดี	กรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน / กองทุนหลักประกันสุขภาพ	086-569-9289
นายระบับ ดีปันตา	กรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน /กองทุนหลักประกัน สุขภาพ	-

6. กองทุนคุณธรรมสวัสดิการชุมชน ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

นางพัชรี บุญมี	ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน	087-140-4612
นายนิสิต พาณิชย์กิจเจริญ	รองนายก อบต.และ เครือข่ายออมทรัพย์ อสม.	081-185-6133
นางอวยพร พิศเพ็ง	นักวิชาการสาธารณสุข	044-591-143
นางอำนวย สุขล้วน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1กรรมการกองทุนสวัสดิการฝ่ายสวัสดิการ	-
นายสุเพียร พรหมศรี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/กรรมการกองทุน สปสช. และ เภรัญญิก	-
นางอารยา สาแก้ว	การเงินกองทุนสวัสดิการ	-

7. กองทุนสวัสดิการชุมชน ต.โนนสะอาด อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู

นายคำพอง สุวรรณบล	ประธานกองทุนร้านค้าชุมชน/รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลโนนสะอาด	081-052-24408
นางสำราญ ผ่องแก้ว	รองประธาน	-
สิบลีวีไล เขียวอาจ	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลโนนสะอาด/ผู้ช่วยเลขานุการ	081-749-5313
นางสุดใจ สุภีร์	เลขานุการ	-
นายพรม ลาดบัวขาว	กรรมการ	042-314-672
นางสุนทร เสมาตรช	ที่ปรึกษา	-
นายสมจิตร สุวรรณบล	ที่ปรึกษา	-
นางเกษร จำปาอ่อน	เหรัญญิก	-
นางทองล้วน แก้วกิกพ	ผู้ช่วยเหรัญญิก	-
นางสุขใจ ศิริทับแสง	ปฎิคม	-
นางรัชนี้ กุลแก้ว	ผู้ช่วยปฎิคม	-
นายสุริยันต์ ทองสงคราม	กรรมการ	042-314-170
นายทองคุณ ทิพย์มณี	กรรมการ	086-052-0982
นายศราวุฒิ เชื้อไพบูลย์	ปลัดเทศบาลตำบลโนนสะอาด	081-974-6006
นายขวัญชัย จำปาอ่อน	ผู้ใหญ่บ้าน/กรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน/กรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	081-197-0598
นายประจัญ ผ่องแก้ว	กรรมการ	084-7935865
นายอ่อน สีหานาก	กรรมการ	081-053-8654
นายสมควร สุวรรณบล	กรรมการ	084-796-0956
นายเกษร จำปาอ่อน	กรรมการ	086-224-9186
นางปัญญา สมนาม	กรรมการ	086-079-5145
นางสมัย โพธิ์นาง	กรรมการ	087-012-3875

8. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ต.ท่าโสม อ.เขาสมิง จ.ตราด

นายศิลา สรวมชีพ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโสม	081-781-1428
พระครูวิมลโสมนัส	เจ้าอาวาสวัดท่าโสม	089-550-2658
นางมัลย์ สรวมชีพ	เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด	081-865-3006
นายสมชาติ บัณฑิตชาติ	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโสม	081-744-0753
นายสำราญ ชาวนา	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโสม	081-862-3578
นางสาวจิราภรณ์ อภิบาลศรี	กรรมการ	081-906-9970
นางเกษศิริพันธ์ อนุเวช	กรรมการ	086-140-7786
นางสาวสุนีย์ โกสกุล	กรรมการ	081-761-4090
นางสาวผ่องศรี อินทสุวรรณ	กรรมการ	086-051-5397
นายธงชัย บุศราคำ	กรรมการ	081-862-3578
นางราตรี ถนอมวงศ์	กรรมการ	083-706-7757
นางเหวียน สรวมชีพ	กรรมการ	084-020-2302
นางราตรี บำรุงบ้าน	กรรมการ	085-8403122
นางอัจฉรา ปัทมณาศรี	กรรมการ	089-5121774
จ.อ.จุมพล จุลเดช	กรรมการ	089-185-5371
นางสาวจิราภรณ์ อภิบาลศรี	กรรมการ	081-906-9970

9. กองบุญสัจจะสวัสดิการไ้บ้าน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ

นายมงคล มุทาโร	ประธาน	081-068-2755
นายวิไกร เดชอุดม	รองประธาน	084-377-1463
นายสมัย ชมภูศรี	รองประธาน	087-452-2631
พระครูอุดมโพธิกิจ	เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศิลาที่ปรึกษา	045-272-396
นายถวิล ศรีสุวรรณ	กรรมการ	085-860-9352
นายวงศ์ บุญตา	กรรมการ	084-727-0485
นางอุดม บุญมาลี	กรรมการ	087-574-1047
นายสุทิน สมศรี	กรรมการ	083-799-2459
นางสุภัทสร แสงวงศ์	กรรมการ	087-246-8293
นางมะลิซ้อน สารคำ	กรรมการ	045-272-096
นางสาวทองดี ศรีธัญ	กรรมการ	087-655-0300
นางพัชรินทร์ ทองพรม	กรรมการ	089-865-5815
นางทัศนีย์ ระวางจิตร	กรรมการ	045-272-463

9. กองบุญสัจจะสวัสดิการไต่บ้าน ต.เปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ (ต่อ)

นางสาวยอดนารี บุญเรือง	เลขานุการ	089-717-7452
นางสำราญ ปาวีรัมย์	เหรัญญิก	087-447-6998
นายวิเชียร อุตสาหวงศ์	กรรมการ	084-606-7916
นางบุญนุช นิลมาลี	กรรมการ	-
นายทองหล่อ บุญหลง	กรรมการ	084-354-1334

10. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการบ้านช่องฟีน หมู่ 2 ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

นางสาวสุภาภรณ์ พรรณราย	ประธาน	089-9767578
นายมุฮัมหมัด ขุนล่ำ	รองประธาน	-
นายสวาท จริยะ	รองประธาน	-
นายเนม จันทนา	เลขานุการ	083-184-9220
นายสมพร จำนง	ที่ปรึกษา (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านช่องฟีน)	-
นายจิระ ชูช่วย	ที่ปรึกษา	-
นางชีหะยะ แหละหิม	เหรัญญิก	-
นางสาวศิริราณี ชูช่วย	กรรมการ	-
นางสาวสมจิต ชูศรี	กรรมการ	-
นางสาวจำเริญ หมดทองใหม่	กรรมการ	-
นางสาวกัญญา เกื้อทองสัน	กรรมการ	-
นางสาวสุภัทสร พรหมจินดา	กรรมการ	-
นางหรรณ มะรัมย์	กรรมการ	-
นายดลเหลาะ หลีแจ้	กรรมการ	087-967-5728
นายนิพนธ์ ขุนล่ำ	กรรมการ	-
นางสาวเบญจวรรณ เพ็งหนู	กรรมการ	-